

Məmməd Səid Ordubadi
arxivindəki məktublar

Nəşrə hazırlayan və ön sözün
müəllifi: Nailə Səmədova
filologiya elmləri namizədi
Redaktoru: Paşa Kərimov
filologiya elmləri namizədi.

ÖN SÖZ

Ədəbiyyat və mədəniyyət tarixi səhifələrində layiqli yer tutan hər bir sənətkarın həyat və yaradıcılığını öyrənməkdə onun arxiv sənədləri ilk qaynaq kimi xeyli əhəmiyyətlidir. Ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərimizin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə edilən şəxsi fond materialları və bunların sırasında XX yüzilliyin görkəmli nümayəndəsi Məmməd Səid Ordubadinin (1872 – 1950) şəxsi fondu (fond 14) böyük maraq doğurur. Ədibin həyatının, ədəbi və ictimai fəaliyyətinin öyrənilməsində onun memuarları əsas qaynaq olsa da, elə məqamlar vardır ki, Ordubadi onlara tərcümeyi-hal və xatirələrində toxunmamışdır. Bu jəhətdən yazıçının şəxsi fondunda saxlanılan məktublar diqqəti jəlb edir. Ordubadi irsi ilə məşğul olan tədqiqatçılar ədibin yaradıcılığının bu və ya digər sahəsi ilə məşğul olsalar da, onun epistolyar yaradıcılığından bəhs etməmişlər. Ədibin şəxsi arxivində saxlanılan sənədlərin müəyyən hissəsini məktublar təşkil edir. Şəxsi arxivdə jəmi 115 məktub vardır ki, bunlardan 22-si ədibin öz məktublarıdır. 82 məktub Ordubadiyə ünvanlanmışdır. 11-i müxtəlif şəxslərin bir-birinə yazdığı məktublardır. M.S. Ordubadi müxtəlif şəxslərə yazdığı bir çox məktubların bir nüsxəsini özündə saxlamış, digərini isə ünvanlanan şəxsə göndərmişdir. Məktublar Azərbaycan (ərəb, kiril və latın əlifbası ilə) və rus dillərindədir. Azərbaycan dilində olan məktublarn əksəriyyəti ərəb əlifbası ilə yazılmış, üzərində düzəlişlər aparılmış, bəzi sözlər pozulmuş və əlavələr edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, yazıçının arxivində olan məktublar məzmun və formasına, yazılış tərzi və səviyyəsinə görə müxtəlifdir. Bu jəhətdən Əziz Şərifin məktubları diqqəti daha çox jəlb edir. Arxivdə onun Məmməd Səidə yazılmış beş məktubu saxlanılır. Bu məktublar ədibin “Dumanlı Təbriz” romanının rus dilinə tərcüməsi ilə əlaqədardır. Arxivdə həmçinin Ə. Şərifin Azərnəşrin bədii ədəbiyyat şöbəsinə yazdığı məktubu da vardır. Bu sənəd bütünlüklə kitabda verilmişdir.

M.S. Ordubadinin şəxsi arxivində M. Maqomayevin, Ə.Məftunun, Mir Jəlalın, R.Rzanın, M.Rəfilinin, S.Rüstəmin, R.Əfəndiyevin, Ü.Hajibəyovun ona yazdığı məktubları xeyli maraq doğurur. M.S.Ordubadiyə gələn məktublarn çoxu sadə xalq

kütləsinin nümayəndələri tərəfindən yazıldığından, qrammatik jəhətdən zəif olduğundan kitabda müəyyən düzəlişlərlə verilmişdir. Oxujuların bəzisi yazıb göndərdikləri şer və ya hekayə barəsində yazıçının rəyini bilmək istəyir və nəşrinə kömək etməsini xahiş edirlər. Özünə “Natiq” təxəllüsü götürən Həsən Əliyev Ordubadiyə şerlə məktub yazıb “Qılınj və qələm” romanını nəzmə çəkmək arzusunda olduğunu bildirir. Buna görə yazıçının razılığını almaq istəyir. İxtisasja həkim olan H.Əliyevin arxivdə iki məktubu vardır. Biri 18 yanvar 1949-ju ildə, digəri 1 fevral 1950-ji ildə yazılmışdır. Hər iki məktub məzmunja eyni olduğu üçün kitabda biri verilir. 13 mart 1949-ju ildə Bərdə rayonundan Rza Jəfərov tərəfindən göndərilmiş məktub da “Qılınj və qələm” romanının təsiri ilə yazılmışdır. Məktub müəllifi romandan aldığı xoş təəssüratı yazıçıya bildirir və ona suallarla mürəjət edir.

Oxujulardan bəzisi Ordubadiyə şer həsr ediblər. Əsgər Əsgərov 1938-ji il 10 iyunda Kirovabaddan yazdığı məktubunda Ordubadiyə həsr etdiyi “Səid-Səid” şerini də göndərmişdir.

Məktublarnın bir qismi məktəb şagirdlərindəndir. Onlar Ordubadi sənətinə pərəstiş etmələrindən, romanlarını sevə-sevə oxumalarından hərarətlə yazırlar. Xarkovdan IX sinif şagirdinin məktubu öz məzmununa görə diqqəti daha çox jəlb edir. Şəxsi fonda onun 8 oktyabr, 20 oktyabr və 6 dekabr 1949-ju il tarixli üç məktubu vardır. Məktub müəllifi Ordubadinin “Dumanlı Təbriz” romanının təsiri altında olduğunu göstərir. Nina surətinin bəzi qaranlıq jəhətlərini aydınlaşdırmağı xahiş edir, onun həyatda olub-olmadığını soruşur, eyni zamanda Əbülhəsən bəy surətinin avtobiografik olduğunu və bu surəti yaradarkən yazıçının özünü nəzərdə tutduğunu qeyd edir. Məktublardan belə mə'lum olur ki, Ordubadi javab məktubu yazmışdır. Onu da demək lazımdır ki, Məmməd Səidin javab məktubları olduqja səmimi bir dil ilə qələmə alınmışdır.

Bir qisim məktublar M.S. Ordubadinin ijtimai fəaliyyətini işıqlandıran sənədlərdir. Məktub müəllifləri müxtəlif məsələlər barəsində ondan köməklik istəyirlər. Ordubadi də bir deputat kimi onlara əlindən gələn yardımı göstərmişdir. Bunu fonda daxil olan məktublar bir daha təsdiqləyir.

Məmməd Səidin oğlu Maqsudun Məmməd Səidə yazdığı məktublar 1940-ju ilin 8 yanvarından 1941-ji ilin 12 martına qədərki dövrü əhatə edir. Rus dilində yazılmış bu məktublar 12 vərəq həjmindədir (11 məktub). Məktublarnın məzmunu və əhəmiyyətli olmadığı üçün kitaba daxil edilmədi.

Tbilisidən göndərilmiş bir məktub öz məzmununa görə diqqəti jəlb edir. 14 iyun 1947-ji il tarixli bu məktub “Dumanlı Təbriz” romanının təsiri ilə yazılmışdır. Müəllif romanın surətlərindən biri olan Sərdar Rəşidi 1911-1912-ji illərdəki fəaliyyəti ilə bağlı şəxsən tanıdığını qeyd edir. Bu bir daha sübut edir ki, Ordubadi bir çox surətlər kimi Sərdar Rəşid surətini də həyatdan almışdır.

M.S. Ordubadinin müxtəlif şəxslərə yazdığı məktublardan çoxu onun əsərlərinin çapı ilə əlaqədardır. “Gizli Bakı” romanı ilə bağlı MK-ya yazdığı bir neçə məktubunda romanın nəşrinin gecikdiyini üçün öz narahatlığını bildirir və əsəri geri qaytarmağı xahiş edir.

27 may 1949-ju ildə yazılmış təbrik məktubu Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Sovetinə Respublikanın 25 illik yubileyi ilə əlaqədar göndərilmişdir.

Arxivdə Ordubadinin A. Nadirova yazdığı eyni məzmununda iki məktubu vardır. Bu məktublarda yazıçının vəziyyəti ilə əlaqədar məlumat olduğu üçün onların hər ikisi kitaba daxil edilmişdir.

Müxtəlif şəxslərin Məmməd Səidə göndərdikləri təbrik teleqramları da ədibin şəxsi arxivində saxlanılır. Ü. Hacıbəyov 5 avqust 1942-ji il tarixli məktubunda Ordubadinin anadan olmasının 70 və ədəbi fəaliyyətinin 50 illiyi münasibətilə təbrik edir. Həmin münasibətlə Rza Təhmasibin, Ukrayna Yazıçılar İttifaqı Rəyasət Heyətinin, eləcə də yazıçının anadan olmasının 75 illiyi münasibətilə Ü.Hacıbəyovun, Ə. Şərifin, A. Tuqanovun və başqalarının təbrik teleqramları vardır. Ümumiyyətlə, M.S. Ordubadinin şəxsi arxivində 33 təbrik teleqramı vardır. 7 teleqram isə müxtəlif məzmunludur.

M.S. Ordubadinin şəxsi arxivində saxlanılan məktublar yazıçının həyatını, ictimai fəaliyyətini, əsərlərinin kütləviliyini, yaradıcılığının bəzi jəhətlərini aydınlaşdırmaqla yanaşı XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının öyrənilməsində əhəmiyyət kəsb edir.

Kitaba M.S. Ordubadi arxivində saxlanılan 90 məktub daxil edilmişdir. Bunlar M.S. Ordubadinin müxtəlif şəxslərə yazdığı məktublar, müxtəlif şəxslərin M.S. Ordubadiyə yazdığı məktublar, müəllifi naməlum məktublar və müxtəlif şəxslərin bir-birinə yazdığı məktublar (Azərbaycan və rus dillərində) kimi qruplaşdırılmışdır. Məktubları tərtib edərkən əlifba sırası gözlənilmiş, hər məktubun sonunda saxlama vahidi, əlyazma və ya makina çapı olduğu göstərilmişdir.

I. MƏMMƏD SƏİD ORDUBADİNİN MÜXTƏLİF ŞƏXSLƏRƏ YAZDIĞI MƏKTUBLAR

Azərbaycan dilində

1. Azərıtıfıaq sədrınə

Bununla yazıb sizə xəbər verirəm ki, Azərıtıfıaq Kirovabad şöbəsi Kirov prıvağzal seçki okruquna daxil olan seleksion stansionu birinji sovxozun kooperativ dükanlarına lazımı qədər fabrik, zavod malları buraxmayır.

Sentyabr ayının 21-də seçijilərlə söhbət apardığım zaman fəhlə və mütəxəssislər bir ağızdan şikayət eləmişlər. Buna görə də sizin diqqət nəzərinizi bu məsələyə jəlb etməklə seleksion stansionu və birinji sovxoz dükanları barəsində Kirovabad şöbəsinə tapşırıq verməyinizi rija edirəm.

Kirovabad rayonu prıvağzal
seçki okruqunun deputatı
Məmməd Səid Ordubadi

1.X-38-ji il

Adresim: Bakı, 9 yanvar küçəsi 19/13

Saxlama vahidi 557

Ərəb əlifbası ilə əlyazma. Latın əlifbası ilə makina çapı.

2. Bağırov Mir Jəfərə

Yoldaş Mir Jəfər!

Mən dörd-beş ildən bəridir ki, Bakı Kommunist bolşevik təşkilatının gizli hərəketini bədii şəkildə vermək üçün çalışıram. Mənim başladığım bu təşəbbüs kimi bir təşəbbüs hələ şuralı jümhuriyyətlərin heç birisində başlanmamışdır.

Mən "Gizli Bakı" sərlovhəsi ilə əsərin birinji hissəsini yazıb bitirdim. Onu 33-jü ildə Azərnəşrə verdim. Orada əsərimi Əhməd Triniç 35-ji ilə kimi şkafda saxladı, nəhayət əsərin Qlavlitə göndərilməsinə nail oldum. Bu arada mənim üçün başqa bir manee çıxdı. Əsərin dəyərli olmaması və çap edilmək üçün yaramaması haqqında Şaumyan İnstitutu işçilərindən Rəhim Hüseynov sizə bir ərizə göndərib sizin işə müdaxilə etməyinizi və romanı saxlatdırmağınızı rija etdi. Sizə gəldikdə, təjili surətdə əmr verdiniz. Mikail Hüseynov yoldaş isə əsəri Qlavlitdən alıb saxladı. Demək, əsər iki beş ildən bəri yazıçının əlində, tərtibçinin şkafında qaldıqdan sonra başqa sandığa girmiş oldu. Mən indiyə qədər əsərim haqqında bir şey eşitmədim.

Yoldaş Mir Jəfər! Böyük bir firqə təşkilatının hərəkətindən danışajaq bədii əsərlər yalnız yazıçının deyil, baş firqə orqanlarının jiddi köməyi ilə yaranmış olur. Hərgah baş firqə orqanları hər barədə yardımda bulunmazsa, o kimi əsərlər yaradıla bilməz.

Hərgah əsərimdə nöqsanlar varsa, baş firqə orqanları mənə öz səhvimi göstərməli və islahında mənə kömək verməlidir.

İran inqilabına dair yazdığım əsər yalnız türk oxujuları tərəfindən deyil, rus, erməni oxujuları tərəfindən də hüsn-rəğbətlə qəbul edildi. Onları rus və erməni dillərinə tərcümə etdilər.

Mən Bakı təşkilatını yazmaqda da müvəffəqiyyət qazana bilərəm. Hərgah Mərkəzi Komitə belə bir əsərin yaradılmasını istəyirsə mənə hər barədə də yardım göstərməlidir. Yaxud belə bir əsər lazım deyilsə, yenə də mənim əsərimin özümə qaytarılmasına yardım göstəresiniz. Mən onu Moskvada rus dilində çap etdirmək üçün vasitə tapa bilərəm.

Məmməd Səid Ordubadi

S.v. 563

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

3. Bağırov Mir Jəfərə

Mərkəzi komitənin katibinə
Məmməd Səid Ordubadi tərəfindən

Ərizə

Yoldaş Mir Jəfər! Mən Azərbaycanın sovetləşməsinin 20 illik bayramı münasibətilə “Beş manatlıq gəlin” musiqili bir operetta yazmışdım. Kolxoz həyatındandır, sizə məlum olub-olmadığını bilmirəm. Əsər Qlavrəyə təqdim, Qlavlit və İnjəsənət işləri komitəsi tərəfindən böyük təriflərlə qəbul olundu. Birinji qapalı göstərişdə mətbuat nümayəndələri də əsəri qəbul etdi. “Bakinski raboçi” qəzetində və “Ədəbiyyat qəzeti”ndə əsərə çox böyük qiymət verildi və birinji sovet operettası olduğunu qeyd etdilər. Əsər musiqili komediya teatrında, işçi mədəniyyət saraylarında təxminən 20 dəfəyə qədər göstərildi, hətta rayonların tələbinə görə radio ilə də Azərbaycan rayonlarına verildi. Nədənə bu günlərdə əsəri yoldaş Yaqubovun əmrinə görə

səhnədən çıxardılar. Təbii ki, bu hadisə olmayan bir günah və yainki əsərin siyasi jəhətdən düzgün olmaması və yaxud aralıqda bir intriqanın olması səbəb ola bilər.

Məmməd Səid Ordubadi

16.VI-40

(Mən indiyə qədər şəxsi işimdən ötrü heç kəsə mürəjət etməmişəm, bundan sonra etməyəjəyəm. Çünki öz sailli günlərimdən ötrü başqalarını rahatsız etməkdən utanıram. Lakin bu məsələ şəxsi məsələ deyildir. Rija edirəm, məsələni aydınlaşdırmaq üçün işə müdaxilə edəsiniz. Onsuz da mən xəstəyəm. Mənim sailli günlərimi daha da azaldır.

Yoldaş Mir Jəfər! Mən sizə göndərilən imzasız məktublardakı göstərilən adam deyiləm. Bəlkə də o kimi məktubları hər kəsin haqqında yazmaq olar. Lakin onu 68 yaşlarında və 10 ildən bəri xəstə olan bir yazıcının adresinə ... həqiqət yerinə qoymaq doğru deyil. Sizin partiya komitəsindəki çıxışınızdan sonra mənə qarşı əlaqələr tamamilə dəyişmişdir. Azərnəşr belə "Dumanlı Təbriz" adlı əsərim haqqında oxujulardan Azərnəşrə yüzlərlə tələbat məktubları gəlməyinə baxmayaraq indiyə qədər IV tomu çap etmək üçün mənimlə müqavilə bağlamır. Qurultayda çıxışınız həqlı idi. Mən təəssüf edirəm ki, sizə mənim oğlumun başına gələn hadisənin anjaq fantazi tərəfini danışmışlar. Lakin həqiqət büsbütün başqa idi. Məni çağırıb soruşmalı idiniz)¹.

S.v. 564

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

4. Fərəjovaya

Xalq səhiyyə komissarı Fərəjova yoldaşa (kopyası Kirovabad səhiyyə şöbəsinə).

Əziz yoldaş! Sentyabrın 20-sində Kirovabad rayonu Privağzal seçki okruquna getmişdim. Birinji sovxozun seçijiləri ilə görüşdüm, onların bir çox vəziyyətləri ilə bərabər səhiyyə vəziyyətləri ilə də tanış oldum. Eyni zamanda seleksion stansionuna da gedib vəziyyətlərini yoxladım.

Yoldaş Fərəjova! Bu iki müəssisənin hər birində dörd yüzdən yuxarı fəhlələr çalışdığına baxmayaraq, tamamilə səhiyyə yardımından məhrumdurlar. Doktorları,

---

¹ *Мютяризьяйя алынан щиссянин цзяриндян М.С. Ордубади хятт чякмишидир.*

xəstəxanaları, hətta ibtidai yardım vermək üçün dəyərli səhiyyə məntəqələri də yoxdur. Şəhər uzaq olduğu və nəqliyatın vaxtlı-vaxtında verilmədi üçün xəstələri şəhərə aparmaq mümkün olmayır, buna görə də şəhər səhiyyə şöbəsi yerlərdəki məntəqəsini gücləndirməli və xəstələri ibtidai yardım barəsində təmin etməlidir. Ümid edirəm ki, səhiyyə komissarlığı Kirovabad zəhmətkeşlərinin bu arzusunu nəzərə alacaq və lazımı tədbirlər görəkdir.

Kirovabad rayonu Privağzal

okruqunun deputatı
Məmməd Səid Ordubadi

30.IX – 38

Adresim: 9 yanvar küçəsi, 19/13, 4-jü blok, 19-ju kvartira, Ordubadi

S.v. 574

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

5. İbrahimov Mirzəyə

Yoldaş Mirzə!

1938-ji il sentyabrın 21-də seçijilərlə görüşmək üçün Kirovabada getmişdim. Orada birinci sovxozu və seleksion stansiyasını gəzdiyim zaman məktəblərdə bir çox nöqsanlara rast gəldim. Kirovabad maarif şöbəsi buradakı məktəblərə qətiyyətlə əhəmiyyət verməmişdir. Əvvəla, seleksion stansiyasındakı məktəbdə Azərbaycan dilində dərs verəcək müəllimlər yoxdur. Buradakı uşaqlar qış zamanında 28 kilometr yolu dəmiryol məktəbinə gedib qayıtmağa məcburdurlar. Nəqliyyat məsələsinin çətinliyini də bilməmiş deyilsiniz. Birinci sovxozun məktəbi də bu vəziyyətdədir. Məktəbin bir çox şeylərə ehtiyacı vardır. Hətta uşaqların yuyunması üçün əlüzyuyan belə yoxdur. Bu barədə də Kirovabad maarif şöbəsinə əmr verəyiniz-nizə əminəm.

Məmməd Səid Ordubadi

Bakı, 9 yanvar küçəsi 19/13, kvartira 19

S.v. 562

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

6. Kirovabad seçijilərinə

Kirovabad seçki okruqunun bütün vətəndaşlarına!
İnformasiya, vəsatət və şəxsi xahişlərlə mənə mürəjət etmək istəyən bütün yoldaşlar bu aşağıdakı ünvana yazmalıdırlar:
Bakı, elmi işçilər evi, 9 yanvar küçəsi 19/13, 4-jü blok, kvartira 19.
Az.SSR Baş Soveti Deputatı

M.S. Ordubadi

S.v. 561

Latın əlifbası ilə makina çapı

7. Nadirov A.-ya

Əziz və möhtərəm dostum A. Nadirova!

Ərzi – salamdan sonra öz vəziyyətim barəsində bir neçə kəlmə yazmaq istəyirəm. Beş aydan bəri xəstə idim. İki ay xəstəxanada yatandan sonra bir neçə gündür ki, evə gəlmişəm. Yoldaşların köməyi olmasaydı, ayağa qalxa bilməyəjəkdim. Bu günlərdə bəjoğlu Həsənin də xəstə olduğunu eşitdim. Eşitdiyimə görə, onun işlərini də yoxlayırmışlar. Bu xəbər sənənlə Ali Sovetin ikinci sessiyasının açılışı günü etdiyimiz söhbətləri xatırlatdı. Mən Həsənin kolxoz sədri qoyulmasına razı olmadığını söylədikdə sən belə dedin: - Həsənin namizədliyini mən qoymuşam. Gözüm üstündə olajaq. Nə qədər mən Ordubaddayam, ona heç bir şey olmaz. – Mən ona əminəm ki, Həsən öz rəhbərini utandıracaq hərəkdə bulunmaz. Tez-tez yoxlamaq yolu ən doğru yoldur. Bu yol xırda nöqsanların böyüməməsi üçün bir təşəbbüsdür.

Əziz yoldaş, səndə rəhbərlik qabiliyyəti olduğuna inanıram. Sənənlə Ordubadda apardığın islahat və az zaman içərisində xalqı zəhmət ətrafında təşkil etmək kimi fədakarlıqlar sənənlə dəyər və qiymətini təyin etdi. Sən Ordubada təzə gəlmişdin, mən də o zaman Ordubadda idim. Həsənin evində bir neçə kərə görüşdük. Sən gedəndən sonra yanımda olanlara belə dedim:

- Sizin bir çoxunuz yoldaş Nadirovdan razı qalmayajaqsınız. Çünki bunun iş metodu bolşevikjəsinədir. O sizdən doğruluq, düzlük tələb edəjəkdir. Yalançılar və demoqoqlarla mübarizə aparajaqdir. Tənbəlliyə yol verməyəjəkdir.

Mənənlə dediklərim doğru çıxdı. Xalqı safladın və yerli kadr yaratmağa imkan yaratdın.

Sənin əsas xidmətin Ordubad xalqını mövhumatdan, köhnəliyin çirkabından qorumağa çalışmaqdan ibarətdir. Vaxtilə mən bu vəzifəni seçmişdim. Çar üsul-idarəsi buna imkan vermədi, məni şəhərdən qovdular, sonra da sürgün etdirdilər. Lakin indi elə deyil. Mövhumatı, tənbelliyi qılınjla. Gələjəkdə yetişən sovet ziyalılığı anjaq bu jür adamları xatırlayajaqdır.

Yoldaş Nadirov, rəhbərlik və tərbiyə aji dərman kimidir. Lakin nətijəsi yaxşıdır. Qoy səndən injisinlər, sonra səni ən yaxşı tərəfdən xatırlayajaqlar.

Bir az da Həsənin barəsində danışaq. Hərgah onun jəzaya layiq bir günahı varsa, qoy jəzasını çəksin. Siz isə onu qərəzkarlara və demoqoqlara qarşı müdafiə edin. Mən ona əminəm ki, sən həqiqəti demoqogiyadan ayırmaq üçün bolşevik şüuruna maliksən. Əlbəttə, mən elə bilirdim ki, o, ev qayımaq barəsində sizdən məsləhət almışdır. O mənə yazmışdı ki, hökumət pul verir, inəyi də satıram. Mən yazdım ki, inəyi satma, uşaqlar yazıqdır. Mən də sənə kömək edəyəm. Ona beş min manata qədər kömək etdim. Hazırda ev məsələsi də demoqoqların əlinə material vermişdir.

Bağışlayın, başınızı ağrıtdım. Mənə nisbət hər nə qulluğun olsa yaz. Hamınıza salam.

Dostunuz Məmməd Səid Ordubadi

15.XII-48-ji il

S.v. 558

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

8. Nadirov A.-ya

Əziz və möhtərəm dostum A. Nadirova!

Bir neçə aydan bəri xəstəyəm. Bu münasibətlə də sizinlə yay zamanı görüşə bilmədim. Siz dəxi bir neçə kərə Bakıya gəlmişsiniz, yəqin ki, işinizin çoxluğu mənim halımı soruşmağınıza imkan verməmişdir. Buna baxmayaraq, mən yenə də sizin uzaqdan da olsa vəziyyətiniz və səlamətliyiniz barəsində oğlunuzdan və tanışlarınızdan soruşuram. Bir neçə gündür xəstəxanadan çıxmışam, barmağımın birisini

kəsdilər. Azja qalmışdı dostlarla vidalaşib köçüb gedim. Partiya və hökumətimizin köməyi ilə ayağa qalxdım.

Bu günlərdə bajoğlu Həsənin ağır xəstə olduğunu eşitdim, eyni zamanda onun işlərini də yoxlatdırmışsan. Bunu eşidəndə sizin mənə Ali Sovetin ikinci sessiyasının açılışı günü dediyiniz sözləri xatırladım: - Həsənin namizədliliyini mən vermişəm. Gözüm üstündə olajaqdır. Nə qədər mən varam ona heç bir şey olmaz. – Mən əminəm ki, bu yoxlama yuxarıdakı sözlərin nətiyyəsidir. Bu yol ən doğru yoldur. Xırda nöqsanların böyüməməsi üçün tez-tez yoxlamaq lazımdır. Mən buna da əminəm ki, sizdə rəhbərlik vijdanı və rəhbərlik damarı vardır. Sizin Ordubadda apardığınız islahat və xalqı arzuman içərisində zəhmətin ətrafında təşkil etməyiniz sizin qiymətinizi təyin etdi.

Siz Ordubada gəldiyiniz günlərdə mən də Ordubadda idim. Birinci kərə Həsənin evində görüşdük. Sən gedəndən sonra mən dedim ki, bir çoxları bundan razı qalmayajaqdır... Ordubadda olan demaçoqları intizam altına almaq yalnız sənin götürdüyn qüvvə ilə mümkündür. Həqiqəti demoçoqlıqdan ayırmaq anjaq bolşevik əqidəsinə malik olan adamlar üçün mümkündür. Buna görə də mən Həsənin barəsində əminəm və bilirəm ki, o sənənin varlığına anjaq öz nöqsanına javab verməlidir. Hərgah bir qüsuru yoxdursa, sən onu demoçoqların dedi-qodusuna qurban verməyəjəksən.

Bir az da onun ev qayıрмаq məsələsindən danışaq. O yazmışdı ki, hökumət pul verir, inəyimi də satıram. Mən yazdım ki, inəyi satma, uşaqlar yazıqdır. Mən də sənə kömək edərem. Beş min manat qədərində olaraq xırda pul göndərmişəm. Sənənin janına and içirəm – elə bilirdim ki, bu barədə də sizdən məsləhət almışdır. Hərgah sizin məsləhətiniz olmadan bu işi başlamışdırsa, qulaqburması vermək lazımdır. Çünki bu iş demoçoqlar üçün də bir materialdır. Nə isə, baş ağrıtmıram. Mən onu bilirəm ki, sən çox əziyyətlərdən sonra yerli kadr yetişdirməyə müvəffəq olmusan. Səndən əvvəlkiilər də sənənin yarınja çalışsaydı, sənə bu qədər əziyyət olmazdı.

Tərbiyə belədir, aji dərman kimidir. Lakin nətiyyəsi yaxşıdır. Mənə görə nə qulluğun olursa hazıram. Hamınıza salam.

Dostunuz Məmməd Səid Ordubadi

S.v. 567

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

9. Oxujuya

Hörmətli oxujum!

Sənin səmimi məktubunu aldım. Məhəbbətli suallarına javab verirəm.

1. "Dumanlı Təbriz" romanının qəhrəmanı mən özüm deyiləm. Onun kim olduğunu 4-jü hissədə oxuyajaqsınız.

2. Əsərin qəhrəmanı Əbülhəsən bəy hələlik kitabın içində və hörmətli oxujuların qəlbindədir. Harada olajağı dördünjü kitabda məlum olajaqdır.

3. "Döyüşən şəhər" iki kitabdan ibarət olajaqdır. "Dumanlı Təbriz" dörd kitabdır.

Hörmətlə əlini sıxıram
Məmməd Səid Ordubadi

13.XI-39

S.v. 569

Latın əlifbası ilə makina çapı

10. Rasimə

Hörmətli Rasim!

Salam! Məktubunu və yazdığın şeri oxudum. Şer pis deyil, lakin çap etdirməyə tələsdiyən üçün səni danlamalıyam. Hər şeri çap etdirmək yaramaz və buna tələsmək lazım deyil. Anjaq o zaman çap etdirməyə təşəbbüs et ki, özünü kamil yazan, şerini isə kamil, bitkin hesab edəjəksən. Sonra bildirməliyəm ki, mən şer çap elətdirmirəm. Bunun üçün qəzet və məjmuələr vardır. Bundan sonra yazarkən göstərdiyim yerlərə göndər. Onlar anjaq lazım bilsələr, dəj edərlər.

Sənə müvəffəqiyyət arzu edirəm.

Yazmaq üçün çoxlu oxumaq və öyrənmək lazımdır. Bunu bajarsan, çox güman, sənin arzuların çəçəklənər, sən istədiyən adam olarsan.

Ordubadi

Bakı

11.2.49

S.v. 571

Kiril əlifbası ilə əlyazma

11. Tağıyevə

1938-ji il sentyabrın 21-də Kirovabad rayonu Privağzal seçki okruqunun vəziyyəti ilə tanış olmaq məqsədilə Kirovabada getmişdim. Orada birinji sovxozun vəziyyəti ilə də tanış oldum. Orada bir çox müvəffəqiyyətlərlə bərabər bir çox böyük nöqsanlara da təsadüf etdim.

Sovxozda 6 nəfərə qədər staxanovçu vardır. Lakin müdiriyyət bunların fəaliyyətlərinə heç bir əhəmiyyət verməmişdir. İyun ayında mükafatlanan staxanovçular hələ sentyabr ayının 21-də də özlərinə vədə verilən mükafatı ala bilməmişdir. Bu isə Staxanov hərəkəti inkişafının qarşısını almaq və hərəkata mane olmaqdır. Zənn edirəm ki, bu səhvin düzəlməsi üçün təxirsiz olaraq əmr verəjəksiniz.

Birinji sovxozda işçi həyatına diqqət verilməməsi üzündən iyun ayının birindən sentyabrın birinə qədər 90 nəfər fəhlə haqq-hesabını alıb sovxozdan getmişdir.

İşçi evləri bərhad haldadır, iki ildən bəri təmir edilməmişdir. İşçi evlərinin azlığından bir çox ailə işçiləri ümumi yaşayış evlərində qalırlar. Halbuki ümumi yaşayış evləri də hazırki sovet şəraitinə yaraşan yerlər deyildir. Təmizlik yoxdur, ailə ehtiyajını ödəyə biləcək şərait də yoxdur.

Uşaq bağçası, körpə evləri ajınajaqlı haldadır. Ümumi yaşayış evində yaşayan ailələrin uşaqları dərse hazırlanmaq imkanı olmadığından kollektiv bir surətdə şikayət edirdilər. Uşaq bağçalarında uşaq başına gündə bir manat əlli qəpik buraxıldığından uşaqlar aj

qalırlar.

Körpə evlərində uşaqları yedirmək üçün qablar hələ yoxdur. Xidmətçi qadınlar öz evlərindən - qab gətirib uşaqları yedirdiklərini – deyib gülürdülər. Məhəlli komitəyə verilən ərizələrin doxsan faizi mənzil məsələlərindən danışır. Çox soyuq keçərsə, mənzillərdə yaşamaq mümkün olmayacaqdır. Yay məzuniyyətinə gedib gələnlərdən bir çoxu sentyabrın 21-nə qədər öz məzuniyyət paralarını ala bilməmişlər. Aqrotexniklər fəhlələrin əlinə naryad vermədiyindən zəhmət haqları da qanun üzərinə verilməyirmiş.

İşçi təjhizatı fəna bir haldadır. Kooperativ orqanları sovxozdakı kooperativ dükanına əhəmiyyət verməyirmiş, dükana fabrik-zavod malları buraxılmadığından işçilər adi bir şeydən ötrü işi buraxıb şəhərə gedirlər.

Səhiyyə məsələsi yox kimidir. Gündüz saat birdə mən sovxozu gəzdiyim zaman səhiyyə məntəqəsini qapalı gördüm. Ümumi yaşayış mənzillərində tibbi yardımsız qalırlar.

Hamam təmir edilmədiyindən qadınlarla kişilərin hamamı bir-birinə qarışmışdır. Aşxanada xörəklərin qiyməti işçilərin maaşı ilə uyğun deyildir. Məktəb vaxtilə ümumi yaşayış evinə döndərildiyindən çox geç təmir edilmişdir. Buna görə də orada bir çox şeylər çatmır.

Zənn edirəm ki, yoldaş Tağıyevin bunlardan xəbəri yoxdur. Buna görə də yuxarıdan bəri saydığım ehtiyajları ödəmək üçün ciddi tədbirlər görəcəkdir.

Kirovabad Privağzal seçki
okruqunun deputatı
Məmməd Səid Ordubadi

7.X-38.

Adresim: Bakı, 9 yanvar 19/13, kvartira 19

Nə tədbirlər gördüyünüz barəsində xəbər verməyinizi rija edirəm.

S.v. 572

Ərəb əlifbası ilə əlyazma. Məktubun latın əlifbası ilə makina çapı da vardır – ikinci nüsxədir.

Rus dilində

12. Azərbaycan respublika prokuroruna

Tovarihu prokuroru Azerbaydjanskoy respubliki

Pri sem preprovojdə Vam zaevlenie, prislannoje mne, kak deputatu Kirovabada, ot qr-ki E. Osinoy.

Proşu Vas, tovarih Prokuror, po rassmotrenii Vami oznaçennoqo zaevlenie soobhitğ mne Vaşe mnenie ob gtom i o merax, kotorie Vı naydēte nujnımi predprinētğ.

Deputat Verx. Soveta Az.SSR
M.S. Ordubadi

13. Bağırov Mir Jəfərə

Tov. Djafar!

Nesmotrə na to, çto na moë pervoe pisğmo ne poluçil otveta prinujdën ehë raz napomnitğ o sebe.

V 1931 q. mnoö bil napisan roman "Podpolğnyy Baku". V teçenii trëx let ne smog dobitğsə u Azərneşra o peçatanii vişenazvannoqo romana, priçina tomu, çto roman zatraqival voprosı političeskie i istoričeskie. Nakoneü tri qoda tomu nazad Azərneşr prinəl. Proşël qod posle moeqo protesta i usilennoy prošğı, t. Triniç moy roman "Podpolğnyy Baku" peredal na rassmotrenie v İstitut imeni Şauməna. V İstitute material proderjali ehë 6 mesəüev. Posle dolqix mıtartstv nakoneü rabotniki İstituta Raqim Qasanov propustil roman s nektorimi popravkami. Nad gtimi popravkami ə prorabotav ehë 6 mesəüev peredal v Azərneşr. V svoö oçeredğ posle dolqix zaderjek poslal roman v Qlavlit. V gto vremə mejdu Raqimom Qasanovim i Triniçem na poçve liçnix nedorazumeniy naçalisğ prerekanie – Triniç ne izdal proizvedeniə Qasanova. Qasanov v svoö oçeredğ napisal Vam zaəvlenie qde ukazival, çto Triniç izdaët roman "Podpolğnyy Baku", v ktorom əkobi nedostatoçno viəvleno partiynoe rukovodstvo i po Vaşemu rasporejėniö Mikail Quseynov vzəl moy roman iz Qlavlita dlə oznakomleniə. Uje 7 mesəü kak ə ne moqu poluçitğ svoe proizvedenie obratno. Nakoneü ə bil prinujden Vam napisatğ.

Tov. Djafar! Predstavğte sebe çerez kakie prepətstviə prixoditşə proxoditğ pisatelö, çtobi dobitğsə polojitelğnix rezulğtatov. Proşu Vas pomoçğ mne kak mojno skoree snəğ arest s moeqo proizvedeniə. V moëm proizvedenii ə staralsə otmetitğ qeroičeskie momenti vistupleniy Bakinskoqo proletariata, no po mneniö R. Qasanova i M. Quseynova ə doljen bil v svoëm romane datğ polnuö kartinu istorii partii. Gta misłğ nepravilğna – gto estğ neponimanie xudojestvennoy literaturi i nedostatoçnoe znakomstvo s eë osobennostəmi. Po ix mneniö ə doljen bil bi vojde vsemirnoqo proletariata tov. Stalina v svoëm romane pokazatğ kak romantiçeskoqo qeroə. Ə sçitaö gto nepravilğnim i nikoqda gtoqo ne sdelaö.

Ə romantik i moi proizvedeniə o istorii persidskoy revolöüii peçataötsə na russkom i armənskom əzıkax i polğzuötsə bolğşim uspexom u çitateley i na vseazerbaydjanskom konkurse xudojestvennix proizvedeniy, obcəvlənı Sovnarkomom ASSR ə poluçil premiö, çto əvləetsə dokazatelğstvom tomu, çto ə moqu pisatğ i politiçeskie i istoriçeskie proizvedeniə. Vmesto toqo, çtobı mne pomoçğ i datğ tovarişeskie ukazaniə, ispravitğ moi oşıbki, oni pətğ let marinuöt moə proizvedenie.

Proşu pomoçğ mne poluçitğ moə proizvedenie “Podpolğniy Baku” obratno, tak kak Qosudarstvennoe İzdatelğstvo Xudojestvennoy literaturı pri Sovnarkome RSFSR vklöçil v plan dlə izdaniə moeqo romana. Pri səm priləqaö kopiö otnoşeniə Qosizdata. Proizvedenie moə naxoditsə u Mikaila Quseynova.

S tov. privetom Mamed Said Ordubadi

19.IV-36 q.
q. Baku
S.v. 575
Makina çapı

14. Bakı poçtamtına

V Bakpoçtamt

11/II-1949 q. po kvitanüii 690 mnoy perevedeno teleqrafno v Kirovabad moemu sını Ordubadı Maksudu Mamed Saidoviçu rubley sto pətğdesət (150).

Sın moy vernulsə iz Kirovabada i oznaçennix deneq ne poluçil.

V nastoəhem doverəö direktoru Azlitfonda t. Kabanovu Borisu Vladimiroviçu poluçitğ ot Vas dlə menə oznaçennuö summu.

Çlen SS Pisateley
Ordubadı Mamed Said

S.v. 558
Əlyazma. Məktub blanka yazılmışdır.

15. Hüseynov Mikayıla

Tov. Mikail!

Proizvedenie moe pod nazvaniem “Podpolğniy Baku” şestğ mesəüev kak naxoditsə pod arestom. Do gtoqo vremeni dva qoda sidel v Azerneşre, 6 mesəüev v İnstitute imeni Şauməna i 6 mesəüev v Qlavlite. Takim obrazom proizvedenie moə çetire qoda stranstvuet.

Ə nad gtim proizedeniem rabotal tri qoda, esli tak budet prodoljatğsə, to dumaö, çto tri qoda ehë ponadobitsə na izdanie. Tak vixodit, çto moë proizvedenie s momenta raboti uvidit svet tolğko çerez desətğ let.

Proizvedenie moe iz trëx seriy. Dlë izdanië pervoy çasti ponadobilosğ 10 let, to dlë izdanië trëx seriy po gtomu sçëtu ponadobitsə tridüatğ let. Ə je do gtoqo vremeni ne dojivu.

Pogtomu proşu vernutğ mne moë proizvedenie. Ə bolğşe ne xoçu peçatatğ, a pošlö v Moskvu, pustğ tam rassmotrët.

Ordubadi

16.I-36 q.

q. Baku

S.v. 565

Əlyazma və makina çapı

16. İnjesənət işləri idarəsinə

V upravlenie po delam İskusstv pri SNK Az.SSR.

Soqlasno doqovoru, zaklöçennomu Vami so mnoö 8-qo s.m. Vı obəzani bili toqo je çisla vıdatğ mne avans v razmere 3000 r. Odnako po sey denğ, nesmotrë na moi neodnokratnie napominanië, deneq ot Vas ne poluçil.

Vvidu toqo, çto moe obrahenie, sdelannoe seqo çisla Vaşemu buxqalteru Pevzneru o vıdaçe deneq, posledniy otvetil otkazom, ə sçitaö doqovor naruşennim Vami i pogtomu vozvrahaö Vam oznaçenniy doqovor obratno.

Çl. Soöza Sovetskix Pisateley

M.S. Ordubadi

S.v. 576

Makina çapı

17. Quliyev Teymura

Predsedatelö Az.Sovnarkoma tov. Teymuru Qulievu.

Ot deputata Verxovnoqo Soveta
Privokzalğnoqo İzbiratelğnoqo okruqa
qor. Kirovabada tov. M.S.Ordubadi

8 oktəbrə s.q. ə bil v Kirovabade u svoix izbirateley i oznakomilsə so mnoqimi tekuhimi voprosami deətelğnosti i jizni orqanizaüii i qrajdan moeqo izbiratelğnoqo okruqa. Po mnoqim momentam i postupivşim ko mne materialam mnoö poslani isçerpivaöhie voprosı Aznarkomzdravu, Aznarkomprosu, Azsovxoztrestu i Narkomzemu SSSR.

K sojaleniö, nesmotrə na znaçitelğnyy promejutok vremeni, proşedşiy so dne moeqo obraheniə k nim, mnoö do seqo vremeni, krome kak ot Narkomzema SSSR, nikakoqo otveta po voprosu AzıNXÍ ne poluçeno.

Deputat Verxovnoqo Soveta Az.SSR
Ordubadı M.S.

4.XII-38 q.
S.v. 559
Makina çapı

18. Marks-Engels-Lenin İstitutuna

V İstitut Marksa-Gnqelğsa-Lenina
Moskva

Ot çlena Soöza Sovetskix Pisateley Azerbaydjana,
Deputata Verxovnoqo soвета Az.SSR
ordenonosüa M.S. Ordubadı

Ə rabotaö v nastoəhee vremə nad bolğşim xudojestvenno-literaturnim romanom "Podpolğnyy Baku". V svəzi s gtim ə sobiraö vsevozmojnıe üennie materialı, imeöhie otnoşenie k dorevolöüionnoy gpoxe podpolğnoqo Baku.

Oдно vremə, naskolğko mne pomnitsə, v Baku nosilisğ sluxi, çto Vladimir İlğiç Lenin v svoëm obrahenii k bakinskim revolöüioneram, poslannoy çerez tov. Krupskuö rekomendoval bakinskomu proletariatu otoyti ot "Jeni" (konspirativnaə kliçka qazeti "Öjnyy raboçiy") i orientirovatğsə na "Katö" (nazvanie qazeti "İskra").

Esli gto pravdopodobno i ob gtom imeötsə u vas koe-kakie materialı, ubeditelğno proşu takovie (v kopii) prislatğ mne po adresu: Baku, ul. 9 ənvarə 25, Soöz Sovetskix pisateley, M.S. Ordubadı.

Zaranee prinoşu moö qlubokuö blaqodarnostğ i prebivaö s tovariheskim privetom.
M.S. Ordubadı

8.X-38

S.v. 566

Makina çapı. Məktub blanka yazılmışdır.

19. Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetine

V Sovet Ministrov Naxiçevanskoj ASSR

Ot vsej duşi pozdravləö vas s 25 letnim öbileem Respubliki, qorəço jelaö raboçim, kolxoznikam, intelliqenüii Naxiçevanskoj ASSR novix pobed v borğbe za novuö Stalinskuö pətiletku, takje primite moy qorəçiy pisatelğskiy privet.

Mamed Said Ordubadı

Baku, ul. Xaqani 19/25

17.V-1949 q.

S.v. 577

Makina çapı

20. Radiomərkəzə

V Radioüentr

Soqlasno naşim pereqovoram proşu za ispolnenniy Vami moy trud, 20 aprele 1930 qoda "İzba çitalğne", vıdatğ mne 90 rubley.

Ordubadı

S.v. 570

Əlyazma

21. Taisiyaya

Doroqəə Taisiə!

Maksud prosil, çtobi ə emu poslal posilku. Ə otsöda ne xotel prislatğ, potomu çto esli budet prislatğ obratno, to mı ne smojem poluçatğ. Pogtomu prislal dve banki masla i mëdu. Kajdaə iz nix po poltora kilo, s Nina Əkovlevnoy poslal tebe kolbası, 50

ştuk əyüa i pud muki i pisal pişǵmo, poslal Maksudu. Obehal eqo spasti, Nina Əkovlevna skazala  to, Alka sobak brosil iz balkona, no kak teperǵ s sobakoy? Budǵte ostorojno,  to bı sukin sın sam iz balkona sebə ne brosil na uliüu. İvanna u tebə jivət ili net? Tı pereday emu,  to zdesǵ estǵ xoroşiy i boqatıy jenix. Nura, ə seqodnə vo sne videl,  to Maksud pustili domoy i qovorit  to mne tam trudno. Tı pişi pişǵmo, sledi za soboy i za kvartiroy. Privet vsem, üeluö tebə.

M.S. Ordubadi

1.VIII-40

S.v. 573

Əlyazma

22. Yevgenyevə

Uvajaemıy tov. Evqenev!

Ə polu il vaşı teleqrammı, i reüenziö na roman “Mir menəetsə”.

Vi mne posilaete teleqrammu s uqrojaöhimi slovami i reüenzii i trebuete ispravleniə romana. Roman naxoditsə poka u vas.

Xoroşo bilo bı vi poslali roman perevod ıku tov. A. Şarifovu, i on so mnoy vmeste na al bı rabotatǵ.

Teperǵ pro ka estve pervoy i vtoroy reüenzii. Reüenz. Xitorova ə ne s ıtaö za reüenziö, potomu,  to koqda ə  ıtal pervuö reüenziö ubedilsə,  to Xitorov ne ponimaet xudojestvennuö literaturu.

 to kasaetsə vtoroy reüenzii. Xotə bı neskolǵko neto nostey i neponimanie imeötsə, no ne nado otrüatǵ eqo poleznosti. Ə soqlasen s nekotorigi ukazaniəmi, no ne sobiraösǵ po ix ukazaniö dobavitǵ v roman te voprosı, kotorie ne kasaötsə moeqo romana. Reüenzator doljen znatǵ,  to ə istoriö partii ne pişu. İstori eskie materialı, kotorie imeötsə v romane “Mir menəetsə” gto vpolne dostato no. İzmenitǵ texniku i kompoziiüiö pervoqo toma mojet otrazitsə na vtoroy tom romana, kotoroy v şirokoy forme otrajaet jiznǵ i deətelǵnostǵ tov. S.M. Kirova i tov. Mir Djafara Baqirova i razobla aet kontrrevolüüionnie deətelǵnosti Azerb. burjuaznıx naüionalistov.

Ehə xo u otmetitǵ,  to avtor toje imeet pravo ne soqlasitsə s nekotorigi ukazaniəmi, kotorie ne nujni. Gto je vam ne daət prava dlə rastorjenie doqovora.

M.S. Ordubadi

S.v. 560

Əlyazma

II. MÜXTƏLİF ŞƏXSLƏRİN MƏMMƏD SƏİD ORDUBADİYƏ YAZDIĞI MƏKTUBLAR Azərbaycan dilində

1. Bağırov Bahadırdan

Möhtərəm dayım Ordubadi!

Salam təbiidir.

Mən ürəyimin ən dərin guşələrində sizə qarşı bəslədiyim günəş tək ziyalı, həyatım tək xoş və könlüm tək açıq olan hərarətli salamlarımı sizin kimi bütün xalq tərəfindən sevilən talantlı yazığımız və sevilən dayıma təqdim edirəm. Mən sizin kimi yazıçı dayımla fəxr etməkdə çox yaxşı iş gördüyümü zənn edirəm. Mən özümün injə və baqi təbəssümlərimi sizə təqdim etməkdə özümü borjlu bilirəm.

Dayı, bəlkə də siz bu məktubda mənim adımı oxuyarkən “bu kimdir” dediniz. Odur ki, mən özümü tanış verməyin lazım olduğunu düşündüm. Mən Telli bajınızın ortanjil qızı Leylanın ortanjil oğluyam. Adım Bahadırdır. Yaşım 15-dir. Mən Naxçıvan Ped. Məktəbinin II kursunda oxuyuram. Telli nənəm və Həjər xalam lap yaxşıdırlar. Xədiyə, Zivər və Fatma xalam və uşaqları sağ-salamatdırlar. Mənim atam yoxdur. Bu yaxınlarda öldü. Mənim vəziyyətim çox da yaxşı deyil. Mən də babam Fəqir Ordubadinin və dayım Məmməd Səid Ordubadinin getdiyi yolu izləmək istəyirəm. Mən şer yox, hekayə yox, xırdaja çöjuq pyesləri yazmaqla maraqlanıram. Mən “Nadanlar”, “Dəmiryolçu”, “Səadət” kimi xırda dörd, altı şəkilli çöjuq pyesləri yazmışam və 1933-jü ildə Naxçıvanın Şahbuz rayonunda baş verən qaçaqların işi haqda və onlarla komsomolların mübarizəsi haqda tema tapıb yeni doqquz şəkildə “Banditlər” pyesini işləyirəm. Əgər lazım bilsəniz, mən onu baxmaq üçün sizə göndərəm. Mən daha uzunçuluqla başınızı ağrıtmıq istəmirəm.

Məndən və qohumlardan sizə, Nuryə dayjanıma, Maqsuda və tanışlara hərarətli salamlar.

Unutmaz: Bahadır Bağirov (Ordubadi ijasənizlə).
10.III-39
Javab yazmanızı kiçik könlümlə və səbirsizliklə gözləyirəm.
S.v. 581
Latın əlifbası ilə əlyazma

2. Jəfərov Rzadan

Hörmətli Ordubadi!

Nizaminin həyat və dövrünə aid yazdığınız tərifləyici "Qılınj və qələm" adlı tarixi romanın hər iki hissəsini artıq fəraq və diqqət ilə oxuyub bu gün qurtardıq. Bizim ailədə olan yeddi nəfərdən üç nəfər xırda uşaqlarımızdan başqa altıncı sinifdə oxuyan Tofiq, beşinci sinifdə oxuyan Rafiq və orta təhsilli anaları da bu kimi jazibədar romanları çox sevirlər. Mən bu romanı başlayan günlərdə etdikləri xahişə görə, həmişə evdə və hamının iştirak etdiyi vaxtlarda ujadan oxudum. Beləliklə, bu romanı tək mən oxumağıma baxmayaraq, mənəmlə bərabər dörd nəfər də oxumuş oldu. Bu gün romanın 2-ji kitabını da qurtarandan sonra aldığımız təəssürat haqqında müzakirə və mübahisələrimiz oldu. Nəticədə dördümüzə də aydın olmayan və maraqlandıığımız aşağıdakı jəhətlərin izahını sizdən xahiş etməyi lazım bildik.

1. "Son müharibə" başlığı ilə yazılmış 276-ji səhifədə qabaq-qarşı döyüşdə vəliəhd Əbubəkr Qütluq İnanjı əsir aldığı göstərilmişdir. Sonra "Tazə hadisələr" başlığı altında 285-ji səhifədə Toğrul ilə Qətibənin evlənməsi məjlisində, Sultan Toğrulun sağ tərəfində Qütluq İnanjın oturduğu və 286-ji səhifədə Qütluq İnanj vəliəhd elan edildiyi yazılır. Bəs Qütluq İnanj Əbubəkr tərəfindən əsir alınandan sonra haradan və nə vasitə ilə azad oldu ki, birdən-birə Sultan Toğrulun toy məjlisində oturub, hətta vəliəhd elan edilir?

2. Qütluq İnanj Əbubəkr tərəfindən əsir alınan zaman çox ümidlər və ürək çırpıntıları ilə təpənin başından baxan Qütluq İnanjın anası Qətibə xatun nə etdi? Və Qütluq İnanjın əsirlikdən azad olması haqqında nə kimi tədbirlər tökdü? Gənclik günlərindən Nizami ilə izdivajı mümkün olmamasından təsirlənən Qətibə Toğrul Sultanın məjlisində zəhər içib özünü öldürən dəqiqələrə kimi ağına gələn hər planın ijrasi üçün böyük tədbirlər tökmək qabiliyyətinə malik olduğu halda, oğlu Qütluq İnanjın əsirlikdən qurtarması haqqında heç bir tədbirdə olmur. Nə üçün?

3. Ellər qəhrəmanı Fəxrəddin harada və nə jür vəfat etdi?

Yoldaş Ordubadi, yəqinimdir ki, arzumuzu nəzərə alıb “Qılınj və qələm” romanınız haqqında fikirlərimizin tamamlanmasında köməkliliyinizi əsirgəməyəcəksiniz. Yazajağınız izahatınızı bu ünvana göndərməyinizi xahiş edirəm.

Bərdə rayonu pambıq tədarükü məntəqəsinin baş mühasibi

Jəfərov Rza

13.III-49

S.v. 624

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

3. Jəlilov Mədəddən

Kirovabad seçki okruqu
deputatı möhtərəm
Məmməd Səid Ordubadiyə
Privağzal 1№-li sovxozun
mütəxəssisi Jəlilov Mədəd
tərəfindən

Ərizə

Salamlar!

Möhtərəm deputat 20.IX-38 sənədə sizə yazdığım ərizəyə cavab aldım. Nəhayət dərəcədə sizdən razı qalıb təşəkkürdə bulundum. Mənim işim haqqında lazımi təşəbbüsatda bulunursunuz. Mən neçə bir mütəxəssis, yerli kadr, fəhlə ailəsindən çıxmış tam 16 il bir istehsalatda işləmiş konyak, araq və spirt çəkməsi texnikasını 100% mənimsəməklə həmişə Staxanov zərbəçiliyini 150%-160% ilə rəsmi olaraq həyata keçirmişəm və dəfələrlə mükafat almışam. 37-ji il noyabr ayının birindən xalq düşmənlərinin tədbiri altında məni işdən xaric ediblər ki, öz fikirlərini irəli aparıb, kadr və mütəxəssisləri istehsalatdan qovub əziz vətənimizə ziyan vurmaq işini aparsınlar. Hansı ki, o xainlərin bir neçəsi Sovet hökumətinin sadıq yoldaşları tərəfindən ifşa edildi. Hansı ki, onların bir neçəsi sürgün və bir neçəsi də həbs edilmişdir. Bu haqda ərizəmdə sizə yazmışam. Bu ikinci ərizəmi sizə yazmaqda ailəmin yaşamaq vəziyyətinin ağır və özümün on dörd ay işsiz qalması vadar etdi. Möhtərəm deputat,

evimdə artıq satmağa da bir şeyim qalmamışdır ki, satam. İstehsalatdan aldığı vəsiqə vasitəsi ilə də mənim öz işim üzrə heç bir yerə girməyim qeyri-mümkündür.

Hal-hazırda mənim evimin içərisi yuxarıdan direktorun tökdüyü murdar suyun altındadır. Bunu qəsdlə edirlər ki, mən evi boşaldıb gedəm. Hal-hazırda mənim və uşaqlarımın keçirdiyi həyat olduqca ağır və işkənjəlidir. Xalq düşmənləri mənim haqqında prokuraturaya və XDİK-na №112 4/X-37 il və 3/XI-tarixli materiallar vermişdilər ki, guya mənim tərəfimdən sovxozu bir milyon manat ziyan dəymişdir. Lakin bu materialların nətiyəsində aşkar olmuşdur ki, sovxozu yalnız 4631 m. ziyan dəymiş, hansı ki, xalq məhkəməsi bu paranın ziyan dəyməsinə javabdeh olmasını aşkar etmişdir, hansı ki, qərarı sizə göndərirəm. İş istintaqa qaytarmışlar. Dəfələrlə prokuraturaya və yerli təşkilatlara rəsmi ərizə ilə yazmışam. Mənim işim haqqında bir ölçü götürməyiblər. İşimin saxlanması nətiyəsində mən heç bir yerə işə girməyə mümkün etməirəm. Mənim on dörd ay işsiz və yeddi baş ailəmin ağır vəziyyətdə yaşamasını nəzərə alıb sizin yardımınızı gözləyirəm.

18.XII-38.

İş №343

Surət

Qərar
Az.SSR adından

3.IX-1938-ji sənə Kirovabad rayon, 4-jü uçastok X/məh.

Sədr: Əsgərov

Üzvlər: İbrahimov

Kərimov

Katib: Quluzadə

Açıq məhkəmə ijlasında vət. Jəlilov Mədədin J.K. 146-jı m. II b. ilə müqəssir olması barədəki jinayət işinə rəyət verərkən məhkəmə işi nəzərdən keçirib müqəssirin ifadəsini və şahidlərin göstərişlərini dinlədikdən sonra belə dərk etdi: iş ətrafında istintaq bir tərəfli aparılmışdı. 1 №-li sovxozun araççəkən aparatı dayandı, ona görə ki, komissiya vasitəsilə və sex müdiri Solonovun iştirakı ilə akt tərtib edilmiş və Solonov neçə həmin sexin nəzdində, onun sərənjamı üzrə zavodun hərəkəti dayandırılmış və dörd ayın müddətində heç bir tədbir görülməmişdir. Hansı ki, işin içində aktı vardır. Bunun nətiyəsi olaraq, yeni Solonovun öz vəzifəsinə səhlənkar yanaşması nətiyəsində sovxozu 4631 m. ziyan dəymişdir. Lakin bu iş üzrə yalnız

Jəlilov Mədəd məsuliyyətə alınmışdır, halbuki neçə sexin müdiri və eyni zamanda bir işdə mütəxəssis Solonov birinci növbədə cavabdehdir. Və ona görə də Solonov dəxi bu iş üzrə J.K. 146 m. II b. ilə məsuliyyətə alınmalıdır. JPMK 299-ju 313 m. rəhbər tutaraq məhkəmə qərar etdi: həmin iş qaytarılsın Kirovabad şəhər prokurorluğu vasitəsi ilə X/müs-ə göstərilənlərə əməl edilərək Solonov İvanı dəxi J.K. 146 m. II b. ilə məsuliyyətə alınması üçün.

Sədr:

Üzvlər:

Surət əslinə müvafiqdir.

S.v. 765

Latın əlifbası ilə əlyazma

4. Əfəndiyev Abiddən

Hörmətli Səid!

Neçə vaxtdır səndən xəbərim yoxdur. Hərdən Kirovabada gedəndə Bakıda olmağınızı bilirəm və sən də məni xəbər almışdın. Bir neçə yoldaşlarla görüşdükdə dedilər ki, Səid səni xəbər alırdı. Anjaq vəziyyətimin ağır olmasına görə istəmədim səni də narahat edim. Arakelovun bəzi hərəkətindən məjburla Samuxa getməyə. Hal-hazırda işləyirəm, vəzifəm ticarət şöbə müdiri.

Rayon aktivi mənə çox hörmət edir. Anjaq bu maaşla iki yerdə ev saxlamaq qeyri-mümkündür. Bu vaxtda ailəni buraya neçə gətirirəm. Bu xəyal ilə doqquz aydır Samuxda xidmət edirəm. Buranın birinci katibi doğrudan da birinci insandır. Bu adam nə qədər ki, rayondadır, işlər öz qaydası ilə gedir və bütün rayon arasında yaxşı hörməti vardır. Özü javandır, amma neçə yanaşmaq və kim ilə neçə rəftar lazımdı bu yoldaşda vardır və özü də siyasi hazırlığı da vardır. İki ay rayondan çıxmışdı, hərbi kursa aparmışdılar və bu aralıqda bir nəfər ərizə vermiş, guya rayon başqa jürdür. Qərəz məsələ uzundur. Bura iki nəfər gəlmiş və təftiş gedir, görək nətiyə nə verir. Mən də ərizə vermişəm buradan çıxmağa...

Mənim priyomnikim var, yaxşısı. Anjaq istəyirəm sizdəkindən alam. Özün bilirsən ki, burada, Kirovabadda tapılmaz. Çarə səndən asılıdır. Xahiş edirəm, zəhmət qəbul edib səndəki priyomnikdən birisini məndən ötrü düzəldəsən. Nə vaxt pul lazım olsa xəbər verərsiz, göndərrəm. Yaz görək, sən nə edirsən. Uşaqdan nə xəbər vardır? Bu il Bakıda qaldın, ya bir yerə getmiş idin? Bu adresə yazarsan

Samux RİK. Gfendievu A.
Ailənizə salam, kommunist salamı ilə.

Abid

11.IX-40
S.v. 588
Ərəb əlifbası ilə əlyazma

5. Əfəndiyev Rəşid bəydən

Möhtərəm şairimiz Məmməd Səid Ordubadi!

Hala mən Bakıda ikən sizdən iltimasım bu oldu ki, "Ədəbiyyat qəzetəsi"ndən bir nüsxə mənim üçün öz adıma göndəresiz. Lakin məni yada salan olmadı... Mən də adam göndərib pulum ilə satın aldırıdım. İndi pul çatışdıra bilmirəm. Məxsusi səndən möhtərəm qəzetinizin bir nüsxəsini mənə göndərmənizi rija edirəm. Lütfən göndərmiş olsanız məni məmnun edərsiz!

Sədi deyir:

Bağban gər nə qoşayəd dəri-dərviş bebağ
Axir əz bağ bərayəd bər dərviş nəsim.

Müxlisiniz Rəşid İsmayıl oğlu Əfəndiyev.

16.III.41 Nuxa

Dünyanın çox yerin dolaşdım, gəzdim,
Tapmadım bir nəfər mötəbər səndən.
Şairsən, mahirsən, rəvan təbin var,
İsmi sifatilə bir hünər səndən.
Mən sənin məxsusi dirinənim bil,
Yoxumdur tük qədər bir kədər səndən.
Lakin zəmanənin yoxdur vəfası,
Nə say görmədim, nə səmər səndən.
Odur ki, şakiyəm umub küsürəm...
İnjimə, mən olum əlhəzər səndən.
Bu da mənim zarafatımdır.
S.v. 589

6. Əkbər Məftundan

Xatirin dünyalar qədər istədiyim hörmətli dayı!

Salam təbiidir!

Bir aydan artıqdır ki, sizdən ayrılmışam. Elə güman edirsiniz ki, Əkbər sizi birdəfəlik unutmuşdur? Əsla! Gün olmaz ki, həqqinizdə də danışmayım. Sizin sağlığınıza ürəkdən sevinir, qürrelənirik. Bu günlərdə radioda eşitdiyimə görə "Qılınj və qələm" romanınız çapdan çıxmışdır. Şübhəsiz ki, bu, bizim üçün daha böyük bir bayramdır. İndi mən keçmişin zəngin tarixi ilə dərinlən tanış olajağam. Lakin təəssüflər ki, romanınız bizə çox geç, 5-6 aya gəlib çıxajaqdır. Bu da planlarımı bir növ pozmaq deməkdir. Yaradılığınız haqqında VII və X siniflərdə keçirəm. Bu yaxınlarda VII sinifdə keçərkən o əsər haqqında ətraflı məlumatım olmadı ki, bir növ uzun danışam. Fəqət X sinif ona bənzəməz. Dövlət imtahanı verənlərindən sizin yaradılığınızı (bütün yazıçıları olduğu kimi) dərinlən keçmək lazımdır.

Rija edirəm, zəhmət qəbulu ilə həmin romandan birini mənə hədiyyə göndərəsiniz, mən pulunu poçtaya (kirayəsini) verib alaram. O da olmazsa, əl ilə göndərəsiniz... Bu mənim üçün dünyalar qədər böyük və unudulmaz bir hədiyyədən başqa nə ola bilər? Bağışlayın ki, sizə əziyyət verirəm. Burada satın olsaydı, sizdən istəməzdim. Bilin ki, Ordubada satın üçün gəlməyəjəkdir. Olsa-olsa bir-iki aya anjaq gələjək, onda da sizin yaradılığınızı X sinifdə keçmiş olajağam. Hər halda xahişimi unutmayajağınıza əminəm.

Bir də bu il aspiranturaya oxumağa gələjəyəm, sizdən məsləhət almaq istəyirəm. Bilirsiniz ki, rayon yeridir, kimsə qiymət vermir. Onunçün şərait azdır. Yazdığım parçalar isə bir tərəfə tullanıb qalır. Budur üzərində aylarla əmək sərf etdiyim əsər hələ də oynanmamışdır. Mən onu yaxşı bilirəm ki, sizin vasitəçiliyiniz olmasaydı - kim bilir, bəlkə əsərin qəbulu da baş tutmayajaqdır! Ordubad teatrosunun repertuarına salınan bu əsərin indiyə qədər musiqisi (pul verilmədiyindən) yazdırılmamışdır. Buna baxmayaraq, keçmiş tələbələrimdən Şəfiqə Axundova (Arifin baldızı) əsərlə tanış olduğu üçün bəzi hissələrini yazmışdır. Radioda vermiş, yəqin ki, eşitmişsiniz. Ələjim ona qalıbdır ki, bir təhər düzəldib zəhmət haqqı da özüm verim ki, musiqisini yazsınlar. Yaxşı bilirəm ki, belə olmazsa əsər tamaşaya qoyula bilməyəjəkdir. Hər halda bütün bu sıxıntı və məhrumiyətlər mənim Ordubaddan birdəfəlik çıxmağımı tələb edir. Bakıya gələjəyim haqqında məlumat verərək işdən (redaksiyadan) azad

olmağı xahiş etmişəm. Bu xahiş və arzular isə javabsız qalır, kimsə dinləmir. Ələjim ona qalıbdır ki, bir dəfə işi də buraxıb ijazəsiz gələm.

Azad etdirilməyim haqqında Əhməd Jəmil yoldaşa yazdığım ərizə də javabsız qaldı. Məni maraqlandıran budur ki, məgər həmişəmi belədir? “Gözdən iraq, könüldən qıraq!”. Nə isə...

Rija edirəm, əziyyəti bir daha qəbul edərək bu işdə də mənə yardımınızı əsirgəməyəsiz. 1934-jü ildən indiyə kimi sizə verdiyim əziyyət və xəjətləklərə qarşı ömrüm boyu minnətdaram. Onu da bilin ki, mən sizinlə qanadlanır, fəxr edirəm. Sizin jansağlığınız isə bizimçün böyük nemətdir!

Salam ailənizə (hüzurə xüsusi olaraq)

Hörmətlə: sizin Əkbər Məftun

Ordubad 22.II-46

S.v. 603

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

7. Ələkbərlidən

Hörmətli yoldaş Ordubadi M.S.!

Böyük Oktyabr inqilabının 20 illiyi yaxınlaşır. Böyük vətənimiz bu böyük sosializm bayramını nəhəng qələbələrlə qarşılamağa hazırlaşır. Bütün SŞJİ bəşəriyyət tarixinin bu şanlı gününü böyük əməl ilə qarşılayır.

Böyük proletar yazıçısı Aleksey Maksimoviç Qorki bu şanlı günü qarşılamaq üçün Şura yazıçılarına mürəjjətdə bulunmuş. O, bütün yazıçıları öz sənət qələmlərini bunun üçün səfərbərliyə almağı, o günə qədər böyük Lenin firqəsi rəhbərliyi altında SŞJİ eməkçilərinin əldə etdiyi qalibiyyətləri əks etdirən, SŞJİ-nin dünyanı heyrətdə buraxan bu üstünlüklərini göstərən bədii əsərlər yazmağa çağırır. SŞJ-nin ayrılmaz bir hissəsi olan Azərbaycan da bu böyük günə böyük nailiyyətlərlə gedir. Bu münasibətlə Azərbaycanın yazıçıları üzərinə olduqca məsul bir vəzifə düşür. O da Oktyabrın 20 illiyinə qədər ASŞJ və eləjə də SŞJİ xalqının əldə etdiyi nailiyyətləri əks etdirən əsərlər yazmaqdır.

Azərbaycan Şura Yazıçıları İttifaqı bu münasibətlə onlara mürəjjət edərək aşağıdakı suallara müfəssəl javab yazmağınızı rija edir.

1. Siz Oktyabrın 20 illiyi münasibətlə nələr yazmaq istəyirsiniz?

2. Əsəriniz hansı sənədi əks etdirəjəkdir?
3. Bu əsəri yazmaq üçün sizə nə kimi yardım lazımdır? (yazılma şəraiti, temanız ilə əlaqədar olan ezamiyyət, yaradılıq məzuniyyəti - vaxt miqdarı göstərməli və i.a)
Bütün bu suallara müfəssəl və qəti javab yazıb... Az.ŞYİ-na göndərmənizi xahiş edirik.

Az.ŞYİ-nin sədri
Otvət ojdaetsə k 1.II-36
S.v. 585
Latın əlifbası ilə makina çapı

Ələkbərli

8. Əlidən

Yoldaş Ordubadi!

“Bolşevik” məjmuəsinin üçüncü nömrəsi çapdan çıxır.
Qəzetin münasib bir günündə göndərdiyim elanın dərjini isterham¹ edirəm.
Əli

Əlavə:
Bir qaç gün dərj edilmiş.
S.v. 613
Ərəb əlifbası ilə əlyazma

9. Əliyev Həsəndən

Möhtərəm Məhəmməd Səid Ordubadiyə!

Saqi! Durma dolan məjlisə əlində piyalə,
Ruzigar yurdu bəni saldı bu halə.
Payla məjlisi – əhlə şərabi eylə məst
Ruhum juda oldi bədəndən degiləm sərbəst.
Tarixlər oxudum yenə pərişan oldu halım
Yuxuya getməmişəm, fəqət səmalara uçdu xəyalım.
Şərab tök, bəlkə dağıda dərdi – kədəri.
Etibar yox dünyada, o hədər etdi İskəndəri.

---

¹ Xayıuu

Saqi! İtirmə özünü, sənsən zəqiqlər elçisi
Anjaq o dəhşətli ölümdür həyat dilənçisi.
Zəman gəldi, yoruldi köçi böyük Firdovsinin,
Ölüm gəldi, söndü Xəyyam o həyat Qosinin
Gəldi bir zaman dünyayə böyük İskəndər,
Dolandı işıqlı dünyanı alnında ğəm-kədər.
Doymadı dünyadan gözi, istədi getsin zülmətə qədər,
Nəhayət etdi onu da qar torpaq etdi hədər.
Hanı dünyanın məşəli böyük Nizami,
Vəqtilə içirdi o da bir jami
İçdikjə hər badəsini edərdi nalə,
Nifrət edərdi zülmə əlində piyalə
Öz dövrinin taj-təxtinə baş əyməyən,
Min mirur Nizami də ölümə baş əydi birdən.
Əsdi xəzan küləyi, qurudi bir sünbül,
Öldi Nizami, düşdü nitqdən şeyda bülbül.
Düşdü əlimdən qələmi o böyük şairin,
Anjaq çiçəklər açmış şair – qəzəllər dünyasının
İndi tarixlər meydanındadır Məhəmməd Səid Ordubadi,
Tarixlər jarjısı, ölkənin külüng çalan Fərhadı
Eşit sözümü ey pir! – möhtərəm ədib!
Bahar fəsli fəryad edən zari – əndəlib.
Sənsən Məhsətidən, Nizamidən, Xaqanidən yadigar.
Rəfiqi – aləmsən, özün qəlblərə hökmdar.
Ey Ordubadi! Ey tarixlər jarçısı!
Jifeyi – dünyadan xəbərdar həyat haçarçısı.
Heyf ki, qojaldın, yoldadır köçün,
Hələ ölmə, qoy uzansın ömrün.
Arzum budur, sənə qalib gəlməsin mərəzin,
Gözəldir bu aləm, həyatınə etməsin qərəzin.
Hələ köçmə topraqlar altına ey dürər, gohər,
Boya qələminlə səhifələri, ey qiymətli johər.
Tələsmə, onsuz da qısadır bu gözəl həyat,
Çinar tək qarşında durmuş dəhşətli məmat.

Vajibdir hər kəsə ölüm- əbədi röya,
Hələ köçmə, dadlıdır bu gözəl dünya.
Hələ sağsan, bir arzu dilərəm səndən,
Həyatımda ilk arzumdur düşər nitqimdən:
Bu minnətə şairə ijasə verərsən əgər
Yazdığın "Qılınj və qələm"i nəzmə çəkər.
Qiyət verib əsərin hər səhifəsinə
Zər çəkərəm onun hər jümləsinə.
Çəkər mənim də adımları ölkəmizin tarixləri,
Çünki tarixdir yad edən arifləri.
"Qılınj və qələm" tarixlər yadigarıdır sərəsər,
Gərək romanlar şahı adlansın bu əsər.
Yurdumuzun keçmiş qəhrəmanlarını təsvir edir bizə,
Min jürə zövq verir tərəddüd qəlbimizə.
O göstərir güjünü qılınjü qələmin,
Həqiqətən bunlardır banisi bu köhnə aləmin.
Məsud olardım çəksəydim bu romanı nəzmə,
Nəslimiz zövq ilə oxuyub verərdi həzmə.
Daha da javanlaşardı ölməz Ordubadi,
Möhtərəm ədibin artıq yaşardı muradı.
Bir də uymazdı məzarı bu Natiq şairin,
Ruzigar gələrdi ziyarətinə ölməz kahinin.
Əgər müsaidə etsə iqdamə möhtərəm ədib,
Nəğmələr oxur tarixlər budağında zar əqdəlib.
Sanma ki, bir yanda çəkilməmiş Natiqin adı
Anjaq şairlər budağında uçmağa vardır qanadı.
Mən də çox dinjəlmişəm şairlər, qəzəllər kölgəsində
Unutma ki, Natiq tərbiyə almış qəhrəmanlar ölkəsində.
O bir almazdır, paslanmaz qalsa da pünhanda,
Şerləri ilə ölməz bir ad qoyar bu jahanda.

Doktor-jərrah Əliyev Həsən
Natiq

1.II-50
Ağdam şəhəri, Kommunist küçəsi 29

Möhtərəm Ordubadi!

Salam! Biləsiniz ki, böylə bir şər-məktubu 5.I-49 tarixdə sizə şəxsən Yazıçılar İttifaqının katibi Rzayev Həbib vasitəsilə göndərmişəm. Anjaq görünür ki sizə çatmayıb. Odur ki, ikinci dəfə yazmağı lazım bildim. Xahiş edirəm, bir neçə jümlədən ibarət olsa da, zəhməti qəbul edib mənə javab yazasız. Sizin vasitənizlə ikinci bir həyata (jərrahlıqdan sonra), yəni şər dünyasına qədəm atmaq fikrindəyəm. Hələlik sağ olasınız.

Doktor-jərrah Əliyev Həsən
Natiq

1.II-50

S.v. 587

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

10. Əsgərov Əsgərdən

Möhtərəm Səid yoldaş!

Səlamı-ğayibanəmi sizə yetirməklə özümü xoşbəxt hesab edirəm. Budur, təxminən otuz il olar ki, sizi görməmişdim. Qəzetlər vasitəsilə əsərlərinizdən nəhayət maraqlanıb və çəkdiyiniz zəhmətlərə və əsərlərinizə javan Azərbaycanımız tərəfindən qiymət verilib şərəfli nişanə nail olmağınız məni bu qoja vaxtımda nəhayət dərəcədə maraqlandırdığını sizi əmin ilə təmin edirəm. Dövr mənhusidə əsərlərinizə qiymət verilməyib, bərəks qulağı tükü mövhumatçılar tərəfindən sizin təkfir¹ olunub və ruhanilər təzyiqindən bir neçə gün küçə və bazara çıxmamağınızı həmişə yad edərəm. Bebin təfavüt rəh əz kojast ta be koja². Bir neçə gün bundan əqdəm ali şura üzvü intixab olunmağınız ilə bərabər təsvirinizi qəzetdə görüb daha da maraqlandım. Daha bir neçə belə şərəfli nişanlara nail olmağınızı ən səmimi qəlbədən arzu edirəm.

Səid! Sizdə şairlik bir irsi – pədəri olduğundan yəqinən övladınızda da olajaqdır. Lakin mənə bundan nəhy edib ali təhsil ilə əlləşdirmək daha əfsəldir. Qız övladınız olarsa, onu mükəmməl surətdə oxudarsınızsa, vətənimiz Ordubad üçün böyük bir xoşbəxtlik olar. Zira ki, sizə məlumdur ki, vətənimizdə ünəs tayfasından ali təhsildə

---

¹ Кафир

² Тяжжцмяси: тяфавццц эюр: йол щарадан щарадыр

olan bir kimsə də olsun yoxdur, zənnimjə fikrimə etiraz etməyib şərik olajaqsınız. Çünki ana tərbiyəsi övladın tərbiyəsi üçün birinci addımdır. Nejə kim özünüz qırx il bundan əqdəm demisiniz: iki postani-madərin şəbahət bər dəbistan. Söz yoxdur ki, həmin postan aləmə qadının postaninə işarədir, nəinki elmsiz töhfəyi – təkzibanə. Xülasə, çox uzun elədim. Sizin hər bir dəqiqəniz qiymətlidir. Üzr istəyirəm şairlikdə qüvvətim olmadığından çox çətinlik ilə bir neçə kəlmə yazdım. Qüsurun əfv olunmasına ümidvaram. Baqi ehtiram

Əsgər Nağızadə Əsgərov

Kirovabad, 10 iyun 1938 sənə
Küçə: Əşrəfov, ev 169
S.v. 617
Ərəb əlifbası ilə əlyazma.

11. Əsgərov Əsgərdən

Səid-Səid

Ölkəmiz tək yoxdur bu dünyədə bir ölkə, Səid,
Gülşənü gülzarə bənzər büsbütün ölkə, Səid!

Sayeyi-qanuni-rəhbər Stalin dövründə biz
Olmuşuq xırda, böyük jümlə səadətmənd, Səid!

Jənnətə bənzər vətən, olmuşdi bir beytülhəzən
Mərhaba ol rəhbərə qıldı bizi xoşbəxt, Səid!

Dövri-mövhumatı getdi, qalmaqadı birjə əsər
Gözlərindən qan tükür dərvişü mollalar, Səid!

Yədi metri-mofrühə məsdur olmuş bir qadın
Xəlqə hakim, ya mühasib, ya müəllimdir, Səid!

Pinəduz şagirdi olsun söyləyən, hər yoxsulun

Oğlu olmuş kimya elmində bir alim, Səid!

Sən Səid Ordubadi çəkdiyən zəhmətlərə
Gördün axır, aldın orden, oldun əlhəqq Səid!
Yaşasın Lenin-Stalin metodun alqışlayan
Sən kimi şair, Bağırov tək olan rəhbər Səid!

Ölkədə hərdəm biri bir it çıxır hürməkliyə,
Mehr fəşanəd nur, səg əvəv konət hər an, Səid!

Gözləri çıxsın vətən xainlərinin dəmbədəm,
Pis göz ilə baxsa hər kim ölkəyə bir həm, Səid!

Varsun ol işçi işində fil-həqiqət səy edib
Staxanov xəttinə addım atar hər an Səid!

Az qalır olsun otuz il görməmişdim mən səni,
Dün qəzetdə əksüvi gördüm də oldum mən səid!

Yaşasın yoxsulların hər ölkədə rəhbərləri,
Yaşa, sevimli olan yoldaş Stalin, Səid!

Əsgər Nağızadə Əsgərov

Kirovabad, 10 iyun 1938 sənə
S.v. 617
Ərəb əlifbası ilə əlyazma

12. Əziz Şərifdən

Gözümün işığı Səid!

Bu gün romanın üçünjü parçasını aldım. Jümlətanı məndə indi 297 səhifə vardır. Anjaq bu gün aldığım parça ilə bundan əvvəl aldığım parça arasında bir əskiklik vardır. Keçən parça 224-jü səhifə ilə bitirdi, bugünkü parça isə 229-jü səhifə ilə

başlayır. Demək, 225, 226, 227 və 228-ji səhifələr (jəmi dörd səhifə) çatmayıır. Yəqinki səhifələri bağlayanda səhv düşübdür. Bu 4 səhifəni də göndər.

Mən nəhayət "Molla Nəsrəddin"i qurtardım. Bu gün son səhifələri makinaçidan alıb sabah Moskvaya göndərəjəyəm. İndi gərək sənin romanına keçəm. Mən iş arasında onu oxumağa başlamışam. Hələ 130 səhifə oxumuşam. Tərlüməyə başlamadan əvvəl romanı oxuyub başa çıxmaq və ümumi bir təsir almaq istəyirəm. Bunsuz tərlümə yaxşı çıxmaz. Əlbəttə, romanda bəzi yeniliklər yaratmaq lazım gələjəkdir. Romanda hər nə dəyişsəm, sənə xəbər verib səninlə razılaşdıraram. Bu barədə də xatirjəm ol. Romanı rus oxujusuna elə bir halda təqdim eləmək lazımdır ki, bəyənilsin. Əminəm ki, mənəm dəyişikliklərimə razı olarsan və o zaman tərlüməni avtoriz edilmiş tərlümə kimi buraxarıq.

Tiflisi soruşma. Havalar lap payızı andırır. Hər gün yağış, soyuq. Evdə oturub öz işlərimlə məşğulam. Uşaqlar da lap yaxşıdırlar. İmtahan verirlər. Sənin xanımın nəjədir? Yanığı yaxşı oldumu? Amma sənin də başın fəlakətli imiş ha!

Dostlara səmimi salam! Əlini sıxıb romanın ardını gözləyirəm.

Qardaşın Əziz

19.V-38 Tiflis

S.v. 627

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

13. Əziz Şərifdən

Gözümün işığı! Nəhayət, bu gün mübarək məktubunu aldım. Mübarək məktubun nə qədər hirsli və qazlıdırsa, eybi yoxdur, hər nə yazsan qəbulumdur. Anjaq sənin həqsiz olduğunu sənəd ilə isbat etmək mənəm üçün bir borjdur. Əvvəla, səhifələr haqqında. Mən yazmışdım ki, göndərdiyin materiallarda 4 səhifə əskikdir. Sən javab verirsən ki, "səhifələrin rəqəmləri yanlışdır, məsələlər bir-biri ilə əlaqədardır, çünki onları özüm nəzərdən keçirmişəm, oxumuş olursan görəjəksən ki, mən yazdığım kimidir". Əzizim! Mən bilmədiyim şeyi yazmaram. Bu neçə ilin ərzində sən gərək mənə tanımış olaydın. İsbat üçün mən sənin materialından 224 və 229-ju səhifələri özünə göndərirəm. Bax gör, məsələlər bir-biri ilə əlaqədardır ya yox. Aralıqda 4 səhifə çatmayıır. İsbatın tutarlı olsa, çatmayan səhifələri göndər. Bu bir.

İkinji, yazırsan ki, "bu gün Əli Vəliyevin dediyinə görə qabaqja onun əsərinin tərlüməsinə başlayajaqsan". Gözümün işığı, mən hələ heç bir əsəri tərlüməyə

başlamamışam və əvvəlję sənin əsərini başlamaq fikrindəyəm. Anjaq bütün əsər əlimdə olmayınca tərjüməyə başlaya bilmərəm. Bu mənim qanunumdur. Və qanunu pozmaq üçün heç bir dəlil görmürəm. Mən adi bir tərjüməçi olsaydım, sən haqlı olardın. Bir də sənə xatırladıram ki, mən yalnız qonorar üçün işləsəydim, heç ağınabozuna baxmazdım, babalı yazanın boynuna deyib, bir ayda sənin romanını tərjümə edib pulumu tələb elərdim. Amma boylə deyil. Mən gərək əsəri tamam oxuyam, bəyənəm, həvəslənəm, ilham alam, sonra da tərjüməyə başlayam. Əgər sən quru tərjümə istəyirsənsə, baş üstə, sənin xatirin üçün başımı aşağı salıb sənin qələmindən çıxan sözü rusjaya çevirib qoyaram ora. Anjaq mənję, bu sənin xeyrinə deyildir. “Dumanlı Təbriz”ə etdiyim iradları sən qəbul elədiyin kimi bu əsərə aid iradlarım ilə də razı olarsan zənnindəyəm. Hər halda ixtiyar sahibi sənsən. Neję desən elə də elərəm. Ağsaqqalımızsan. Sənin sözündən çıxmaq eyibdir. Əmrini gözləyirəm. Mənə əmr eləsən ki, sənə dəxli yoxdu, sən mütərjim babasan, əlinə nə verirlər, dinməzsöyləməz tərjümə elə qurtar, artıq danışıq lazım deyil. Belə yazsan mən var qüvvəmlə əsərini yaxşı tərjümə edərəm (anjaq tərjümə edərəm, çünki redaktorluğa layiq olmadığımı özün yazırsan), göndərəm. Sonrasını sən bilərsən, Moskva bilər. Bu da belə.

Üçünjü yazırsan ki, əsərin yarısı çap olunubdur və mənə göndərilibdir. Bu belə deyildir. Mən anjaq 352 səhifə almışam ki, bu da on çap listindən azdır. Sənin romanın isə 30 çap listi olmalıdır. Demək, məndə olan romanın anjaq üçdə bir hissəsidir. Qalanını da tədrijlə göndər və ikinci maddədə yazdığım məsələyə tez javab ver ki, mən təklifini bilim: olduğu kimi tərjüməyə başlayım ya ağzı-burnunu düzəldimmi? Bu sənin öz ixtiyarındadır! Anjaq səndən rija edərdim ki, mənim məsuliyyətimi yalnız tərjümənin keyfiyyəti ilə məhdud edəsən, çünki əsərin özünə mən qətiyyənlə məsul ola bilmərəm, madam ki, sən mənim əsərə bir redaktor kimi və yaxud bir balaja yazıçı kimi yanaşmağımı istəmirsən, mən yalnız bir mütərjim kimi yanaşaram və əsəri bajardığım qədər yaxşı və düzgün rusjaya çevirərəm. Daha ovqatını niyə təlx edirsən, niyə qızırırsan, hələ məndən injiyirsən? Javabını alan kimi tərjüməyə başlar və sentyabrın 1-də qurtarıb Moskvaya göndərəm. Zənnimję, məsələ aydınlaşdı. Salamımı qəbul etməyini rija edirəm.

Dostun Əziz

3.VI. 38

S.v. 952

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

14. Əziz Şərifdən

Gözümün işığı Səid! Əvvəla, səni Azərbaycan xalqından qazandığın böyük etimaddan dolayı ürəkdən təbrik edirəm. Bu etimad sənin şərəfini yüz qat artırarsa da, məsuliyyətini də o qədər artırır. Mən də Azərbaycan xalqı ilə birlikdə səsimi sənə verərək bu etimadı pozmayacağına əmin oluram. Bu yolda sənə müvəffəqiyyətlər diləyirəm.

Bu gün sənin uzun və olduqca maraqlı kağızlarını aldım. Biri Azərneşrə verdiyin məktubun surəti, o biri də mənə yazdığın məktubdur. Xalq deputatı Səidə qarşı mənim nə qədər hörmətim var isə, yazıçı Səidə qarşı hörmətim də bir o qədərdir. Buna əmin ol. Lakin sovet xalqının xasiyyəti belədir - hörmət etməklə bərabər tənqidi də unutmur. Gözüaçıqlıq, ayıqlıq, sayıqlıq – bütün sovet xalqının boyuna biçilmişdir. Mən də əz qəza ədəbi tənqidçi olduğum üçün hər bir əsərə, onun müəllifinə bəslədiyim hörmət və məhəbbətdən asılı olmayaraq, tənqidi yanaşmağı adət eləmişəm. Bu onu demək deyil ki, məndən başqa heç kəs bir şey anlamır. Əstəğfürullah! Mən belə qələti eləmirəm, haqqım da yoxdur. Mən anjaq öz fikrimi yazıb meydana qoyuram. Kim razıdır olsun, kim razı deyil qoy öz fikrində qalsın. Sən bir müəllif kimi mənim tənqidimə ajiqlanırsan. Sözüüm yoxdur, ajiqlanmağa haqqım var, anjaq mən yazıb Azərneşrə verdiyim tənqidi mülahizələr o qədər də mənasız deyil. Gəl bunları birjə-birjə müzakirə edək. Mən yazım, sən qulaq as.

Birinji – Səttar və Bağır xanların Təbrizdə olmadığı üçün əsərdə onlar haqqında məlumat verilməməsi. Romanın başında Səttar xanın Təbrizdə olduğunu göstərirsen, hətta ona kağız yazıb cavab da alırsan. Demək, romanda göstərilən hadisələr zamanı Səttar xan Təbrizdə imiş. Sonra bu da, Bağır xan da Tehrana gedirlər. Beləmi? Yaxşı, məgər Səttar xan və Bağır xan kimi inqilab rəhbərlərinin Təbrizdən Tehrana getməsi sənin mövzun üçün o qədər əhəmiyyətsiz bir hadisədir ki, sən bu barədə heç olmasa bir neçə sətir də oxujuna xəbər vermək istəmirsen? Mənjə, sən mənimlə razılaşmalısan ki, Səttar xanın Təbrizdən Tehrana köçməsi Təbriz və ümumiyyətlə İran revolyusiyası üçün çox əhəmiyyətli və maraqlı hadisədir. Bəs sən neçə rəva görürsen ki, xırım-xırda hadisələr haqqında romanda ətraflı məlumat verilsin, amma Səttar xanın Təbrizdən getməsindən bir söz də yazılmasın. Mən hətta belə güman edirəm ki, sən bu hadisə haqqında xüsusi bir bab yazmalı və oxujunun nəzər-diqqətini buna jəlb etməlisən. Bu barədə özün obyektiv olaraq düşün və bu məsələni

həll et. Mənimlə razılaşmasan, eybi yoxdur, qoy olduğu kimi qalsın, mənim etirazım yoxdur. Mənim də çalışdığım budur ki, roman qüsursuz olsun, yaxşı olsun, mis kimi jingildəsin.

İkinci – siyasi və iqtisadi mülahizələr. Ay mənim əziz dostum! Məgər bədii əsərdə bir ölkənin iqtisadi və siyasi vəziyyətini göstərmək üçün ona siyasi və iqtisadi məqalə xasiyyətini daşıyan parçalar soxmaq lazımdır. Siyasi və iqtisadi vəziyyəti bədii surətdə vermək lazımdır, sən də öz romanında bunu yaxşı və ustalıqla vermişən. Mən pozduğum parçalar romanı süstləşdirir, dinamikasını azaldır, bədii qiymətini əksildir. Oxuju bu parçaları oxumaqdan bezəjək, usanajaq, bəlkə də bunun ujudan romanı yarımçıq qoyub daha oxumayajaqdır. Mən bu məsələyə həm bir tənqidçi, həm də bir oxuju kimi yanaşıram. Səni inandırırım ki, bu parçalar romanın, ümumiyyətlə maraqlı romanın duzunu qaçırdır. Bu mənim fikrimdir. Razi olmasan, yenə ixtiyar sahibisən. Bütün pozduğum parçaları saxla, qoy çap olunsun. Anjaq mənim bu kağızımı da jırıb atma, saxla. Bəlkə roman çapdan çıxandan sonra və rus tənqidi öz rəyini yazandan sonra mənim bu həqir məktubum sənə bəzi məsələləri xatırlatmaq üçün lazım oldu.

Deyəsən, “Dumanlı Təbriz” haqqında mübahisəli məsələmiz daha qalmadı, yalnız bu iki məsələ imiş. Mənimlə razılaşmadığın təqdirdə Azərnəşrə təklif edə bilərsən ki, mən ixtisar elədiyim parçaları əhya etsin, çapa versinlər. Daha Azərnəşrə yazdığın kimi əsərin birinci təjümələri əsas tutularaq yenidən redaktora verilməsi mənə artıqdır. Hər halda, yenə Şeyx Nəsrullah demişkən, bu sənin öz ixtiyarındadır. Zənnimjə, bu məsələ lazimi dərəcədə aydınlaşdırıldı.

Bilirəm, başın çox qarışıqdır. Mənə tez javab yaza bilməyəjəksən. Hər halda vaxt tapsan bir-iki sətir yaz.

İndi “Dünya dəyişir” romanına gələk. Mən bu barədə də belə bir məsləhət istəyirəm. Romanın azərbaycanjası, şübhəsiz ki, bir redaktor əlindən keçəjəkdir, o da şübhəsiz, bəzi yerlərini düzəldəjək və səninlə razılaşdırajaqdır. Məndən injimə, anjaq bu romanın islahə ehtiyajı var. Mən səni səmimi bir dost bilərək və sənin xeyrini istəyərek bunu yazıram. Sənin əsərinə mən laqeyd baxa bilmərəm və ona formalja bir mütəjrim kimi yanaşa bilmərəm. Bir özün düşün. Mənə nə gəlibdir, ağrımaz başıma duz bağlayım. Müqavilə bağlanıb, əsər əlimdə, təjüməni eləyib vaxtında pulumu alardım. Pula da ehtiyajım çox-çoxdur. Heç kəs də mənə bir irad tuta bilməzdi, çünki mən mütəjriməm. Əsərə müəllif javab verər, nəinki mütəjrim. Bunun hamısı belədir, anjaq mən istəmirəm ki, təjümə ediləndən sonra əsər düşsün bir rus redaktorunun əlinə, o da nənəm mənə kor deyib, gəlib-gedəni vur deyib düşsün əsərin janına. Buna

görə mən istərdim ki, əsərin görkəmli qüsurları kənar edilsin. Mənim üçün bu iş çox çətin olardı, çünki bir yeri dəyişəndə gərək səninlə razılaşırdım. Bu da məktub ilə uzun çəkər və çətin olar. Bəlkə səninlə belə danışaq ki, roman azərbaycanja redaktə edilsin və sonra tərcüməyə başlansın. Doğrudur, bu mənə başdan-ayağa zərərdir, çünki tərcümə yubanacaq, demək qonorar da yubanacaq. Anjaq mən şəxsi interesimi fəda edirəm, bu ümidlə ki, qonorar vaxtı çatana kimi sən mənə bir az borj verərsən. Qonorarı alanda qaytararam. Buna nə deyirsən? Əgər bu məsləhətimi bəyənməsən, yenə mənə yaz, mən tərcüməyə başlayım. Əlbəttə, tərcümə edərkən mən lazım gələn təqdirdə bir kəlmənin yerinə başqa kəlmə qoyajayam, əsəri öz qabiliyyətim daxilində gözəlləşdirməyə çalışajayam, ən gözə çarpan uyğunsuzluqları düzəldəjəyəm, təkrar edilən yerləri ixtisar edəjəyəm, xülasə ən vəjib olan və gözə çarpar islahları edəjəyəm. Bu barədə lap xatirjəm ol. Anjaq ümumiyyətlə əsərin quruluşuna əl vurmajajayam. Bu da belə. Anjaq bu barədə sən qərarını tezliklə bilmək istərdim, çünki bu ayın axırında yaylağa gedib orada işə başlamaq fikrindəyəm. Zənnimjə, müqavilənamədə göstərilən vaxta kimi tərcüməni bitirərəm. Ayda 12-13 çap listi asanlıqla tərcümə edə bilərəm. Qabaqda iki ayım vardır. Əsər də yazdığına görə 25 çap listi olajaqdır. Demək, işi vaxtında Moskvaya yetirə bilərəm. Bəlkə də parça-parça göndərdim. Hər 5 list hazır olduqja göndərəm ki, iş yubanmasın.

İndi qaldı o 4 vərəqə ki, sənimlə mənim aramda yox olmuş. Əzizi-mən! Mənim axtarmalı yan-yörəm yoxdur. Materialı alan kimi mən səhifələri sayıb təhqiq edirəm. O bağlamanı da eləjə elədim və sayanda 4 səhifə əksik çıxdı. Bu barədə heç şübhə etməməyini rija edirəm. Mənə nə desən yaraşar, amma səliqəsiz desən səndən injiyərəm.

Mən yazmaqdan yoruldu. Bəlli ki, sən də oxumaqdan yorulajaqsan. Yenə də birjə söz yenə yazmaq istəyirəm. Yazırsan ki: "mən əmin oluram ki, indiyə qədər hiddətin soyumuş və ajiğin sönmüşdür". Bax, aşna, bu həmsəri söyüşlərini boşla. Mənim hiddət və ajiğımı nədə gördün? Hər nejə olsa mən sənə hiddətlənmərəm. Aramızda bir elə məsələ də yoxdur ki, hiddətə və ajiğa səbəb olsun. Mübahisə mümkündür və lazımdır. Mən də mübahisə təriqilə öz fikirlərimi sənə yazıram. Əgər sən ajiqlanırsansa, o başqa məsələ. Mənjə, sən də ajiqlanmazsan. Əvvəla, səhhətə zərərdir, ikinji də adamı tez qojaldır. Aramızdakı mübahisə bədii mübahisədir. Anjaq hər ikimiz şəxsi ujuz izzəti-nəfsi buraxıb obyektiv olmalıyıq. Vəssəlam.

Sən üç səhifəlik məktubuna qarşı mən altı səhifə yazdım. Vallah bu da bekarçılıqdan deyil. İşim çoxdur. Bir tərəfdən arvad naxoşdur, o biri tərəfdən

Naxçıvana getməyə hazırlaşır, gərək onu yola salmaq üçün tədarük görəm, üçüncü tərəfdən uşaqlar imtahanlarını qurtarıb mənə tələsdirirlər ki, bəs yaylağa nə vaxt gedəyək. Bir tərəfdən də isti, pulsuzluq, xülasə, ovqat təlxlikdir. Bir az səninlə söhbət elədim, ürəyim açıldı. Səməd Vurğuna mənim ən səmimi salamımı yetir. Onu və Süleymanı da deputat namizədi qoyulduqları üçün ürəkdən təbrik edirəm. Biz balaja yazıçılar da sizinlə fəxr edirik. Yaşayın! Çox yaşayın! Bütün yazıçı dost-aşnalara atəşin salamlar!

Bərk-bərk əlini sıxıb bu tezliklə cavabını gözləyirəm.

Kiçik qardaşın Əziz

16.VI.38

S.v. 627

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

15. Əziz Şərifdən

Əzizim Səid! Bu günlərdə sənə bir açıq kağız göndərmişdim. Yəqin ki almış olarsan. İndi ikincisini yazıram. Başın bərk qarışıq imiş. Baş sovet iqlasını açdığını qəzetdə oxudum. Səni ürəkdən təbrik edirəm. Sən öz fəaliyyətin və yaradıcılığın ilə bu şərəfə layiqsən. Lakin gələjəkdə daha artıq işləməlisən ki, xalqın və partiyanın bu etibar və məhəbbətini doğruldasan. Bunları yazmaq artıqdır. Sən özün arıfsən. Anjaq mənə dolduran hissləri heç olmazsa bir neçə sətir ilə izhar eləmək istərdim, çünki mən də bir yazıçı kimi sənənlə fəxr edirəm.

İndi işə keçirəm. Bu gün tərcümənin birinci hissəsini (9 qlavaya), təxminən 6 çap listi Moskvaya göndərdim. Tərcüməni davam etdirirəm. Gejəgündüz çalışmaqdayam. İki həftədən sonra məndə olan materialı qurtarıram. Əgər dalısını göndərməsən işsiz qalajayam və materialı vaxtında hazırlaya bilməyəcəyəm. Bu barədə sən, əlbəttə, tədbir görərsən ki, bütün material ən yaxın zamanda mənim əlimə gəlsin.

Romandan ayrı-ayrı parçaları mən "Baku" curnalına vermək istəyirəm. Hələlik III qlavayı redaksiyaya göndərirəm. Sonra yenə bir parça hazır eləmişəm. Mənjə, 7-8 parça düzəltmək olar. Mən romandan ən maraqlı və qüvvəli parçaları seçirəm. Sən Qamskiyə və yaxud onu əvəz edən birisinə (Qamski məzuniyyətdə isə) tapşır ki, parçanı bütün çap eləsinlər, çünki o biri nömrə üçün yenə parça hazırlanır və gələjəkdə hər nömrə üçün material göndərərəm. Anjaq sən onlar ilə qonorar

məsələsini də danış, çünki Qamski hərdən dəli olub yarım çap listinə 60 manat qonorar yazır. Boyle qonorar üçün mən vaxtımı zay edib curnal üçün xüsusi kopya (əl ilə yazmağa məjburəm) hazırlayan deyiləm. Heç olmasa çap listinə 300 manat versin. Hər halda sən özün bu məsələni həll edərsən. Maddi jəhətdən işim lap fırıqdır, çünki Moskva mənə çatajaq qonorarı ("Molla Nəsreddin" üçün) bu günədək göndərməmişdir. Deyəsən ələjim kəsiləjek, Azərbaycan Litfondundan ehsan istəyəjəyəm. Xülasə. Hələlik məktubumu bununla qurtarıram.

Pulsuzluq olmasaydı, kefim lap sazdır. Bu gün Moskvaya Musaelyana bir söyüş kağızı yazdım, bəlkə təsir edə.

Əlini sıxıram. Javabına müntəzir Əziz.

22.VII.38

Adresimi bir də yazıram: qorod Axalkalaki, ul. 15, dom 44.

S.v. 625

Ərəb əlifbası ilə əlyazma.

16. Əziz Şərifdən

Səid qardaş! Yenə bir məsələ meydana gəldi. 349-jü səhifədə İvan Stepanoviç ilə Batayevin arasında gedən söhbətdə (bu söhbət 1919-jü ilin mart ayında olur) faşizmdən bəhs edilir. Bəlkə, mən səhv edirəm, anjaq yadıma gələsi "faşizm" sözü çox sonra meydana gəldi və o zaman hələ "faşizm" sözü işlədilmirdi.

Burada mən bunu təhqiq edə bilmərəm. Bəlkə sən bunu bir daha təhqiq edib öz rəyini yazasan.

Bağışla, sənə başağrısı verirəm. Anjaq bunların hamısı ondan ötrüdür ki, roman daha yaxşı çıxsın.

Javabını tez gözləyirəm.

Əziz

25.VII.38

S.v. 626

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

17. Hajibəyov Üzeyir bəydən

Əziz dostumuz və qələmdaşımız Məmməd Səid!

Sənin keçirmiş olduğun şəxsi həyat xalqımızın azadlıq uğrunda apardığı böyük tarixi mübarizəsi ilə sıx bir surətdə əlaqədar olmuşdur. Hələ gənç vaxtlarından əsarətə və istibdada qarşı yazmış olduğun satirik şeirlərlə bərabər sən get-gedə inkişafa başlayıb məşhur “Dumanlı Təbriz”, “Gizli Bakı”, “Döyüşən şəhər”, “Dünya dəyişir”, “Qılınj və qələm” adlı romanların, bir çox hekayələr və şeirlərinə ədəbiyyatımız tarixində böyük və hörmətli bir yer tutmuşsan. Şeirlə musiqi ayrılmaz bir qardaş olduğu kimi sən bu sahədə də bizə qardaşlıq əlini uzadıb Azərbaycan musiqi ədəbiyyatı sahəsində də “Od gəlini”, “Nərgiz”, “Koroğlu” və sairə operaların şeirlərini, “Beş manatlıq gəlin” musiqili komediyasının librettosunu və bir çox mahnıların şeirlərini yazmışsan ki, bu operalarda, musiqili komediya və mahnılarda oxunan şeirlər bütün xalq kütlələri tərəfindən bəyənilib və dillər əzbəri olmuşdur.

Sən Böyük Vətən müharibəsi günlərində, azğın alman imperalizminə qarşı xalqımızın və ölkəmizin apardığı kəskin mübarizədə yorulmadan, böyük bir qüvvətlə iştirak edirsən.

Anadan olmağının 70 illiyi və ədəbi fəaliyyətinin 50 illiyi günündə Azərbaycan Sovet Kompozitorları adından səni – bizim sevimli kommunist ədibimizi böyük bir sevinjlə qəlbədən təbrik edib və sənə uzun müddət ömür və daha böyük yaradıcılıq fəaliyyəti arzu edirəm.

Azərbaycan Sovet Kompozitorları
İttifaqının sədri: Ü. Hacıbəyov

5.VIII.1942-ji il
S.v. 620
Makina çapı

18. Hüseynov Nemətdən

Salam və ehtiramlar!

“Dumanlı Təbriz” adlı əsərinizin 2-ji jildini də oxuyub bitirdim. Əsərdə təsvir olunan maraqlı epizod və hadisələrdən başqa şəxsi həyatınızın revolüsyon səhnələri insanı olduqca həvəsləndirir. Obrazlı ifadə və bədii quruluşu etibarlı ilə birinci jild ikinci jildəndən geridədir. İstərsə birinci və istərsə ikinci hissələrdə hadisələr xronoloji məlumat şəklində deyil, müəyyən mərkəz ətrafına toplaşmış şəkildə verilsə idi, daha da maraqlı olardı. Əsər bitmədiyi üçün tam olmayan hadisə haqqında insan öz fikrini jəsaretlə söyləyə bilməyir. Lakin birinci və ikinci jildin ümumi yekunu olaraq demək lazımdır ki, müvəffəqiyyətiniz çox-çoxdur. Obrazların xarakterli danışığı istisna olmaq

şerti ilə əsərin dilini sadə və hamının anlayacağı bir dil kimi hesab etmək olar. Zəngin jümlələr işlətməkdən qorxmayın.

“Ojaq yaylasından əsən sərin külək söyüd ağajlarının boynunu qujaqlayıb yeni göyərmiş injə yarpaqların dodaqlarından öpür, onu nazlandırır, təbiətin ipək küləyinin ruh oxşayıcı xışiltısını küçələrə dağıdırdı” (II jild, səh. 12) kimi jümlələriniz əsərin effektini artıran vasitələrdən biridir.

Sənətinizdəki təqdirəlayiq müvəffəqiyyətlərinizi inkar etmək oxuju kütləsi üçün nankorluqdur.

III kitabınızı gözləyirik.

Karyagin ped. texnikumunun
müəllimi Hüseynov Nemət

1.I-1937

S.v. 622

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

19. İbrahimov Jəlildən

Hörmətli Avtor!

Qəlbimdə bəslədiyim qızıl əsgər salamlarını bir parça jansız kağız üzərində uzaqdan Sizə təqdim etməyi özümə böyük şərəf hesab edirəm. Bir neçə beş dəqiqələrinizi sərf edərək mənim əhvalımı soruşmaq istəsəniz, şükür, sizin sağlığınıza sağ və salamat ordu sırasında qulluq edirəm.

Hörmətli Avtor! Məmməd Səid Ordubadi! Xahiş edirəm, hərgah mümkün olsa, sizin “Döyüşən şəhər” adlı romanınızın birinci hissəsini (kitab şəklində olanı) mənə oxumaq üçün göndərsiniz, hərgah mümkün olarsa.

Hörmətli Ordubadi! Mən Sizin yazdığınız “Döyüşən şəhər” adlı məşhur romanınızı oxumaq üçün çox tələsirəm. Lakin heç bir mümkünatla tapa bilmirəm. Mən evdə olarkən həmin kitabı tapa bilmədim. Oxumaq məqsədi ürəyimdə ordu sırasına, vətəni müdafiə etməyə gəldim. O səbəbdən də oxumaq vaxtını (kitabı) evdə olarkən yerinə yetirə bilmədim.

Hörmətli Ordubadi! Ordu sırasında əsər oxumaq insan qəlbində böyük dəyişiklik doğurur, xüsusilə revolyusion əsərləri oxuyanda.

Hələ ki, bu qədər. Əlinizi sıxaraq uzaqdan sizinlə görüşüb ayrılıram. Məndən qızıl əsgər salamı bütün öz ailənizə və yazıçı-şair yoldaşlarınıza.

İ.J. Naxçıvanlı

20.XI-44

S.v. 593

Kiril əlifbası ilə əlyazma

20. İsmayılov Seyidəlidən

Azərbaycan xalqının hörmətli yazıçısı!

Əvvəla, salam ehtiramlarımı Sizlərə qarşı təbii olaraq təqdim etməklə Sizə yazdığım bu qısa kağızın cavabını almaqla bilsəniz özümü bir daha nə qədər xoşbəxt hesab edərdim.

Hörmətli yazıçımız! Mən sizin “Qılınj və qələm” adlı tarixi romanınızı oxuyarkən bir özümü yox, bütün Azərbaycan xalqının nə qədər xoşbəxt olmasını bir daha gördüm. Çünki o xalq Sizi kimi talantlı, gözəl bir yazıçı yetirmiş və o xalqın da şərəfini qazanaraq Siz öz tarixi romanlarınızla öz hədiyyələrinizi biz gənjlər üçün, daha doğru xalqımız üçün qarşımıza çıxardırsınız.

Hörmətli yazıçımız! Qısa olaraq onu sizə bildirmək istəyirəm ki, Sizin yazdığınız tarixi roman “Qılınj və qələm” haqqında əgər razı olsanız, gözəl bir kinossenari yazardım, hansı ki, iki qat sizin şərəfinizə nail olardı və ələlxüsus Azərbaycan xalqının zəngin kulturada olmasını bir daha yüksək qiymətlə çıxardar. Hörmətli yazıçımız, mənim bu sadə məktubuma qarşı məni bağışlayın, çünki nə qədər sadədir, bir o qədər sizlərə qarşı məhəbbətlidir.

Əziz yazıçımız, əlbəttə, məni yenə bağışlayın. Əgər sizinlə heç olmasa iki kəlmədən ibarət danışığım olardısı mənim üçün böyük bir dərsin imtahanı vermişlər. Eyni olaraq bir çox, ola bilsin daha çox şeyləri öyrənmiş olam.

Hörmətli yazıçımız, nə qədər xoşbəxt olardım ki, mən sizin “Qılınj və qələm”i kino ekranlarında görərkən Azərbaycanı bir daha harda olsa, istər xarijdə, istər qardaş respublikalarda yad edərək nə qədər zəngin olmasını danışsınlar. Mən yazaram və yaradaram! Anjaq sizdən, yalnız sizdən bir kəlmə də olsa razılıq.

Məndən salamlar bütün yazıçı və şair yoldaşlara.

Hələlik çox arzularla. Sizin cavabınızı gözləyən

25.I.50

S.v. 594

Kiril əlifbası ilə əlyazma

21. Maqomayev Müslimdən

Möhtərəm qardaşım M. Səid!

Məktubunu indi bu saat aldım və cavabını yazıram.

Əvvəla, sən gedəndən sonra mən heç evdən çıxmırdım, hey yazırdım... İstəyirsən inan, istəmirsən inanma! Kəblə Fatmayı heç görməmişəm. Amma sənin salamını yetirməkçin bu axşam gedib görərəm onu! Sözüün doğrusu başıma onlar heç girmirlər: bir tərəfdən opera, bir tərəfdən də Jamaləddindən heç bir xəbər yox. Kəblə Kövsər də vədələr verdi, amma bir nətiyəsi çıxmadı.

Səid! IV məjlisi qurtardım. Bilirsən nə xorlar yazmışam? “Şah İsmayıl” yadından çıxajaqdır. İndi bir dənə əngəlim qalıb, o da Əlyarın ariyası. Onun da eskizini düzəltmişəm, amma o qədər də xoşuma gəlmir. Xülasə, bu günlərdə teleqram alajaqsan ki, “Nərgiz”i qurtarmışam. Ondan sonra varam hara deyirsən!..

Kağızı (not) bu gün aldım. Yoxsa məəttəlçiliyim varıdı.

Ramazana,... Yavər xanıma, Rəjəbova, Saraya və kimə özün lazım bildin məndən çox-çox salam...

Ha!.. Səndən sonra bu gün getdim Yessentukiyə! Bilirsən nə xarablaşıb? Yediyimiz xörəklərdən heç bir əsəri qalmayıb. Bir də qiymətləri qaldırıblar 100% (məsələn, kabab 9 manat, jüjə 9 manat, çoxaxbibi heç yoxdur). Yazıq bizim dostlarımız qalıblar avara. Çünki heç gələn yox!.. Məni görəndə elə sevindilər ki, elə bilginən ki, qardaşını görüblər. İndi iyirmisində o yeri tərpedən varıdı ha, o gələjək bura – bir balaja işimiz var.

Burda o qədər sərinləşib ki, paltosuz çıxmaq mümkün deyildir. Yağışlar tökülürdü dünənə kimi, indi bir az hava açılıb, yaxşıdır. O yağışlar mənə çox kömək elədi, operanı demək olar ki, qurtardım. Bakının havası bir az sərinləşsə, qayıdaram Bakıya, çünki burda darıxıram: gejelər işıq yox, dost-aşnam yox – qurzal da adamın zəhləsini tökür...

Sənə atəşli salam. Müslim.

26.VIII

S.v. 601
Latın əlifbası ilə əlyazma

22. Məktəb şagirdindən

Sevimli ədibimiz M.S. Ordubadi!

Mən də öz kiçik ədib qəlbimlə sənə hörmət bəsləyirəm. Sənə məlum edirəm ki, sənə yazdığım bu – “Şükufə” adlı kiçik hekayəm tamam sizə çatan kimi mənə bir xəbər yazın, görüm nə halda olur. Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm ki, mənim bəzi sözlərimin qüvvətli olmamasına baxıb onu rədd etməyəsiz. Əgər qəbul olunursa və yaxud olunmursa onu yenə də mənə yazın, məlum edin. Əgər ki, mənə tez bir əhval yazıb xəbər versəniz, ikinci bir hekayəmi - “Züleyxa”nı qəzetinizə göndərəjəyəm.

Hələlik.

Ağdam şəhər M.J. Bağırov adına
orta məktəb tələbəsi

S.v. 579
Latın əlifbası ilə əlyazma
Tarixi verilməmişdir

23. Məktəb şagirdlərindən

Hörmətli və qojaman ədibimiz M.S. Ordubadiyə atəşli komsomol salamı!

Hörmətli ədib! Biz M.Qorki adına 1№-li qız orta məktəbinin X sinif şagirdləri sizi qəlbən, bir ata məhəbbətilə sevirik. Hörmətli ədib, biz sizin sənətkarlığınıza doğrudan da pərəstiş edirik.

Sizin sənətinizdə olan məharətiniz, yüksək keyfiyyətli, bir-birinin ardınca müvəffəqiyyət qazanan əsərləriniz bizi jəlb etmişdir. Sizin istər tarixi, istərsə də ədəbi-bədii əsərləriniz oxujuları daima düşünməyə, keçmişə bir nəzər salmağa vadar edir.

Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gənjəvinin həyat və fəaliyyətinə həsr etmiş olduğunuz “Qılınj və qələm” əsəri keçmiş Gənjəni, Gənjədə hökmranlıq edən atabəyləri, sevimli şairimiz, daha doğrusu, böyük söz ustası Nizami Gənjəvinin uşaqlığını, gənçliyini və nəhayət, onun qojalığını bizim gözümüz qarşısında janlandırır.

Yanvar ayının 20-də ədəbiyyat müəllimimiz M. Abbasəli sizin yaradıcılığınızdan ətraflı surətdə bizə danışdı. Müəllim sizin yaradıcılığınızı bizə ədəbi dildə izah etdi.

Bununla bərabər sizin dərs kitabı üzrə bizə məlum olmayan yaradılıq planınızı bizim üçün yazmanızı rija edirik (əlbəttə, əgər yazsanız). Sonra müəllim sizin İran inqilabına həsr etmiş olduğunuz “Dumanlı Təbriz” əsərinizdən danışdı. Bizim sinifdə elə şagirdlər vardır ki, onlar ədəbiyyat maraqlısıdır. Onlar və ümumiyyətlə bütün məktəblilər sizi sevə-sevə oxuyurlar. Sizin yaratdığınız qəhrəman qadın surətləri: Nina, Zeynəb (“Dumanlı Təbriz”), Cənya (“Gizli Bakı”), Raya (“Döyüşən şəhər”) bizim ən çox sevdiyimiz surətlərdəndir. Sizin yaratdığınız qəhrəman qadınlar (bu jəhətdən Nina və Zeynəb) heç bir vaxt oxujuların nəzərindən silinməyəjəkdir. Fəqət sinifimizdə elə şagirdlər vardır ki, onlar sizin şerlərinizə hüsn-rəğbət bəsləyirlər. Onlar xüsusilə sizin, dünyada sosializmin qurucusu, kommunistin banisi, böyük düha V.İ. Lenin yoldaşın ölümünə həsr etmiş olduğunuz “Lenin” şerinizi böyük həyəjanla söyləyirlər. Çünki siz bu şerdə bütün məzlum bəşəriyyətin pənahlı olan Lenin yoldaşı doğru və düzgün səjiyyələndirmisiniz. Hörmətli ədib, biz istərik ki, siz müasir həyatımızı, sosializm quruluşunun qəhrəmanlarının dolğun həyatını təsvir edəsiniz. Biz arzu edərdik ki, siz Stalin dövrünə, Stalin epoxasına layiq qəhrəman surətlər yaradasınız. Biz “Pioner” məjmuəsində sizin “Təzə adam” əsərinizdən balaja bir epizod oxuduq. Təəssüflər olsun ki, bu əsər tamamilə çapdan çıxmayıb. Hörmətli ədib, bu kiçik məktubu alandan sonra javab yazmanızı xahiş edirik. Biz sizin ünvanınızı bilmirik. Ona görə Yazıçılar İttifaqına göndərməyi qərara aldıq. Hörmətli ədib, biz sizinlə görüşmək arzusundayıq. Bu il orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakıya ali məktəbə daxil olmaq üçün gələrkən sizinlə görüşməyi səbirsizliklə gözləyirik. Hələlik xudahafiz.

Kirovabad şəhəri Nizami rayonu
M. Qorki adına 1№-li qız orta
məktəbinin X sinif şagirdləri

25.I.50

S.v. 598

Kiril əlifbası ilə əlyazma

24. Məmmədov İslamdan

Arzum

Arzum budur tarix boyu vətənim

Alını açıq olsun, bəxtiyar olsun.

Sosialist yurdumun hər bir yavrusu

Sülhün keşiyində mərd, vüqar olsun.

Ömrünü bir parça çörəyə satan
Zülm ilə işləyib qan-tərə batan
Qəlbində min arzu, diləyi yatan
İnsanlar qoy bizdən xəbərdar olsun
Sülhün keşiyində mərd, vüqar olsun.

Qoy qalxsın aradan hijran pərdəsi
Dünyaya şövq salsın günəş çöhrəsi
Xalqımın müəllim və sərkərdəsi
Məzlum kütlələrə sahibkar olsun.

Bir olsun arzular, bir olsun dilək
Qəm nədi dünyada duymasın ürək.
Çataq kommunizmə tezliklə gərək
Stalin qanunu bərqərar olsun
Xalqım alnıaçıq, bəxtiyar olsun.

Hörmətli şair M.S. Ordubadi!

Əgər məsləhət bilsəniz qalan şerlərimi də yazıb göndərəm. Əgər “Ədəbiyyat qəzeti”ndə çap etsəniz, hər halda nömrələri gözləyirəm.

Yuxarıda beşinci sətirdə keçən dəfə səhv yazılmış, “Özünü ömürlük yadlara satan” sözünü qaraladım, əvəzində “ömrünü bir parça çörəyə satan” sözü əlavə etdim. Bu şerin bir surətini də yanvar 1948-ji ildə göndərmişəm. Gözləyirəm, cavab ala bilmirəm. Bakı qəzetlərinin hansına məqalə yazıramsa, hərəsi məni uşağı aldadan kimi aldadıb, şerimi bədii jəhətdən pisləyib, təbimdə isə şairlik hissi olduğunu bildirmişlər. İndi belə qərara gəldim ki, “Ədəbiyyat qəzeti”nə yazım. İndi şerlərimi sizə göndərməkdə sonsuz ümidlə əminəm ki, bu şerlərimi yoxlayıb çapa verəjəksiniz. Əgər siz də o qəzetlər verdiyi cavabları versəniz, mənim susmağım məsləhətdi. Çünki mən nə Bakı şəhərinə gələ bilmirəm ki, özünüzlə ətraflı danışam, nə də sizdən Qasım İsmayılov rayonuna gələn yoxdu ki, mənə müəyyən yol göstərəsiniz. Belə vəziyyətə iki suyun arasında qalmaq deyərlər. Onu da sizə demək istəyirəm ki, Qasım İsmayılov

rayonunda məndən də üstün yazan kiçik şer yazanlar var, anjaq rayonda belə ədəbi fəaliyyətə çox-çox az yer verirlər. Çünki rayonda ədəbi dərnək yoxdur. Rayon mədəni maarif şöbəsinin müdiri Xəliqova Sona yoldaş da öz vəzifəsi olan bu işə barməqarası baxır. Yeni şer yazanlara başqa ədəbiyyatşünas adamların dili ilə “hə, sizə şərait yaradırıq” deyirsə də işdə bir qəpiklik kömək etmir. Mən və məndən başqa çoxları, o jümlədən Jənubi Azərbaycan yazıçılarından Aşıq Fərman da bizim rayondadır, başsız, rəhbərsiz qalırıq. Ona görə də mənim yazdığım şerlər bəlkə də ona görə zəif çıxır. Bağışlayın, sizi yordum. Hörmətlə

İslam Alməmməd oğlu Məmmədov

25.III.48

S.v. 602

Kiril əlifbası ilə. Şer makina çapı, məktub əlyazmadır.

25. Mir Jəlaldan

Yol. Ordubadi, salam!

Mən beş gündür Moskva xəstəxanalarının birində yatıram. Həkimlərin deməyinə görə sentyabrın iyirmi beşindən tez çıxmağa qoymayajqlar. Mənə pis baxmırlar. Anjaq evdən nigaranam. Gələndə evdə beş günlüyə pul qoymuşdum. Sizdən çox xahiş edirəm bizim evə 500 (beş yüz) manat pul verdirəsiniz. Hansı hesabdan olur-olsun, qayıdanda ödəyəyəm. Maaş yerindən də evə pul çatmayajaq, çünki məzuniyyətdən təzəyə qayıtmışdım.

Bütün yoldaşlara salam.

Mir Jəlal

16.IX.39

S.v. 609

Latın əlifbası ilə əlyazma

26. Murtuzəliyev Nurullahdan

Azərbaycan xalqının böyük xadimi və ordenlisi Ordubadi!

Qəlbimdə bəslədiyim ən səmimi xoşbəxt sevimli qızıl əsgər salamlarımı sizə təqdim edirəm. Halımı sorsanız çox şad və xoşbəxtəm. Sizə məktub yazmağımnda məqsəd çox şeyləri sizdən öyrənmək və çoxdan arzu etdiyim insan qəlbinin

mühəndisi olmaqdır. Müəyyən müddətdir ki, şer yazmağa başlamışam, fəqət yazıb jırmaqdan başqa bir nətiyə vermir. 36-ji ildə “Gənç işçi”yə nə qədər yazdımsa bir cavab verilmədi. 38-ji ildə isə “Ədəbiyyat qəzeti” redaksiyasına göndərdiyim “Şanlı May” şerinin cavabını aşağıdakı ifadələrlə aldım: Yoldaş Nurullah, sizin “Şanlı May” şerinizin vaxtı keçdiyi üçün buraxmadıq.

İndi mən yazdığım hər bir şerın surətini sizə göndərəjəyem. Siz mənə şer yazdıqda hansı yerlərə daha çox diqqət etməyimin lazım gəlidiyi nöqtələri göstərəsiniz. Mən indi Belorusiyada əsgərəm. Yazdığım şerlərdən “Stalin”, “Üç qəhrəman”, “Təyyarəçi pəri”, “Şpionun maskası”, “Eşq olsun” və s. Onlardan sizə göndərirəm. Xahiş edirəm, məktubun cavabını tez yazın və kömək edin.

Nurullah Murtuzəliyev

Adres: BSSR. Qor. Borbuyski p/ç №122

S.v. 604

Latın əlifbası ilə əlyazma

27. Mustafayev Bayramdan

Mədəniyyət uğrunda çarpışan qəhrəmanlar mərkəzi orqanının pəhləvanı Ordubadi yoldaşa!

Mədəniyyətin mübariz pəhləvanı, mədəniyyət tarixinin Stalin çiçəyi, mədəniyyətsizliyin düşməni, mədəniyyətin həvəskar döyüşçüsü, Stalin iradəli, şərəfli, məqsədli, qorxmaz tənqidçi, yaltaqları burnundan qusduran, insan qəlbini Stalin gülü ilə bəzəyən, geri qalmış insanları mədəniyyətə səsləyən, namuslu, saf ürək, kommünizmə səsləyən, söz qələmini qılınjtək fırladan, hər jür alçaq düşmənləri jəbhələrdə jirladan, qalib gəlib Moskvaya dadanan, qızlarımızı mədəniyyətə aparan, Axundovun vəzifəsini daşıyan, qəm-qüssəni öldürən, insanları güldürən, ey pəhləvan! Dediklərimin hamısı sizə xasdır. Bunlar siz kommünistin qeyrətinin əlamətidir. Böylə məqsəd daşıyan insana ölüm varmı? Yox! Tarix buna razı olmaz.

Gözəl iradəli insanlara, sizə Stalin ruhu ilə bəslənən, sizin Stalinin ideyası ilə gedən könlüdən döyüşçü salamı yetirməyi üzr istərdim, ey şair! Sizin şanlı yaradılığınızi mənimsəməyi şanlı vəzifətək həvəslə qəbul edərək öyrənməyə, sizin kimi hərəkət etməyə gənç həyatıma and içirəm. Mənim bu andım qoy yadigar qalsın, tariximin eybəjerliyini dəyişdirsin, çiçəklətsin.

Tariximlə tanış olsanız deyərdiniz: bunun tarixi nə eybəjərdi: mənə işdə görsəniz deyərdiniz tarix bundan bixəbərdir. Şanlı vəzifədən gözəl tarix olar (keçmiş günlərdə xüsusi, indi ümumi). Bilirsiniz də nə demək istəyirəm? Nə üçün yarandıq, nə üçün yaşayırıq? (Nizami). Bu gözəl sözü başa düşən insan gejë-gündüz yatarmı? Yox yatmaz.

Sizə bir işim düşüb, artıq şairliyi sevirem, bu məqsədlə:

Gejë-gündüz yatmıram,
Düz sözümü satmıram.
Mən də bu məqsəddəyəm,
Neçün sizə çatmıram.
Kasıb olmuş atam, olun mənə ata,
Şairliyi sevirem, deyən yoxdur min ata
Çəki daşda aldadır, baxan yox sumbata,
Əgər şair olsaydım, qoymazdım günbata.

Ölməyib yaşayır bizim Nizami,
Kömək et, şairim, edim davamı
Vətənə nəzir etdim ilk balamı,
Qəbul et, şairim, siz də Bayramı.

Ağaj bəhər verən zaman batır öz kölgəsinə,
Əgər bəhri dadlı olsa, fəxr eləyir gövdəsinə.
Tərbiyəm düşüb indi, siz şairin öhdəsinə
Çünki jan borjluyam sosializm ölkəsinə.

Bir çox şerlər yazmışam. Yazdığım bu şer mənim üçün çox xoşbəxtlikdir. Zənnimjə, heç şübhə ola bilməz ki, Ordubadi yoldaş gənjliliyini yada salıb bir gənjin şerinə zinət verəjək, onu "Ədəbiyyat qəzeti"ndə çap edəjək. ("Ədəbiyyat qəzeti"nin böyük əhəmiyyətini bütün fəhlələr arasında oxuyub başa salıram, ruhlanırlar).

İnsan qəlbindən yüksək, zərif şey harda ola bilər? Buna görə də injə şeyin ustası leninçilər, stalinçilər, şairlərdir. Ölkəmizə bəzək verən şairlərdir, şairləri dirildən də bu yerlərdir.

Əziz pəhləvan,... bir sual. Şanlı məqsəd yolunda vaxt əsirgəməyən, onu sevən, onun yolunda janını verməyə hazır olan, indi xırda-xuruş şerlərinə baxıb fəxr edən,

daha da irəli getməyə meyli olan, sutkada 4 saat yatan bir gənc döyüşçü şair olarmı? Çiçəklənən ölkədə o insan heç qojalarmı?

Ey varlığın tərəfdarı! Şairə olan sevgimi dilnən sübut edə bilmərəm. Odur ki, yaraydız sinəmi, görəydiniz nələr var çırpınan ürəkdə. Mənim də tay-tuşum var. Onların yaratdığı gözəl şerlərə baxanda utanıram. İnsan öz zəhmətinin bəhrini dərməyi sevir. Odur ki, mən də öz zəhmətimi sevirəm. Şerlərimə baxıb fəxr edirəm. (sözdən dünyada gözəl nemət yoxdur) Nə olar, yoldaş Ordubadi! Mən bu şəri həvəslə yazmışam. Mən sizdən rija edirəm, bu şerimə zəhmətinizi əsirgəməyib qəzetdə çap edəsiniz. Siz onda Lokbatanın neft döyüşçilərini yeni qələbəyə qaldırmış olursunuz. Bayramı isə vətən yolunda həyatını, janını verməyə dəvət edirsiniz. Stalin yoldaşın 60 illiyi münasibəti ilə sizə olan hörmətim yüksəkdir.

Deputat Mustafayev Bayram

S.v. 605

Latın əlifbası ilə əlyazma

28. Mürşiddən

Hörmətli Səid yoldaş!

Sizin kimi xeyirxahların nəsiyyət və tapşırıqlarına baxmayaraq keçirdiyim səfilənə həyat nətişində bu gün əli, qolu, ayaqları şişmiş bir halda evdə xəstə yatıram. Ayaq üstündə Yeni Milin rayonunda mirzəlik edib gündəlik çörək pulunu çıxarırdım. İndiki vəziyyətimizi özünüz düşünün. Aj-yalavaj və bu gün bəlkə də məni xəstəxanaya göndərdilər. Uşaqlarım, anam nə ilə dolanajaq, onu bilmirəm. Mən Süleymana yazdım, Litfondan mənə bir qədər yardım etsinlər. Kağız ilə vəd etdi. Amma bu gün Moskvada olduğunu eşidirəm. Səmədə də yazdım, ondan da bir javab yoxdur.

İndi sizə mürəjət edirəm, Səid yoldaş! Jəmiyyət qarşısında məsələmi qoyunuz. Mənə deyil, bir ana, üç baladan ibarət ailəmi fəlakətdə qoymasınlar. Bunu edəyəyinizə mən ümidvaram!

İndi sizdən daha bir rijam var. O da bu gün mənə şəxsən jüzi də olsa yardım etmənidir. Hər iki rijamın yerinə yetirilməsinə əminəm. Baqi səhhət

Hörmətlə Mürşid

6.II.37

Adresim: Poçtovə ul. tupik 17, d. № 4

S.v. 606

29. Rəfili Mikayıldan

Əzizim Səid!

Bu ərizəni sizə göndərirəm. Çox rija edirəm düzəldəsiniz. Axır özüm də bir qədər istirahət edib əlimdəki bir kitabı qurtarmaq istəyirəm. Ümidvaram ki, mənim bu rijamı rədd etməyəcəksiniz. Kislovodsk nejdır? Məndən hamıya salam.

Hörmətlə: M. Rəfili

31.VII.38

V Azlitfond

Proşu predostavitğ mne dve putėvki v Qaqrinskiy Dom otdıxa na sentėbrğ m-ü.
V nastoəhee vrəmə ə rabotaö nad kniqoy, kotorü mne xotelosğ bı zakonçitğ v sentėbre.

Putėvki proşu vıdatğ za nalıçnyı rasçėt.

M. Rafili

31.VII.38

S.v. 611

Ərəb əlifbası ilə əlyazma. Rus dilində əlyazma.

30. Rəsul Rzadan

Əzizim Səid!

Məktubunu bu saat aldım. Oxudum, məzmununa bələd oldum. Çox gözəldir. Mənə elə gəlir ki, Kislovodskinin havası sənə təsir etmişdir. Mən çox, doğrudan da qəlbən çox şad olardım ki, bu təsir sənəin səhhətini yaxşılaşdırmaq və ruhunu qaldırmağa yardım etsin. Ta sənəinlə xırda-xuruş məsələlər sənəi özündən çıxardıb qanını qaraldır.

Mən sənə qarşı hər zaman hörmət bəsləmişəm və yenə də bu aji məktubuna baxmayaraq, hörmət bəsləyirəm. Əlimdən gələn yardımı da sənə (işdə) etmiş və edəcəyəm...

Sən özün bilirsən ki, boynumda azı bir səkkiz komissiya üzvlüyü, o boyda Nizami komitəsi, Yazıçılar İttifaqı vardır. Ondan başqa mən də az-maz yazıçılığa meyl

göstərən bir gənjam. Hərdən-birdən olsa da mənim də yazmaq, yaratmaq ehtiyajım doğur. Bundan başqa Nizaminin 14 min misralıq tərcüməsi dağ kimi gözümün qabağında durur. Mən bütün bunlara baxmayaraq bu yayın istisində heç biri yerə getmədim və əlavə olaraq qəzetin də işini boynuma götürdüm. Zənn edirəm, bütün bunlar mənim kömək eləmək arzumu göstərməyə kifayətdir. Bunları etməkdə mənim şəxsi nə mənfəətim vardır? Bütün bunları edəndə, öz yaradıcılıq taleyimi belə ümumi işə qurban verəndə mən kimdən əvəz istəmişəm? Nə isə. Məktubun məni çox dərəcədə həyəjanlandırıdığından bəlkə bir qədər yersiz şeylər yazıram. Çox təəssüb edirəm ki, sən qabanovların yazdığına inanaraq nətiyə çıxarırsan. İbrahimovun Litfonda getməsi heç bir zaman olmamışdır. Bütün bunları sənə başqa rəngdə yetirən adamlar da yəqin bil, ümumi işin mənfəəti üçün eləməyirlər. Sən burda olsaydın çox yaxşı anlaşırdıq və özün görərdin ki, belə lazımdır...

Sənin məktubuna cavab məsələsinə gəlinjə deyim ki, bir həftə burda yoxdum və sənin birinci məktubunu da çox geç almışam. Maneəli məsələni mən bilirəm. Əgər doğrudan da sənin yazdığı, daha doğrusu sənə məlumat verdikləri kimdirsə, mən umu-küsüsüz bu işdə məlum olan adama lazımi töhmət edəyəm. Çünki doğrudan da... məsələsini biz bərabər razılaşırdıq. Bilə-bilə xırda işlərin əsasında yenə Litfondu da idarə etməyi təklif edirsən. Bunun üçün təşəkkürdən başqa sözüm yoxdur. Qabanovun məsələsini heç bir şeydən xəbəri olmayan adam kimi yazırsan, bir halda ki, onun işdən götürülməsi məsələsini biz səninlə əvvəllər danışmış razılaşırdıq. Əgər Litfondun bu vaxta qədər işlədiyi kimi işləməsi və orada Qabanov tərəfindən yaradılmış qayda-qanunların toxunulmaz qalması məsləhətdirsə, heç bir sözüm yoxdur.

Mən yeri gəlmişkən deyirəm ki, Rabinoviç məsələsində bizi yüngülsaqqal eləyən sən Səid yoldaş oldun. Sənin öz təklifinə əsasən biz prezidiumda Rabinoviçin məsələsini qoyduq (Prezidiuma anjaq mən və Jəfər də gəldi. Əgər yanılmıramsa, Vurğun... İvanov, bəlkə Seyidzadə vardı) Qərar çıxardı ki, onu filan-filan səbəbə görə işdən götürək. Bundan sonra sən verdiyin əmrə onun iki yerdə işləyə bilmədiyi üçün işdən çıxarılmasını yazırsan. Bu da öz yerində. Yadındadırmı, sən şəxsən mənə mürəjət elədin ki, Rabinoviçi madam ki, Litfondan çıxarmışdıq, onu idarədən də çıxarmaq lazımdır. Mən də sənin sözünün əsasında Jəfərə tapşırıdım. Jəfər də ora kağız yazıb Rabinoviçin işində ciddi nöqsan buraxdığı üçün ordan çıxarılmasını tələb etdi. Bütün bunlardan sonra sən öz-özünüdə fikirləşmisən, Rabinoviçi (onun dediyinə görə) arxayın etmisən ki, sənə dəyməyəcəyik. İndi yazıq Jəfəri gündə üç dəfə

prokurorluğa çağırırlar. Əgər sənin yanaşdığın kimi yanaşsaq, onda gərək deyək ki, sən bizə təmənnasızlıq edirsən, bizə inanmırsan! Halbuki mən bu xüsusda heç sənə bir söz də deməmişəm və deməzdim. İndi məjburla oldum.

Möhtərəm Səid! Mən elədiyim işləri ümumi iş xatirinə eləyirəm. Burda mənim səhvim ola bilər. Bunu məndən yaşlı və təjribəli olan sən kimi yoldaşlar göstərsələr, bu mənfəətdən başqa bir şey verməz. Lakin Qabanovların xəbəratı ilə yox...

Sən təjribəli bir yoldaş kimi maraqlanmalı idin ki, nə üçün Qabanov bu qədər jan fəşanlıqla özünü şəhid eləyərək ora başqa adamın gəlməsinə etiraz edir. Burda nə səbəb vardır? Mənə elə gəlir ki, bu məsələni araşdırmaq daha mənfəətli nətiyyə verərdi. Bəlkə sən üçün Qabanov daha etibarlıdır. Buna bir şey deyə bilmərəm. Məni qəlbən sevdiniyə görə inanıram. Lakin Kislovodskinin havası sənə təsir etdiyinə də inanıram. Sən orda əsəblərini düzəltmək əvəzinə görünür, daha da xarab eləmişən.

Bu tövr uzun məktubla mən “yersiz əmrlərimi” inad eləmək istəmirəm. Çünki mən əmr verməyə öyrənməmişəm. Özü də sənə. Mən səni ata yerində tutmuşam və tuturam. İşdə isə doğru hesab etdiyim bir xətti – hərəkət müdafiə eləməkdir... Nə isə.

Bəs nə üçün Məhsəti xanımın təjümələrini verib getmədin, həm də ordan göndərmədin?

Nə vaxt gələjəksən? “Ədəbiyyat qəzeti” alırsanmı? Əgər alırsan yaz, səndən sonrakı nömrələri göndərim. Gələn nömrədə fikrimiz var Babək haqqında bir səhifə verək. Sən bu işə neyə baxırsan? Bu nömrədə məşhur Naxçıvan rəssamı Bəhrüz bəy Kəngərlinin haqqında bir səhifə vermişik. Məktubumu bitirərək əllərini sıxıram. Yadına salıram ki, mən İttifaqa gəlmək istəmərdim və bu məsələ azı bir 6-8 ay uzanıb. Sən isə - gəl, yardım eləyərək, işləyərsən – dedin. Mən bu yardımı görmək istəyirəm.

P.S. Dünən prezidium ijlasında (ijlasda mən və Jəfərdən başqa həmin İvanov və başqa yoldaşlar da vardı) yoldaş Stalinin 60 illiyini qarşılamaq üçün tədbirlər qeyd edirdik. Başqa işlərlə bərabər dekabr ayında bir ədəbi əsərlər kitab da buraxmaq qərarına gəldik. Burda hekayə, roman parçası, poema, xırda sənədlər, xatirə və s. olajaqdır. Səndən çox rija edirəm ki, bu xüsusda nə edəcəksən, nə yazajaqsan tez mənə xəbər verəsən. Rija edirəm ha... Fikrimiz belədir ki, bu kitabda tamamilə təzə şeylər buraxaq.

Bu qədər. Hörmətlə: Rəsul.

Həm də Arifə və başqa yoldaşlara salam.

11.VIII

S.v. 610

Ərəb əlifbası ilə əlyazma. Yazılma ili qeyd edilməmişdir. Yazılışından məlum olur ki, 1939-ju ildə qələmə alınmışdır.

31. Rzaquludan

Əzizim Məhəmməd Səid!

Gəlsənə sən bizdən bir az qəmişini çəkəsən! Son vaxtlar “Molla Nəsrəddin” “Yeni fikir”i rahat qoymuyur. Bu da bilirəm, sənin işindir. Jəlil bilirəm ki, bizə sataşmaz. Pinəçinin şair deyil, mair olduğunu hamımız bilirdik. “Yeni fikir” nəşr olunana kimi mən doğrusu Mehdi bəyin şair olduğundan xəbərim yox idi. Taliblinin dövrəsində çox şairlər çıxıb ortalığa və bunların tartan-partanlarından ibarət proletar şairi deyərək nəşr etdiyi əşar məjmuəsi də həтта düşüb Məhəmmədəminin əlinə və o da haqlı olaraq bizi tənqidə başlamışdır. Mən “Yeni fikir”ə keçəndən bu yana bu şairlər ilə mübarizə edirəm və onların on şerindən birisini anjaq buraxıram və yainki heç buraxmayıb səbətə salıram. Bunların jərgəsinə təzəlikdə Çakərin də daxil olmasını ki, bilirən. Axırda mən o qərara gəlmişəm ki, ümumən əşar buraxmayım. Pinəçinin tartan-partanı mənim xəbərim olmamış buraxılıb və bir-ikisini də mən özüm anjaq Tiflisdəki məsul yoldaşların xahişinə görə ona yol xərji çıxmaq üçün buraxmışam. Görürsən ki, ümumən işimiz zərəfətə çıxıbdır. Anjaq səndən çox xahiş edirəm ki, “Kommunist” idarəsində “Yeni fikir” həqqində olan təmayilatı “Molla Nəsrəddin”ə keçirməyəsən. “Kommunist”in isə həqqimizdə kəmlitifat olmasının səbəbini bilməyirəm. “Təəssübkeş”in “əsəbi” şerlərini mən Bakıda olanda buraxmışlar və şəxsi qərəzdən naşı yazıldığını duymamışlar. Sonralar bildim ki, hərif, Əliabbasa dolaşmaq niyyətilə o mənzum felyetonları göndərmişdir. Müxtəsər bu söhbətlər əlbəttə öz aramızda qalsın. Anjaq Ağ Seyidin uşaqlarına səni and verirəm, biz ilə işin olmasın və bundan sonra şer buraxmağı boşluyajağam... Təəssüf eyləyirəm ki, sən bizə şer göndərmirsən. Göndərsən, məmnuniyyət ilə buraxaram. Anjaq biz üç manatdan artıq verə bilmirik. Maddi jəhətinə baxmayaraq vaxtın olsa hərdən bir bizi də yada salmağını rija edib əllərini sıxıram. Həbibə,... Müznibə və Ağaya salamımı yetir. Mirzağaya de ki, öz qaydasınja. Bir də bizə “Kommunist” gəlmir, deginən göndərsindər.

Səni istəyən qardaşın
Rzaqulu

10 yanvar 1920

S.v. 612

Ərəb əlifbası ilə əlyazma. Məktub blanka yazılmışdır.

32. Səfərov İsrafildən

Unudulmaz dayım Məhəmməd Səid!

Salam təbiidir.

Salamdan sonra yazıb sizin sağ və salamat olaraq yaşamağınızı arzu edirik. Mən sizdən ayrıldıqdan sonra bir neçə məktub sizə yazmışam, anjaq nədənsə javabını almadığımızdan nigaran qalmışıq.

Maqsudun azad olmasını eşitdik, çox şad olduq. Anam deyir: Maqsudu doyunja görmədim, şəklin göndərsin.

Mənim qıçım itdi. Lap yaxşıdır. Az axsamağım bulunur, ağrısı yoxdur. Həsən də öz işində işləyir. Hamı salamatdır. Biz sizdən

nigaran qalırıq.

Bu məktubu gətirən yol. Əzimov Naxçıvan Respublikasının gənç şairidir. Siz ona lazimi kömək etməyinizi arzu edirəm.

Daha nə yazım, salam edir anam, Həsən və ailəmiz. Salam Nuraya, Maqsuda və sizi istəyən dost-yoldaşlara.

Başı oğlun İsrafil Səfərov

Ordubad 22.XI

S.v. 615

Kiril əlifbası ilə əlyazma

33. Süleyman Rüstəmdən

Ədəbiyyat gejelərimiz çox tez-tez olur

Bəzən düşündükjə qaynar Bakını

Dörd olur gözlərim arar Bakını.

Bəzən xatirimə düşür Bakının

İynəli, iynəsiz tozanaqları

Və bəzən mədənlər, neft ırmaqları.

Bəzən də zəyli hər tanış qapının

Bəzən sokakları bürüyən axın
Bakı bəzən mənə görünür yaxın.
Və bəzən sevimli bir xəyal şəklində,
Bəzən də qısa qızıl bir nal şəklində.
Və bəzən alovlu bir sırğa kimi
Bəzən də əsəbi qasırğa kimi
Olmasın Bakının ardınca qeybət
Çoxdandır Bakıdan çıxdığım fəqət.
Unutma inqilab sözlü Bakını
Mazutlu Bakını, tozlu Bakını.

***

Mən burda buzların qoynunda məsrur
Gözlərimdə alov çağlayan bir nur.
Hər gün xəyalımın dərinliyində
Gülümşər günəşlər, yıldızlar, aylar.
Orda bir bağçanın sərinliyində
Dedilər: sevdiyini səni haraylar.
- Ey məndən uzaq, mənə yaxın qız
Yox vaxtım çəkməyə sənə nazını
Aldı Süleymanı bax bu axın qız
Dəyişdi Süleyman əski sazını
Neyləyim, şairdir adım
Sevirəm ömrümün bu çağlarını.
Hər gün dolaşırım mən addım-addım
Qızıl Moskvanın sokaklarını!

Və ilax...
12 yanvar

Səid! Şerlərinizi yaz göndər oxuyalım... Burada qəriblikdir. Türkcə şer eşitmək çətin məsələdir. Yeni nə yazdın? Bir də mənim kitablarımın tez çıxmasını sənə həvalə edirəm. Vaxt olar, xəjalətinizdən çıxarıq. Məndən Sami Kamala, Əliheydərə salam söylərsən. Əlinizi sıxıram.

31 yanvar

Hörmət bəslədiyim Səid! Bakıdan çıxarkən sizinlə görüşəmədim.

Mən bu saat Moskvada çox asudə yaşayıram. Birinji Moskva Darülfünunun ədəbiyyat şöbəsinə girdim. Yarından dərsə başlayırıq. Amma otaq tərəfdən çox sıxıntı çəkirəm. Növbə ilə uşaqların yanında gecləyirəm. Bakının çox şeylərinə həsrət qalmışam. Yağlı xörək yox...yaxşı çörək yox... jibdə pul az... gəl görüm neçə dolanırsan! Hələlik normal bir hala düşmədiyimdən yazı yaza bilmirəm.

Bir ayın ərzində bir şer yazdım. "İnqilab və mədəniyyət"ə göndərdim. Bakalım basajaqlarmı? Burada MAPP yanında türk seksiyası vardır. Aşnan Əliəcdər Səidzadə də daxil olmaqçın ərizə vermişdir.

Mənim adresim: Moskva, Tverskoy bulvar 25, Dom Qerüena (RAPP) Suleyman Rustam.

S.v. 616

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

34. Süleymanov və Ağabalayevdən

Azərbaycan SSR Yazıçılar İttifaqına yazıçı Məmməd Səid Ordubadi yoldaşa.

Biz sizin yazdığınız "Qılınj və qələm" romanının və "Dumanlı Təbriz" romanının bütün jildlərini oxuyub hər bir tərəfli tanış olduq. Baxmayaraq oxuduğumuz və Azərbaycan ədəbiyyatında tanış olduğumuz bütün siyasi və bədii ədəbiyyatlara nisbətən sizin həmin romanlarınız bizə böyük təsir bağışladı.

Ona görə də Sizin gələjəkdə Sovet dövləti və Kommunist partiyası uğrunda apardığınız mübarizəyə ürəkdən sizə təşəkkür edib daha da qüvvətli romanlar yazmanızı arzu edirik. Yaşasın Kommunist partiyasının rəhbəri Stalin və Bağırov yoldaşlar!

1. Aşağı Zeyid k/s. sədri (Süleymanov)

2. Bakı fəhləsi k/z sədri (Ağabalayev)

Az.SSR r/n Xaçmaz s/s Aş. Zeyid k/z Bakraboçi

S.v. 580
Kiril əlifbası ilə əlyazma

35. Tənqid seksiyasından

Yol. Ordubadi!

Noyabrın 22-də axşam saat 7-də Azərbaycan Şura Yazıçıları İttifaqında yol. M. Rzaquluzadənin "Yüksək mədəniyyət və sənətkarlıq məsələsi" sərlövhəli məruzəsi üzrə olan mübahisə davam edəcəkdir. Sizin gəlməyiniz rija olunur.

Tənqid seksiyası

S.v. 619
Latın əlifbası ilə əlyazma

36. Vəzirovdan

Möhtərəm yoldaşımız Məhəmməd Səid Ordubadiyə!

13 nisanda mərkəzi-hərbiyyə məktəbi tərəfindən tərtib olunacaq türk şair və ədiblər gəjesi təşkilindən ötrü bu gün 10 nisanda axşam saat 5-də hərbiyyə məktəbi binasında təyin olunmuş ijlasa təşrif gətirməyiniz mərvəvdur.

Məktəb rəisi və hərbi komissar
Vəzirov

10 nisan $\frac{1338}{1922}$ Bakı

S.v. 582
Ərəb əlifbası ilə əlyazma

37. Yəhyayevdən

Əzizim, möhtərəm ustadım Məhəmməd Səidə. Sevimli gəlini Zəbərini vaxtsız ölümünə görə qəmli ailəyə başsağlığı. Siz sağ olun!

Jəfayə adət edibdür zəmanə, siz sağ olun,
Gələn gedər bu əyandür jəhanə, siz sağ olun.

Həmişə səyi budur dəhri-dunun, kəç rəftar
Mübəddəl eyliyə eyşi fəqanə, siz sağ olun.

Hanı o qəlb ki, bağlanmasun bu aləmdə,
Nə gəlməsin qəm əlindən zəbanə, siz sağ olun.

Biri gülər, biri ağlar həmişə dünyadə,
Nəzər salanda bu dövrü zəmanə, siz sağ olun.

Eşitdim öldü Zəbər zər, yandı qəlbi-həzin,
Təəssüf eylədim hədsiz o janə, siz sağ olun.

Yayıldı qəmli xəbər şəhrə, qəmgin oldu hamı,
Heyfləndi o nojəvanə, siz sağ olun.

Kaş olmayaydı jahanda bir ayrılıq, bir ölüm,
Nə əsməyəydi bir xəzan kaşanə, siz sağ olun.

Yazıb buna məni əşki-tərimlə ərz edirəm,
Təsəllidir hamı pirü jəvanə, siz sağ olun.
Bağışla kəlməyə imkan tapammadım nə edim,
Gəlib siz ilə batayduq fəğanə, siz sağ olun.

Səid, özün qojamansan görübsən hər üzünü,
Qoşulma bir daha ahən nəhanə siz sağ olun.

Həqiri əfv eylə olsa əgərçə səhvü xəta
Yazıb gətirdi bu nöi biganə, siz sağ olun.

Əli Əkbər Yəhyayev Həqir

8.IV.48

S.v. 595
Ərəb əlifbası ilə əlyazma

38. Zeynalov Maksimdən

Mən sizin “Qılınj və qələm” adlı əsərinizi oxudum. Məni çox maraqlandırdı, çox yaxşı yazmışsınız. Sizdən xahiş eləyirəm, Fəxrəddinin və Əlaəddinin ölümlərinin səbəbini mənə yazasınız. Mənə onlar kimi böyük qəhrəmanların ölümünün səbəbi məlum deyil. Xahiş eləyirəm, onların ölümlərinin səbəbini yazasınız.

Mənim adresim: q. Moskva 47, V/ç 9584 “V”

Zeynalovu Maksimu

S.v. 592
Kiril əlifbası ilə əlyazma

Rus dilində

39. Ələsgərovdan

Deputatu Verxovnoqo Soveta Az.SSR
ot Privokzalğnoqo izbiratelğnoqo okruqa
tov. Ordubadı M.S.
ot izbirateley Privokzalğnoqo okruqa
Kirovabadskoqo rayona

Soobhaem, çto Privokzalğniy rayon Kirovabadskoqo rayona raspolojenniy na dovolğno bolğşoy territorii s naseleniem do 19000 za vremə Sovetskoy Vlasti znaçitelğno perestroilsə i na territorii eqo razroslišğ sotni jilix zdaniy, şkol, zavodi, jeleznodorojnie depo, a takje krupnie sovxozi, MTS, opitnie uçastki vinoqradarstva i proçix kulğtur.

No s dostiqnutimi gtimi krupnimi dostijeniami u nas v Privokzalğnom rayone imeem ehə oçenğ mnoqo nedostatkov, kotorix i prosiv Vas dobitğsə ustranitğ, a imenno:

1. Po voprosu snabjenie naselenie pitğevoy vodoy mojem podçerknutğ, çto do seqo vremeni so storoni Vodokanala sdelano oçenğ malo. Territorie Privokzalğnoqo

rayona s 19000 naseleniem, sostoæhey iz tridüati trëx uliü i posëlka Leninabad v dannoe vremë vodoprovod imeetsë tolğko v 3-x uliüax i vseqo 6 kranov, ostalğnoe naselenie v osobennosti N/slabodka i posëluk Leninabad prixoditsë polğzovatğsë vody za 2-3 kilometra.

Toçno takje neurequirovan regulærnoqo otpuska polivnoy vodi dlë usadeb raboçix i slujahix Privokz. rayona.

Prosim Vas dobitğsë çerez sootvetstvuöhix orqanizaüiy o provedenii vodoprovodnoy linii po vsem uliüam Privokzalğnoqo rayona, v çastnosti po N/slabodke i posëlku Leninabad.

2. Po voprosu blaqoustroystva Privokzalğnoqo rayona so storoni kommunxoza ne udilæetsë vnimanie. Neodnokratno podnimaemy vopros izbiratelëmi o blaqoustroystve maqistralğnoy uliüi Tovarnoy po Privok. rayonu ostavleno bez vnimanië, v takom je neblaqoustroennom položenii naxodetsë i ostalğnie uliüi.

Prosim Vas çerez sootvetstvuöhie orqanizaüii dobitğsë blaqoustroystva Tovarnoy uliüi, kak maqistralğnoy, a takje i ostalğnix uliü Priv. r-na.

3. Privokzalğnom rayone projivaet do 19000 naselenie, no na gtoy territorii imeetsë odna malenğkaë jelezнодороjnaë banë, koraë ne mojet obslujivatğ daje odnix jel. dor. raboçix. A potomu prosim Vas dobitğsë stroitelğstva v Privokzalğnom rayone odnoy bani.

4. Po zakazu izbirateley Privok. rayona ehë s 1935 qoda proektirovalosğ stroitelğstvo perexodnoqo mosta çerez polotno jeleznoy dorozhi st. Kirovabad, koraë otdelæet rayon na dve krupnie çasti, Verxnöö i Nijnöö slabodku, i qde otmeçaetsë nemalo nesçastnix sluçaev, no do seqo vremeni niçeqo ne predprinimaetsë.

A potomu prosim Vas çerez sootvetstvuöhie orqanizaüii dobitğsë pristupitğ k stroitelğstvu perexodnoqo mosta çerez polotno jel. dorozhi st. Kirovabad.

5. Na territorii Privokz. rayona imeetsë odin detsad, obslujivaöhij jelezнодорожников i v posëlke Leninabad orqanizovan detsad, kotory ne imeet pomehenie, a ostalğnie deti raboçix predpriëtij i zavodov ostavlëni vne detsada.

A potomu prosim Vas dobitğsë otkritie odnoqo detsada v Nijney slobodke, i postroyki pomehenie iz 5-ti komnat v posëlke Leninabad.

6. Po voprosu glektrofikaüii i radiofikaüii v Privokzalğnom rayone sdelano oçenğ malo, osvehëni tolğko 3-4 uliüi rayona i te çastiçno, ostalğnaë territorie rayona ne imeet sveta, toçno takje i vopros radiofikaüii, priçëm po poselku Leninabad sovershenno net ni sveta, ni radio linii.

Prosim Vas dobitğsə glektrofikaüii i radiofikaüii vseqo Privok. rayona, v çastnosti N/slobodke i posëlka Leninabad.

7. Blağoustroystvu kolxoznoqo bazara st. Kirovabad ne udilæetse vnimanie so storoni Qorvnutorqa.

A potomu prosim Vas dobitğsə çerez sootvetstvuöhie orqanizaüii blağoustroystva kolxoznoqo bazara st. Kirovabad.

8. V Nijney slobodke za polotnom jeleznoy dorogi, kotoræ daleko otstoit ot torqovix toçek, jitelæm prixoditse dlæ zakupok probatğsə daleko v Verxnöö slobodku.

A potomu prosim Vas dobitğsə otkritie v N/slobodke Privokzal. rayona odnoqo maqazina Aztorqa i xlebnoqo marka.

Po poruçeniö izbirateley

Predsedatelğ Privokzalğnoqo P/Soveta Aleskerov

21.IX-38

S.v. 586

Makina çapı

40. Hajıyev Haşımđan

Zdrastvuyte premnoqouvajaemıy Mamed Said!

Pervım primite ot menæ iskrenniy "Salam" i nijayşee poçtenie. Vo-vtorıx pri sovetizaüii æ rabotal v kaçestve zaveduöheqo Rayotd. svæzi v Ordubade. Vvidu perevoda menæ v Kutam æ po domaşnim obstoætelğstvam ne moq viexatğ, tak kak na moëm ijdivenii çetvero maloletnix detey dædi bilo. Takje RİK Raykom bili poslani telegrammi, çto Qadjiev Qaşım kak poleznıy rabotnik ne doljen viexatğ iz Ordubada. Odnim slovom æ ostavil i pereşel na druquö rabotu; poslednie qodi æ rabotal v Ordubadskom otd. Qosbanka v kaçestve planovika. V 1937 q. soql. postan. SNK SSSR bila proizvedena uænka tovarov v torqovix toçkax potrebkooperaüii na 1/VI i na 1/VII-1937 q.

Akti bili peredanı v Rayfo dlæ zaverki, no Rayfo ix zaderjivalo 5-6 mes. i gtim srivalo planovuö rabotu Banka. Æ ob gtom donosil v oktæbre m. – 37 q. v Azkontoru Qosbanka o eqo nepravilğnix deystviæx. Zav. Rayfo Quseynov Fatali (jit. Oxçi-Şabadin) vrajdebno odnosilsæ ko mne, stal ispolğzovatğ klevetu budto bı æ provokator,

bivšiy pomehik i bivšiy raskulaçenniy, bivšiy osujdënniy. Vistavil iskusstvennix svideteley ambal Ösif Faxradova, kotory za butilku vina mojet prodatt vse i vistavil svoeqo sotrudnika Mamed Mirza Lötfulla oqli, kodoroqo uqrojaj uvolğneniem, arestom, esli ne skajet protiv menə. Ə dumaö moə bioqrafia Vam izvestna. Rodilsə çerez tri mesəua posle smerti otüa, jil na ijdivenii dədi Sultanali Maşadi Qumbata. Qadji Abbasali s 19 letn. vozrasta do sovetizaüii slujil poçtalğënom teleqrafistom v raznix qorodax – Lenkorane, Aqdame, Djułğfe, Çanabade, Meqri (25 let), pri sovetizaüii 11 let zaveduöhim poç.-tel. kontoroy v Ordubade.

Pomehikom i raskulaçennim ne bil, tak kak niçeqo ne imel do sovetizaüii. Lişğ v 1925 qodu s pomohğö aqropunkta sdelal usadğbu 7 pudov i za gto poluçil ot Narkomzema attestat.

V rayone bil primernim, predannim Sovetskomu Soözu rabotnikom, ni odnoqo dne bezrabotnim ne bil, rabotal pri sovetizaüii 18 let, ne bil provokatorom, a Fatali Quseynov zametil gto v svoëm kabinet. Gto qruppa klevetniki v oveçğey şkure, vraqi naroçno paçkaöt vernix rabotnikov Sov. vlasti i mestnix, çtobi ne meşali ix nezakonnim deystviem.

Ə obrahaösğ k Vam kak vernomu çlenu pravitelğstva ASSR i znaöheqo menə i moə proşloe, okazattğ mne zakonnoe sodeystvie, peredattğ prokuroru Respubliki – peresmotretğ moə delo putëm doprosa rabotnikov poçti Qosbanka, a takje zaprosittğ Azkonkoptori Qosbanka o moëm xarakteristike, rabote. Za xoroşuö, vernuö rabotu ə prikazom Azkontori Qosbanka vo vremə stajirovanie attestovanie poluçil titul “St. Kreditny İnspektor Banka”.

Uveren v zakonnosti i qumannosti Sovetskoy Östiüii. Uveren, çto personalğno dopuhennie kem-libo oşibki ispravläötsə i ne nesut nakazanie nevinovnie.

Dobavləö, çto mnoö poslano zaevlenie v prezidium Verxovnoqo Soveta Az.SSR, prokuroru. Proşu vaşeqo zakonnoqo sodeystvie, dabı mne ne stradatğ nevinno, datğ vozmojnostğ umeretğ v kruqu svoix blizkix na rodine v Ordubade. Otorvan ot rodnoy semğji, koraə bez menə toje stradaet. Privet znakomim.

S privetom Qaşim.

Adres: st. Bolğşoy Never, Amursk. j.d., posəlok Buşuyka şçetovodi v/stola. Qadjievu Qaşimaqa Qaşimaqa oqli.

Zaevlenie moə napravleno prokuroru Az.SSR 4.III-1940 № 577126 s xodataystvom o peresmotre. Proşu Vaşeqo zakonnoqo sodeystvie, kak znaöheqo menə, moe proşloe.

S.v. 621
Əlyazma

41. Kabakovdan

So svoey putevkoy v grand-otelğ
Otnositelğno S.S. Axundova, to ə v tot je denğ perevël v sanatoriö "Skala" 480 r. i teleqrafiroval ob gtom Vam i direktoru sanatoriä.

T. Klayneru ə perevël 400 r. Proşu napisatğ, skolğko on Vam doljen i ə uçinö s nim polny rasçët!

U Vas doma ə bıl. Malğçik zdorov i vıqlëdit oçenğ xoroşo. Ona poka ni v çëm ne nujdaetsä. Esli eë nujni budut denğqi ə ey dam.

V Soöze tixo!

Budğte zdorovi.

P.S. Menə oçenğ interesuet vopros, kak postupil t. Osman s putëvkoy, t.e. udalosğ li emu ustroitşe v sanatorii ranğşe sroka, ili net. On mne ob gtom ne napisal.

S.v. 596
Əlyazma. *Blanka yazılmışdır*

42. Kazimovdan

Naşemu deputatu t. M.S. Ordubadı.

Naçinaə s 1935 qoda v sovxoze stroitşe noviy vinniy podval iz 6 seküiy. İz-za neimeniem lesomaterialov ne mojem zakonçitğ stroyku.

Naş trest skolğko vremə obehaet obespeçitğ stroyku lesom, a do seqo vremeni kormit zavtrakom. Prosim postavitğ vopros pered uprav. Azsovxoztresta t.Orudjevim ili Narkompihepromom t. Adaşekom, otноситelğno obespeçeniä stroitelğstva lesom v blijayşie dni, dabı postroyku vinnoqo podvala zakonçitğ v 1938 q. Zaəvka na les poslan v trest Azsovxoztrest, soqlasno utverjdënnoqo proekta našeqo tresta. İz

sredstva direktorskoqo fonda mī naçali postroyku dvuxgtajnoqo jiloqo doma pri posëlke dlë raboçix sovxoza. V nastoæhee vremë postroeno dva gtaja doma. Rabota priostanovlena iz-za neimenië lesa. Les dlë gtoqo obcekta mī doljni bili priobresti v širpotrebe, a Kirovabadskom otd. širpotreba net lesa. Prosim uçestğ bezvixodnoe polojenie sovxoza, çto iz-za neimenië kvartir bolğšinstvo raboçix uxodët. Postavitğ vopros pered Azkontoroy Voslesosbitom videlitğ Kirovabadskomu otdeleniö širpotreba dlë naşeqo obcekta 10 va-

qonov lesa, çtobi naçatuö postroyku zakonçitğ v 1938 q.

Prorab sovxoza №1 M.Q. Kəzumov

22.IX-38

S.v. 597
Əlyazma

43. Qriqoryandan

Qlubokouvajaemiy t. Ordubadi!

Obstoætëlğstva slojilisğ tak, çto vinujden bespokoitğ Vas. Doçka moë studentka, učitşə v Leninqrade. Poluçil vçera depeşu vislatğ sroçno denğqi. Ə leju bolğnoy i ne moqu ey pomoçğ. Oçenğ proşu ne otkazatğ, vremenno rubley 500-600, potom vernu Vam s blaqodarnostğö. Nadeösğ vi menə poymete i ne otkajete.

Uv. Vaş sosed Qriqorğən

2.III
S.v. 583
Əlyazma

44. Lebedev və Tixonovdan

Uvajaemiy t. Ordubadi!

Komitet po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR i Soöz Sovetskix Pisateley SSSR provodit v 1948 qodu vsesoözniy zakritiy konkurs na luçşuö sovetskuö komediö.

Provodimiy konkurs əvlətsə odnim iz zvenğev raboti po perestroyke repertuara dramatiçeskix teatrov, nameçennoy postanovleniem ÜK VKP(b) ot 26 avqusta 1946 qoda.

Zadaçi konkursa, eqo uslovie i sroki provedenie izlojeni v prilagaemom priloenii.

Dlə provedenie konkursa sozdano jöri v sostave: Predsedatelğ – Bepalov N.N., zam. Predsedatele – Simonov K.M., çleni jöri: Akimov N.P., Zaslavskiy D.O., Kalaşnikov Ö.S., Kron A.A., Petrov N.V., Pimenov V.F., Safronov A.V., Sekretari jöri: Rudzievskiy B.V. i Çiçerov İ.İ.

Komitet po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR i Soöz Sovetskix Pisateley SSSR priqlaşæt Vas prinətğ uçastie v predstoəhem konkurse na luçşuö sovetskuö komediö. O Vašem soqlasii uçastvovatğ v konkurse prosğba soobhitğ v sekretariat jöri konkursa: Moskva, Neqlinnae 15, Komitet po delam iskusstv pri SM SSSR, sekretariat jöri Vsesoöznoqo konkursa na luçşuö sovetskuö komediö t. Rudzievskomu B.V.

Porədok priəma proizvedeniy na konkurs budet soobhən dopolnitelğno, posle poluçenie Vaşeqo soqlasie.

Priloenie: Polojenie o konkurse.

ğ komiteta po
stv pri Sovete
SR

P. Lebedev

alğnoqo Sekretarə
tskix Pisateley

N.Tixonov

Verno: Otvetstvenniy sekretarğ jöri
Vsesoöznoqo konkursa na luçşuö
sovetskuö komediö

B. Rudzievskiy

22 iölə 1948 q.
otp. 175 gkz
tv.

Utverjdaö
Predsedatelğ Komiteta po delam
iskusstv pri Sovete Ministrov
SSSR – P. Lebedev

Polojenie

O Vsesoöznom zakrıtom konkurse na luçşuö sovetskuö komediö

I. Üeli i zadaçi konkursa

Vsesoöznyj konkurs na luçşuö sovetskuö komediö provoditşə Komitetom po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR i Soözom Sovetskix Pisateley SSSR.

Konkurs imeet svoey üelğö dalğneyşee rasshirenie i uluçşenie repertuara dramatiçeskix teatrov, sozdanie ærkix, polnoüennix v ideynom i xudojestvennom otnoşenii sovremennix sovetskix komediy, ostro biçuöhix perejitki proşloqo i pravdivo pokazivaöhix jiznğ sovetskoqo obhestva v eë neprerivnom dvijenii vperёд.

Predstavläemie na konkurs proizvedeniæ doljni raskrivatğ luçşie storoni sovetskoqo çeloveka, eqo löbovğ k Rodine, neissækaemuö gnerqiö, boqatstvo eqo duşevnix kaçestv, eqo ömor i optimizm.

V gtix proizvedeniæx doljni bitğ pokazani peredovie lödi sovetskoqo obhestva v ix borğbe s proævleniæmi kosnosti, bürokratizma, ravnoduşie, uspokoennosti, individualizma, neçestnoqo otnoşeniæ k trudu, nizkopoklonsva pered Zapadom i druqix perejtkov proşloqo, kotorie ehë soxranilisğ v naşey jizni.

Na konkurs prinimaötşə takje proizvedeniæ, v kotorix satiriçeski raskrivaötşə protivoreçiæ sovremennoy zarubejnoj kapitalistiçeskoy deystvitelğnosti.

II. Uslovie konkursa.

1. Konkurs ævlætşə zakrıtım. Spisok dramaturqov, uçastnikov konkursa, ustanavlivaetşə Komitetom po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR i Soözom Sovetskix Pisateley SSSR.

2. Na konkurs prinimaötşə ne opublikovanie i ne postavlenie na süene mnoqoaktnie komedii.

Proizvedeniæ predstavläötşə na russkom æzike. Proizvedeniæ, napisannie na odnom iz æzikov narodov SSSR, predstavläötşə na konkurs v perevode na ruskiy æzik.

3. Dle rassmotrenie dramaturqiçeskix proizvedeniy, postupaöhix ot avtorov, sozdaëtşə Jöri konkursa, sostav kotoroqo utverjdaetşə Komitetom po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR i Sekretariatom Soöza Sovetskix Pisateley SSSR.

4. Avtorı predstavläöt perepeçatannuö na maşinke rukopisğ proizvedeniæ v dvux gkzemplærax pod devizom . K rukopisi doljen bitğ prilojen pod tem je devizom zapeçatanniy konvert, familii i toçnoqo adresa avtora.

5. Za luçšie dramaturqiçeskie proizvedenië, v sootvetstvii s rasporejeniem Soveta Ministrov SSSR, sverx obiç-

noço avtorskoço qonorara, ustanovleni premii v razmere:

Odna pervaaè premie – v razmere 30 000 rubley,

Odna vtoraaè premie – v razmere 20 000 rubley,

Dve tretji premii – v razmere po 15 000 rubley kajdaè.

6. Dramaturqiçeskie proizvedenië ne udostoennie premiy no, zaslujivaöhie vnimanië moçut bitj priobreteni Komitetom po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR, teatrami ili druçimi orqanizaüiemi na obhix osnovaniex.

7. Dramaturqiçeskie proizvedenië poluçivšie na Vsesoöznom konkurse premii, budut opublikovani izdatelgstvom “Iskusstvo”.

III. Orqanizaüie i sroki provedenië konkursa.

1. Proizvedenië ot avtorov prinimaötsë jöri konkursa s 1 sentabrë po 15 dekabrë 1948 qoda.

2. Rezulgtati konkursa doljni bitj opublikovani ne pozje 15-qo fevralë 1949 qoda.

3. Premii prisujdaötsë jöri konkursa zakritim qolosovaniem prostim bolgšinstvom qolosov.

4. Dlä vedenie del jöri konkursa, Komitetom po delam iskusstv pri Sovete Ministrov SSSR i Soözom Sovetskix Pisateley SSSR sozdaötsë sekretariat konkursa.

Prislannie na konkurs rukopisi avtoru ne vozvrahaötsë.

S.v. 600

Makina çapı

45. Obuxovdan

Redaktoru qaz. “Eni ël” t. Ordubadi.

Ne vozrajaè protiv proverki materialov nabornoço otdelenie stavlö Vas v izvestnostj, çto samostoetelgnoe provedenie voprosov, kasaöhixsë tipografii, bez predvoritelgnoço soqlasovanië so mnoy, ë sçitaö ne pravilgnim, ibo gto vnosit nezdorovuö atmosferu, dezorqanizuaè rabotu predprietie.

Naznaçenie komissii dlë proverki iz liü nepriçastnix k redaküii i tipografii “Eni ël” sçitaö neumestnim i bezosnovatelgnim, virajaöhim nedoverie redaküii ko mne, kak k zavedivaöhemu, k sekretarö Eçeyki, tak i vsemu Fabzavkomu.

Zamečennie defekti našey jizni doljni ustranetsə s učasliem Koməçeyki i Zavkoma.

Doljen pri gtom otmetitğ, çto redaküie voobhe neodnokratno provodila i provodit meroprietie po tipografii samostoatelğno i neposredstvenno, minue menə, a potomu dovoju do svedenie Vaseqo, çto pri takix usloviex rabota moə ne mojet bitğ plodotvornoy, koqda nedoverəöt i iqnoriruöt mnoö, poçemu vinujden budu otkazatğsə ot nesenie vozlojennix na menə obəzannostey.

Vaşi deystvie, kak redaktora massovika v dannom voprose bolee neponətno.

V silu gtoqo ot imeni prezidiuma Əçeyki i Zavkoma kateqoriçeski vozrajəe protiv priqlaşenie v komissiö liü ot dr. tipografiy i orqanizaüiy, soobhaö, çto bez soqlasovanie gtoqo voprosa so mnoy, komissiə budet sçitatğsə nepravilğnim i podrivaöhim doverie k raboçey masse.

Zavtipografiey i Sek. Əçeyki
Obuxov

19.IV.1928 q.

S.v. 607

Makina çapı. Blanka yazılmıřdır

46. Soinadan

Uvajaemiy tovarih Ordubadı!

S Novım qodom!

Vi menə prostite, çto ə bespokoö Vas svoim pisğmom. No ə nastolğko izmuçilasğ, çto daje poterəla vsəkuö nadejdu na to, çto ə smoqu dobitğsə spravedlivosti v svoëm dele.

Ə obrahaösğ k Vam, kak k našemu deputatu sovxoza №1. Ə – Soina Elizaveta. Projivaö s 1937 qoda v q. Kirovabade v sovxoze №1 Privokzalğniy Azsovxoztresta. Rabotala v kaçestve sçetovoda v Kirovabadskoy Obitovoy kontore pri sovxoze №1.

V period moey raboti v ukazannoy kontore, za mnoy stal uxajivatğ qlavn. buxqalter gtoy kontori Akopov Q. K. Na protəjenii qoda mı vstreçalisğ. V marte mesəüe 1938 q. ə poçuvstvovala beremennostğ. Znaə zakon o zaprehenii abortov, ə reşila nositğ svoe ditə. Akopov je, kak qlavnıy buxqalter, ne xotel, vidimo, terətğ

svoeqo avtoriteta, posle gtoqo rezko peremenil svoë otnoşenie ko mne v xudşuö dlë menë storonu. Bil sluçay, koqda on, v period moey beremennosti, viqnal menë iz kontori vo vremë raboti. So mnoy bil obmorok. Akopov opoxvatilsë v svoëm postupke, osoznan i boësğ, çto ë po gtomu povodu vobuju protiv neqo delo, snova stal obrahatğsë so mnoy xoroşo. Naçalisğ opëtğ vstreçi i prodoljalisğ do poslednix dney moey beremennosti. No uvi!

4-qo ënvare 1939 qoda rodilsë sïn. Akopov neskolğko raz zaxodil posmotretğ eqo. Dal 100 rubley, obehali doqovoritğsë so mnoy o dalğneyşem vospitanii ni v çëm nevinnoqo rebënka.

Ë pervim dolqom, trebovala ot Akopova priznanie otüovstva pri reqistraüii rebënka v ZAQSe. Akopov otkazalsë, qovorë: "Day podpisu v tom, çto ti otdaşğ eqo mne 4-x mesëçnim." Ë v gtom trebovanii otkazala emu. Toqda on skazal: "Tak podavay v sud i dokazivay otüovstvo".

Ë obratilasğ v Narsud 4 uç. q. Kirovabada. 30 aprele 1939 qoda moë delo bilo zasluşeno. V iske mne otkazali. Ë podala kassaüionnuö jalobu v Verxovniy sud. İ s gtoqo dne naçalisğ moi terzanie. Akopov kak qlav. bux. kontori stal obrahatğsë so mnoy kak eqo podçinënnoy – derzko. Ne nazival menë po imeni. Üelimi çasami ostavlël menë bez raboti. Ë rabotala v sliškom squhennoy atmosfere. Gto silğno otrazilosğ na moëm zdorovğe i zdorovğe rebënka. So mnoy çasto bivali obmoroki na poçve nervnoqo rasstroystva.

Moë kassaüionnaë jaloba iz Verxovnoqo Suda vernulasğ v 5-y uç. Narsuda, qde i bila rassmotrena 20-qo iölë 1939 q. v prisutstvii prokurora Stalinskoqo rayona q. Kirovabada tov. Alieva. Delo bilo reşeno v moö polğzu.

Soqlasno reşeniö Narsuda, mne doljni bili datğ ispolnitelğniy list na poluçenie alimentov s Akopova na soderjanie rebënka, no sud gtoqo ne sdelal. Ë obratilasğ za pomohğö k pom. prokurora respubliki t. Neymatovoy. Ona udelila mne bolğşoe vnimanie. Mne vidali ispolnitelğniy list. Ë peredala eqo sudebnomu ispolnitelö 5 uç. No sudispolnitelğ vziskanie s Akopova proizvoditğ ne stal, ssilaësğ na to, çto on – Akopov podal kassaüionnuö jalobu v Verx. Sud.

Kassaüionnaë jaloba Akopova iz Verx. Suda vernulasğ dlë razbora vo 2-y uç. Narodnoqo suda q. Kirovabada, qde i lejti do six por bez razbora.

Soqlasno reşeniö Verx. Suda, mi dva raza viezjali v q. Baku na analiz krovi. Rezulğtat analiza pokazal polojitelğnuö storonu. No odnako je sud delo ne sluşaet pod tem ili druqim predloqom.

Za gtot period vremeni o moix terzaniæx pisali v gazete "Bakinskiy raboçiy", pisali i v "Stenqazete" sovxoza №1. No koqda gti statži popadali dlæ rassledovanie k prokuroru Stalinskoqo rayona q. Kirovabada tov. Şirinovu, no gtot posledniy delal vivodi, çto ækobi Akopov prav, i çto gto prosto klæuzi.

Æ neodnokratno obrahasğ k pom. prokurora Respubliki tov. Neymatovoy za pomohğö. Ona xodila so mnoy v Verx. Sud. Ukazivala tam na bezobraznuö volokitu moeqo dela. I poka t. Neymatova naxoditsæ v kabinete Suda, s ney soqlaşaötsæ, eë sluşaöt, obehaöt vsë sdelatğ i polojitğ koneü gtomu delu; çto alimenti doljna poluçatğ po ispolnitelğnomu listu so dne rojdenie rebænka, no gto tolğko slova dlæ moeqo uteşenie. A delo stoit, i ne izvestno, koqda budet razbiratğsæ.

Æ do toqo izmuçilasğ, isterzalasğ, çto bivaöt momenti pokonçitğ s soboy, çtob polojitğ svoim mukam koneü, no qlæneşğ na nevinnoqo rebænka, naberëşğsæ terpenie i jdeşğ: avosğ pravda vostorjestvuet.

T. Ordubadi!

Neujeli æ sdelala prestuplenie, çto pustila na svet novoqo qrajdanina? Neujeli æ ne moqu dokazatğ pravdi – fakta deystvitelğnosti? U menæ net svideteley, u menæ net zahitnikov, kak u Akopova, potomu çto æ bedna. U menæ estğ edinstvenniy zahitnik, gto – moæ sovestğ. U menæ estğ edinstvenniy svidetelğ, gto – moy rebænok, porazitelğniy portret Akopova (na moë sçastğe).

Akopov delaet stavku na beskoneçnuö volokitu moeqo k nemu iska, ne jaleæ na gto deneq, nadeæsğ na to, çto æ utopivşisğ v neposilğnoy borğbe otstanu ot neqo. U Akopova v gtom dele, vidimo estğ posobniki. U menæ je edinstvenniy posobnik, uçastlivo otnosæhiysæ k moemu delu, gto tov. Neymatova, no i ona, vidimo, ne v silax polomitğ te roqatki, kotorie rasstavleni na puti moeqo dela Akopovim i eqo posobnikami. U menæ edinstvennaæ nadejda na silu Sovetskoqo Zakona, v gtom sluçae çetkoqo i surovoqo, no u menæ net posobnikov zastavitğ koqo sleduet v dannom sluçae, provesti v jiznğ gtot zakon. Po našemu zakonodatelğstvu oteü doljen dokazivatğ otriüanie otüovstva, a liüo predcævlæohee k nemu isk, nazivæ eqo otüom, doljno poluçatğ s neqo na soderjanie rebænka, poka idët spor. No æ poçemu-to sluju isklöçeniem, nesmotræ na to, çto imeö ispolnitelğniy list, po sudu, na rukax.

Akopov brosaet bolğşie denğqi na tormojenie moeqo dela, imeæ dvux zahitnikov i qovorit: "Vsë prosuju, no ey ni kopeyki ne dam". On vsæçeski staralsæ otdelatğsæ ot menæ i v osobennosti ot rebænka. V avquste mesæüa minuvşeqo qoda Akopov posilaet menæ na rabotu v q. Evlax, znaæ, çto tam ubiystvenniy klimat i v silu gtoqo,

nadeəsġ, ċto tam rebėnok skoree uqrobitsə. Rebėnok, deystvitelġno, vskore tam zabolet, i ə seyčas je iz Evlaxa sbejala v Kirovabad. I vsė leto provalėlasġ s rebėnokom v bolġniue. Rebėnok ostalsə jiv.

ċto mne prišlosġ perejitġ, vseqo ne opišeġġ. Mnoqo bilo terzaniy, mnoqo lišeniy, mnoqo qoneniyy, poka ne vmešalsə v gtot vopros upravləohiy Azsovxoztresta tov. Sultanov, kotoriy obratil vnimanie na moė tėjėloe polojenje v obitovoy kontore i perevėl menə v kontoru sovxoza №1, qde ə i seyčas rabotaö.

Uvajaemiy naş deputat tov. Ordubadi!

V silu višeizlojennoqo ubeditelġneyše proşu Vas: udelitġ mne ċastiċku vnimanė i svoim visokim avtoritetom pomoqite mne dokazatġ pravdu. Ə vibilasġ iz sil i odna sdelatġ gtoqo uje ne smoqu. A rebenok rastėt, uje beqaet. Eqo nujno odetġ, obutġ, a na 250 rub. svoey mesəċnoy zarplatı ə delatġ ne v silax. A xoċetsə, ċtobi on bil i sit, i zdorov, i sċastliv, kak vse deti v našey sċastlivoy strane.

S privetom E. Soina

7.I-40 q.

S.v. 584

Əlyazma

47. Sverdlovdan

Uvajaemiy Ordubadi!

Sċitaö ne lişnim poslatġ Vam poluċennuö mnoö blaġodarnostġ ot našeqo kraevoqo ÜK Soöza Rabisa, ot komandovanie 10-y Kav. Divizii za moy marş "Pobediteley", kotoriqo proşu realizovatġ, a takje pesnə "Aleksy Staxanov" i oċenġ mne jelatelġno bilo bi pustitġ ix v peċatġ dlə massı. Budu Vam oċenġ blaġodaren za Vaşi trudi i xlopoti. Esli Vi gti dve pesni pustite v xod, i Vam ehė druqie podoşlö. Krepko jmu Vaşu ruku. Uvajaohiy Vas M. Sverdlov.

Jdu Vaşeqo otveta

Kislovodsk, prosp. Stalina 22. M. Sverdlovu.

Kislovodsk

4.IX.37

S.v. 628

Əlyazma

48. Svetlanadan

Doroqoy tov. Ordubadi!

Kak ə bila sçastliva, koqda poluçila ot Vas pisğmo! Ə prosto ne moqu opisatğ moö radostğ. Po pravde, ə ne ojidala otveta ot Vas. Ə dumala, çto u Vas ne budet jelanie otveçatğ na moë pisğmo, deystvitelğno, çto za interes pisatğ soverşenno neizvestnoy devoçke. Teperğ je koqda Vi otvetili na moë pisğmo, to moey radosti ne bilo qraniü. Vaş listok, xotğ tam bilo ne mnoqo slov, budet xranitğsə u menə kak draqoüennostğ, a Vaşa podpisğ dlə menə neçto svətoe, neobcəsni moe. K moemu oqorçeniö pisğma Vaşeqo, poslannoqo aviapoçtoy ə ne poluçala; ne moqu obcəsniğ priçin, no vidimo pisğmo bilo uterəno v doroqe. Oçenğ proşu Vas napisatğ mne o tom, çto Vi pisali mne v pervom pisğme, vedğ dlə menə oçenğ doroqo kajdoe Vaşe slovo.

Ə nemnojko napişu o sebe. Ə uçusğ v desətom klasse, mne uje semnadüatğ let, poşel vosemnadüatıy. V gtom qodu okonçivaö desətiletku, poydu učitğsə dalğşe v Qosuniversitet, esli budet materialğnaə vozmojnostğ. Postaraösğ postupitğ na fakulğtet jurnalistiki. Na gtot fakulğtet mne sovetuet poyti naş učitelğ po russkoy literature, potomu çto ə xoroşo pişu soçinenie. Vot tak ə nametila svoi pervie jiznenie şaqi po okonçanii şkoli, esli mne ne pomeşaöt različnie obstoətelğstva.

Vaşu kniqu "Tavrız tumannıy" ə proçla letom gtoqo qoda, pod vpeçatleniem kniqi ə napisala Vam pisğmo.

O vas u menə ostavilosğ mnenie kak o çeloveke neobıknovennoqo uma i blaqorodstva, xoroşem i oçenğ dobrom. Krome toqo, vi dlə menə teperğ samıy löbimıy pisatelğ.

Ə oçenğ proşu Vas ne obijatğsə na menə za gti otkrovennie izlienie, prosto ə tak sçastliva, çto ne moqu sderjatğsə.

Ə koneçno, ne moqu nadeətsə, no vseı duşoy proşu Vas otvetitğ. Menə obnadējivaet Vaşa fraza: "Budu jdatğ otveta". Tak vot i ə budu s bolğşim neterpeniem jdatğ otveta.

Svetlana

8.X-49

49. Svetlanadan

Zdrastvuyte, dorogoy tov. Ordubadi!

Ne moqu dojdatsə ot Vas otveta. Reşila napisatğ Vam ehə pisğmo. Ə ne moqu obcəsniğ, çto tolkaet menə na gto, no esli ə poluču ot Vas otvet, to dlə menə gto budet veličayşim sçastğem. Ə nikoqda ne vidala Vas, no pročitav Vaşu kniqu, polöbila Vas vsej duşoy.

V kniqe “Tavriz tumannıy” mne nemnojko neponəten obraz Nini. Kak sluçilosğ, çto Nina srazu bez razdumğə otdaətsə delu revolöüii, slujit ey predanno i bezzavetno. Kak moqlo sluçitğsə, çto ona, sovsem neznaə bolğşevikov, neponimae ix, faktičeski srazu naçinaet pomoçatğ delu revolöüii, delu bolğşevikov. Nina sama qovorit: “Bolğşeviki vse kajutsə mne kakimi-to fantastičeskimi qeroəmi romanov, i ə ne moqu predstavitğ ix sebe jivimi lödğmi” (qlava “O bolğşevikax”). Vi obcəsneete uxod Nini v revolöüio dvumə stimulami: Vo pervix, putğ Nini gto rodstvenniy ey putğ, kak bi nasledstvo otüa-revolöüionera. Vi pişite: “Putğ na kotoryj vstala gta Nina ne çujdiy, a rodnoy ey putğ, unasledovannıy ot otüa - revolöüionera” (qlava “İspovedğ Nini”).

Po mne kajetsə, çto ideoloqičeskie vozzreniə ne peredaötsə po nasledstvu. Esli soüialğnie vzqlədi u otüov odni, to u detey ix moqut poəvlətsə sovsem drugie vzqlədi na jiznğ. Kak primer mojno privesti revolöüionerov, virossix v aristokratiçeskix dvorənskix semğəx, no potom stavşix na putğ borğbi so svoimi je otüami za sçastğe naroda. Razve Radihev ne borolsə svoimi proizvedeniəmi protiv dvorənskoqo çneta. Razve Qerüen ne vosstaval protiv üarizma, razve dekabristi ne borolisğ protiv suhestvuöheqo stroə, sozdannoqo ix je otüami. A vedğ vse oni vişli iz dvorənskix semey.

Vo vtorig, vi obcəsneete, çto Nina stala na revolöüionniy putğ, blaqodarə vlieniö löbimoqo çeloveka, t.k. Nina sama qovorit: “Kakoö bi ni bila jenhina, löbovğ qospodstvuet nad vsemi eə misləmi.” No ə dumaö, çto xotğ löbovğ Nini bila silğna, no vse-taki iz-za odnoy löbvi Nina bi ne stala nastoəhey revolöüionerkoy, takje kak Löbovğ Ərovae ne stala iz-za löbvi k muju na putğ pozora, na putğ predatelğstva delu naroda (pğesa Trenəva).

Potom mne ehə neponətno, kak Nina moqla, buduçi obiknovennoy quvernankoy u konsula, vivedivatğ sekretnie dannie ruskoqo konsulğstva, slovo v slovo perepisivatğ taynie telegrammi, dokumentı i t.d. Mojet bitğ ə nevejestvenno ras-sujdaö, no ə oçenğ proşu napisatğ mne i obcəsniğ, çto ə ne ponimaö, tak-kak obraz Nini mne kajetsə oçenğ blednim, sxematiçnim, neəsnim.

No qlavnij qeroy proizvël na menë oqromneyšee vpeçatlenie, gto blaqorodnij çelovek, silğnij, volevoy, umnij, predannij delu revolöüii, nastoëhiy revolöüioner, i ehë mne kajetsë, çto gtot obraz avtobiografiçen, çto vsë gto Vi pisali o sebe.

Napišite, suhestvuet li Nina v jizni, ili Vi vidumali eë. Napišite, suhestvuet li vtorae kniqa "Tavriz tumannij", e vedğ tolğko çitala pervuö kniqu. E slixala, çto vi ehë napisali kniqi: "Meç i pero" i "Jenhini islama". K veliçayšemu moemu oqorçeniö e ne çitala gtix kniq, t.k. v Xarğkove nevozmojno dostatğ gti kniqi. E vas umolëö otveçatğ na moi pišğma, potomu çto oni dlë menë sçastğe. Çtobi Vi znali kakae e, e prišlö Vam svoö fotoqrafiö, esli Vi mne dadite razrešenie na gto. Za Vaše pišğmo e budu Vam oçenğ blaqodarna, potomu çto, e Vas löblö.

Do svidanië, vaša Svetlana

20.X-49 q.

50. Svetlanadan

Zdrastvuyte, dorogoy tov. Ordubadi!

Kak e Vam blaqodarna za Vaše pišğmo; ne moqu Vam opijatğ radosti, koraë oxvatila menë. Vi obnadëjili menë, podbodrili, e nemnojko poverila v svoi sili. E, pravda, ne znaö, estğ li u menë talant ili net eqo u menë, xotë učitelğ literaturi qovorit, çto u menë bolğšie sposobnosti. No u menë otsutstvuet to, çto vi sçitaete qlavnim. U menë malo trudolöbië i usidçivosti, oçenğ malo u menë i terpenië. I e xorošo ponimaö, çto gto oqromnij nedostatok. Sovsem nedavno mne devoçki predlojili k Novomu qodu napisatğ pğesu pro našu školğnuö jiznğ. E toqda soqlasilasğ, no teperğ ponëla, çto vzëlasğ za delo bolğšoy trudnosti. E ne moqu podobratğ söjet. Devoçki qovorët, çto leqko podobratğ söjet, çto nado poqovoritğ v pğese o löbvi, o družbe, o nedostatkax, vivesti otriüatelğnie tipi - i pğesa budet qotova. Odnako e znaö, çto gto ne tak leqko qovoritsë, kak delaetsë. E, naprimer, ne znaö s çeqo naçatğ, çem konçitğ, o çëm qovoritğ. Vot takie voprosi vstali peredo mnoy. E naxojusğ v otçaëinii. Poobehala podruqam, çto napišu, a u samoy niçeqo ne vixodit. Teperğ e soçuvstvuö Çexovu, kotoryy veçno iskal söjeti, i daje platil po 5 kopeek za söjet. Moi podruqi ne verët, çto trudno pisatğ. Oni qovorët, çto prostuö, malenğkuö, korotkuö pğesu napisatğ leqko. A e viju, çto pisatğ trudno.

Tovarih Ordubadı, vı moy löbimiy pisatelğ, pered Vami ə preklonəösğ, budğte mne uçitelem, druqom. Pomoqite mne v gtom oçenğ trudnom sluçae.

Ə budu s neterpeniem jdatğ Vaşeqo mudroqo soveta. Ə nadeösğ na Vaşu dobrotu i думаö, çto Vı pomojete mne. Potomu çto do Novoqo qoda vremeni ehë mnoqo.

Vaşı soveti, napisannie v tom pisğme, ə prinəla blizko k serdüu, budu staratğsə vospitvatğ v sebe trudolöbie, usidçivostğ, terpenie, rabotosposobnostğ. Mojet bitğ, vsë gto pomojet mne dostiqnutğ svoey zavetnoy meçtı: statğ pisatelğniüey. İ esli gto osuhestvitsə, to koneçno moi pervie proizvedeniə ə pošlö Vam na Vaşu proverku. Lişğ bı moə meçta osuhestvilasğ!

Uje pozdno, 12 çasov noçi. Ə zakançivaö pisğmo. Do svidanie, vaşa Svetlana.
6.XII-49 q.

S neterpeniem jdu Vaşeqo otveta.

P.S.

Svoö fotoqrafiö ə prişlö v sleduöhem pisğme. Ə Vas oçenğ proşu prişlite i Vı svoö fotoqrafiö. Ə budu kak na boqa molitğsə qlədə na Vaše foto, tak kak ə oçenğ löblö Vas, sçitaö Vas luçşim pisatelem. İ oçenğ qorjusğ tem, çto Vı otveçaeete mne, pişete mne. Gto dlə menə bolğşoe sçastğe. Do svidanie

Vaşa, predannaə Vam Sveta.

P.S.

Koqda ə virastu, okonçu universitet, stanu sovsem bolğşae i samostoətelğnaə, toqda ə priedu obəzatelğno v Baku, çto bı uvidatğ Vas.

Sveta

Xarğkov 6.XII-49 q.

S.v. 614
Əlyazma

51. Tağıyevdən

Deputatu Verxovnoqo Soveta Az.SSR tov. Ordubadi!

Vse fakti, perečislennie v pisğme Vašem ot 26.XI-1938 q. za №15148, otnositelğno nepoladkov v Privokzalğnom sovxoze №1, po proverke nami na meste polnostğö podtverdilisğ.

Prinėtimi nami merami, kak po linii Upravlenië Tresta, tak i sovxoza bolğşinstvo iz gtix defektov ustraneni, a imenno:

a) Staxanovüam premii rozdanı v pervoy polovine dekabre 1938 q.

b) Na kajdoqo rebënka detsada v nastoæhee vremë trestom otpuskaetsë 2 r. 50 k. v denğ, protiv 1 r. 50 k. otpuskaemix ranğşe, çto vpolne obespeçivaet normalğnoe ix pitanie.

v) Detsad i æsli obespeçeni neobxodimoy posudoy.

q) Şkola otremontirovana.

d) Banë otremontirovana, vvedën porëdok posmennoqo polğzovanie – odin denğ dlë jenhin, druqoy dlë mujçin.

e) Kak sovhoznıy dvor, tak i usadebnie üentri otdeleniy (xutorov), a takje jilie pomehenië privedeni v nadlejahee sanitarnoe sostoënie.

j) Vraç sovxoza Maxaradze uje davno osvobodilsë ot mobilizaüii RKKA, vernulsë v sovhoz i prinëlsë, kak za obslujivanie bolğnix, tak i za sanitarno-qiçieničeskiy nadzor (Vi bili v sovxoze v moment, koqda on bil mobilizovan RKKA)

z) Narëdı raboçim vipisivaötsë ejednevno i vidaötsë briqadiram, kotorie v naçale kajdoqo raboçeqo dnë proçitivaöt raboçim zadanie, a veçerom rezulğtati proizvedënnix rabot (vipolnenie zadanie).

Po voprosu tekuçesti rabsili nujno priznatğşe, çto takovaë v znaçitelğnoy stepeni moqla bitğ snijena pri obespeçennosti jilihnimi usloviëmi. Trest vsemi silami staraetsë uveličitğ jilplohadğ dlë raboçix, no iz-za nedostatoçnosti otpuskaemix nam na kapitalğnoe stroitelğstvo sredstv, novoe stroitelğstvo u nas podvijaetsë sravnitelğno medlenno.

Ne ot nas zavisit takje i svoevremennaë viplata zarplati. Trestom sredstva zarplati vseqda spuskaötsë svoevremenno. No Kirovabadskoe otdelenie Qosbanka sistematiçeski zaderjivaet u sebë, v rezulğtate çeqo mı imeem stolğ nejelatelğnie pereboi v dele svoevremennoy viplati zarplati i druqix vidaç. Dumaö, çto i gto skoro naladitsë.

Vse, çto budet zavisetğ ot nas, mı obëzani delatğ i oxotno sdelaem, çtobi kak mojno skoree vivesti sovhoz iz opisannoqo vami polojenie i sozdatğ neobxodimie

uslovie kulʹturnoy jizni i raboti ne tolʹko staxanovüev, no dlë vsey massı raboçix i slujahix sovxoza.

Mı oçenğ blaqodarnı Vam za Vaše vnimanie k jiznennım voprosam odnoqo iz vajneyşix predpriätiy našey sistemi – sovxoza №1 i prosim Vas ne otkazatğ v löbeznosti i v buduhem stavitğ nas v izvestnostğ o zameçennıx Vami defektax i minusax v rabote našix xozediniü.

Za pozdnyı otvet, vizvannyı proverkoı na meste i prinätimi merami likvidaüii ukazannıx Vami defektov proşu izvinitğ.

Zam. Upravlëoheqo Azsovxoztresta
7.1.39

/Taqiev/

S.v. 618

Makina çapı

52. Zeynalovdan

Doroqoy brat Ordubadi!

Oçenğ i oçenğ izvineösğ za to, çto poluçil ot Vas posilku i pisğma i do seqo vremeni ne sobralsë s otvetom; krayne neudobno, no sluçaynosti bivaöt silğnee nas. Ehë raz proşu izvinitğ.

Jivëm v q. Astraxani po staromu, rabotaö po svoey otrasli. Prostitute, çto opozdal provoditğ na pristani vo vremë Vaşeqo otcezda iz q. Astraxani.

Posilaö privet supruqe i sinu. S Vaşeqo podarka ustroili xoroşiy plov, xoroşo pokuşali i vıpili za Vaše zdorovğe, za çto jelaem vseqo xoroşeqo i jelaem Vam ot duşi i serdüa vseqo nailuçşeqo.

Posilaet privet Alikber, Xidoät, İbraqimov Xasan. V konüe maë imeö oțpusk i po priezde v q. Baku uvidimsë, probudu dva mesëüa. Privet Vaşey supruqe ot Xanun i ot vsey našey semği, a takje koneçno i ot menë. V Astraxani morozov net; produktov vseqo v dostatke; jalovatğsë ne prixoditşë; dostupnostğ v üenax i vo vsëm. Stroitelğstvo v Astraxani proisxodit s bolğşoy uspeşnostğö; mnoqo postroeni şkoli, detdomov, ësley i proçee, a takje druqıx stroeniy dlë obslujivanie rabslujahix.

Poka do svidanie, ojidaö ot vas kakoqo-libo otveta.

q. Astraxanğ; ul. Petraşevskoqo

23.1-1938 q.

S.v. 591
Əlyazma

III. MÜƏLLİFİ NAMƏLUM MƏKTUBLAR

Azərbaycan dilində

1. Jahangirova

Jahangirov! Ardinja güllə atdığı adam ilə tanış oldum. Öz məqsədime çatdım. Hərçənd ki, onun xatirəsi üçün iki dərs buraxdım, fəqət nə etməli!.. Gənjlilik bunu tələb edir də... o gün olsun, sən də o əjzaçılıq texnikumundakı ilə tanış olasan...

S.v. 870

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

2. Maqsuda

İstəkli, həm də unudulmaz Maqsud!

Sizə qarşı olan məhəbbət və səmimiyyət salamlarımı təqdim edirəm. Əgər zəhmət çəkib bizləri sorsanız dövlətinizdən keçinirik. Sizin yeni yaşayışınızı təbrik edirik. Mətləb üzərinə gəldikdə sizə bir zəhmət vermək istəyirəm. Hafizə bibin Həsən yaxşı olandan sonra xəstələnmişdir. Xəstəliyi sətəljəmdən, böyrək və bir qədər jiyər ağrıları hiss edilir. İndi keçən günlərə nisbətən bir az yaxşıdır. Lakin onu müalicə edib tamamilə ayağa qaldırmaq üçün burada dərman yoxdur. Ona 100 qram kalsi¹ xlorat duzu və 20 ədəd kalsi xlorat iynəsi lazımdır. Yəqin ki, bu kiçik istəyi bibinizdən əsirgəməyəcəksiniz. Sonra şəxsən mənim vəziyyətimlə tanış olmaq istəsəniz, olduqca pisdir. Çünki üç aydır bekaram. Mənə buradan Bakıya və ya Kirovabada getmək məsləhətdir. O da mümkün olmur. Çünki heç olmasa bir yana çəkilmək üçün bir az vəsait gərəkdir. Onu da əldə etmək mümkün olmadığından Ordubad dedi-qoduları əlində pis həyatla keçinəyək. Nə isə, vaxtını almıram.

Hafizənin və mənim salamımı Nuraya və tazə gəlinə çatdır.

3.II-49

S.v. 868

Kiril əlifbası ilə əlyazma.

3. Ordubadi Məmməd Səidə

Səid! Bunu yarım saat sonra yazıram. İndijə Jəfər gəldi. Mən ondan soruşdum. O, Litfonda heç bir kağız yazmamışdır və Manafılı haqqında heç bir ad-filan verməmişdir.

Görürsən ki, ümumi işin "mənfəətinə" çalışan adamlar sənətimə yalan məlumat verirlər.

Başqa sözləri də bu məsələdən say.

---

¹ Кальций

Sənə hörmətlə

S.v. 631

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

4. Ordubadi Məmməd Səidə

Hörmətli M.S. Ordubadi yoldaşa!

Sizin islam haqqında yazacağınız əsərə aşağıdakı momentləri – əsas jəhətləri daxil etməyinizi lazım bilirəm.

1. Ən əvvəl, kitaba böyük bir başlanğıj – giriş verilməlidir və burada həmin kitabın məqsədi, islam dininin və bütün dinlərin kontrrevolyusyon – reaksiya rolu göstərilməli, xalqın qəddar düşmənləri olan trotskist – buxarınçılərin, burcuə nasionalistlərinin, müsəvatçılərin, faşist razvedkaları agentlərinin öz çirkin və alçaq məqsədləri üçün islam dinindən istifadə etmələri göstərilməlidir. Girişin axırında hazırda partiyanın antidin propaqandasının vəzifələri işıqlandırılmalıdır.

2. Kitabın birinji fəslində ibtidai bəşəriyyətdən və ibtidai insanlar arasında dinin əmələ gəlməsindən, dinin əmələ gəlməsinin səbəblərindən bəhs edilməlidir. Göstərmək lazımdır ki, ibtidai insanlar arasında din və dini mövhumatlar nəyin nətişəsində əmələ gəlmişdir.

3. Kitabda dinlər və o jümlədən, islam dini haqqında bəhs edilərkən Marksın, Engelsin, Leninin islam haqqında fikirləri və Stalin yoldaşın din haqqında fikirləri işıqlandırılmalıdır.

4. Stalin konstitusiyası və vijdan azadlığı.

5. Partiyanın bütün dinlərə və o jümlədən islam dininə qarşı mübarizəsi. Antidin propaqanda haqqında partiyanın proqramması.

6. İslam-ərəb zülmünə qarşı başda Babək olmaqla Azərbaycan xalqının 22 il davam edən mübarizəsi və ərəblərə qarşı Azərbaycan xalqının və s. xalqların üsyanları.

7. Başqa ölkələrin xalqlarını iqtisadi-siyasi əsarət altında saxlamaq üçün islam dininin zorla, qılınj güjünə qəbul etdirilməsi.

8. Yaxın Şərqdə, Azərbaycanda allahsızlıq hərəkatı, allahsızların, allahsız yazıçıların, şairlərin öldürülməsi və əsərlərinin yandırılması.

9. Çar Rusiyasında və müsəvat dövründə islam.

10. Sovet hakimiyyəti dövründə islam dini xadimlərinin Sovet hakimiyyətinə qarşı: onun kultur-revolyusiyasına, yeni əlifbasına qarşı, qadın azadlığı tədbirlərinə qarşı amansız mübarizəsi, bu mübarizənin, xüsusən kollektivləşdirmə dövründə kəskinləşməsi, Səriyyə Xəlilovanın öldürülməsi, "Bitdili imamı" və s.

11. İslam dinində dini mövhumat: dua, jadu yazdırmaq, sehirbazlıq, müxtəlif ojaqlar, nəzir və s.

19.VII.38

S.v. 632

Latın əlifbası ilə makina çapı

Rus dilində

5. Mərkəzi Komitənin Prezidiumuna

V Prezidium ÜK AKP(b)

Kopie vsem çlenam ÜK i ÜKK AKP(b)

Vçera tov. Karaev na zasedanii plenuma soobhil pro menə çudovihnuö klevetu, a mejdu tem delo obstoit sovsem v inoy forme i vozbujdeno pered partiej po moey iniüiative. Gto po moemu nastoetelğnomu trebovaniö, izlojennomu v pisğmennom vide na imə Naçadmotdela Nazarova, posledniy doljen bil dolojitğ ob gtom tov. Qikalo i v posledstvii sozdana komissie dlə rassledovanie.

Ne znaö poçemu ponadobilosğ imenno Karaevu, neproverivši materialı v takoy trevojniy i otvetstvenniy moment pospeşitğ soobhitğ plenumu, da ehë vdobavok iskaziv i preuveliçiv do takoy stepeni, do kakoy ne dodumalsə poka daje sam avtor gtoqo qnusnoqo i əvno klevetniçeskoqo materiala, ibo jenhina, kotorö ə nikoqda ne znal i ne zval i perviy raz prişla ko mne v Baku, a ne v Mardakənaş s jenoy Xudadatova i to v pğenom sostoėnii obvinəet menə lişğ v pokuşenii üelovatğ i obnimatğ eë. V gto vremə u menə doma bili matğ, dvoörodniy brat, student-komsomoleü i ehë odin tovarih, çlen partii.

Pogtomu, ə ot qlubini duşi protestuö, çto vo- pervix, t. Karaev prejdevremenno oqlasil ni kem ne proverennoe i ne podtverjdėnnoe zaėvlenie i, vo-vtorix preuveliçil gto neproverennoe zaėvlenie do paxabnix razmerov.

Prošu gto oqlasitğ na plenumi i prilozitğ k stenoqramme.

S kommunistiçeskim privetom

5.VIII-29 q.

S.v. 871
Makina çapı

6. Ordubadi Məmməd Səidə

Uvajaemiy tov. Ordubadi M.S.

Posilaö Vam zaevlenie t. Rafili M. On prosit dve putėvki na sentėbrğ, emu i eqo jene, za nalıçniy rasçėt.

Esli vozmojno, ə dobcösğ iz Moskvi gtix putėvok. Vopros lişğ s eqo çlenstvom? Poçemu do six por ne oformlėöt?

Vi vernite mne eqo zaevlenie s rezolöüiey i toqda ə obrahusğ s trebovaniem v Moskvu.

S privetom

31.VII-38 q.

S.v. 630
Əlyazma. Blanka yazılmışdır.

7. Ordubadi Məmməd Səidə

T. Ordubadi.

Ob islame u tovariha Lenina niçeqo net. Ə sdelal vıbor iz Zakavkazğə, Persii i Turüii, qde vozmojno V. İlğič kasaetsə i islama.

6.V-39 q.

S.v. 628
Əlyazma

8. Ordubadi Məmməd Səidə

Uvajaemiy tov. M.S. Ordubadi.

Buduçi v Baku 7/VII ə sluçayno kupil v odnom iz knijnix maqazinov Vaş roman "Tavriz tumannıy" III çastğ. Proçitav gtu kniqu ne moqu ne vırazitğ Vam moö serdeçnuö blaçodarnostğ kak v otnoşenii klassiçeskoço stilə, tak i vıskoy xudojestvennosti eqo soderjanie. Kniqa gta predstavlaet bezuslovno istoriçeskiy dokument borğbi iranskoço proletariata s üarskimi zaxvatçikami i mestnimi feodalami i kupeçestvom, qotovix üenoö löbix jertv uduşitğ çaenie probujdavşeqosə raboçeqo klassa. Gta kniqa osobenno tronula menə, t.k. iz qeroev romana Sardar Raşid liçno znakom mne po eqo deätelğnosti 1911-1912 q.q. Ə xotel bı obratitğ Vaşe vnimanie na gtot period, kotoryı bitğ mojet Vami takje prekrasno osvehən v prediduhix çastəx, kotoryx ə k velikomu moemu sojaleniö v Baku dostatğ ne moq. Gtot period otnositse imenno k zarojdaöhemusə gndjumanskomu dvijeniö v persidskom Azerbaydjane, v osobenności v rayonax prileqavşix k ruskoy territorii. Sredi nix osobenno otliçalisğ Şaxsevane, kotorie vişli iz povinovenie şaxskoço pravitelğstva, prekratili uplatu podatey, viqnali praviteley üentralğnoy vlasti i obcəvili samostoätelğnostğ. Vozmojno samostoätelğnostğ gta mestnimi feodalami bila ispolğzovana v svoix korıstnix üeləx, no fakt ostaetsə faktom.

Tak vot, persidskoe pravitelğstvo ne buduçi v silax spravitğsə s revolöüionnim dvijeniem, obratilosğ k üarskomu pravitelğstvu v sferu vlienie kotoroço prixoditse Sever-

nıy rayon Persii – za voennoy pomohğö.

Üarskoe pravitelğstvo pošlo navstreçu pojelaniəm Şaxa i poslalo speüialğno dlə gtoy nadobnosti gkspediüionnyıy korpus iz vsex rodov orujie, pod komandovaniem generala Fidorova (daçestaneü). Çasti sostoəli iz kazakov... Korpus gtot visadilsə v Reşte i otpravilsə v Tavriz i Ardebilğ. So storonı Persii k ştabu Fidorova prikomandirovan Sardar Raşid – ulğ mulğk v çine ruskooço generala. Pri ştabe naxodilsə ruskıy konsul D.D. Beləev (eqo rezidenüie naxodilasğ v Bandar-Buşire).

Vsəkie nakazanie nepokornıx soverşalisğ rukami Sardar Raşida. Rezidenüie bila perenesena v m. Lənqəl, Ardebilğ. provinüii. Xrabrostğ mestnix plemən dovodila vsex do beşenstva, t.k. okolo samoço ştaba bilo soverşeno napadenie na artilleriö i poxiheno neskolğko... Şaxsevane pereodevşisğ v ruskie şineli, podkradivalisğ k

časovim, snimali ix i unosili orujje – vintovki v boljšom količestve. Samomu Sardar Raşidu bilo vidano iz arsenalov častey korpusa Fidorova puşki i dr. orujje, ktorimi on voorujal svoix sarbazov. Vse qlavari nepokornix plemën Karabek i dr. bili arestovani i zakovani v jeleznie üepi. İx dlë... ostalğnıx soderjali v Lənqəlanskoy törğme. Dlë druqıx menee... , ustroili viseliüi çerez ktorie ejednevno na tot svet otpravlëli desëtkami revolöüionerov.

Kak potom stalo izvestno qlavarey za krupniy vikup Sardar Raşid otpustil. Posle upornoy i neravnoy borğbi mestnie gndjumanı bili razqromlenı i opustaşënnie mestnosti ostalisğ pravitelem, ktorıx tut je naznaçil Sardar Raşid. Vo vremenı kampanii v stavke generala Fidorova proixodili kutëji i delëj naqrablennoqo u mestnoqo naselenië imuhestva. Sam Sardar Raşid imel dlë svoey rezidenüii palatku iz 11 komnat speüialğno sdelannuö iz kovrov redkoy raboti i bolğşinstvo uqoheniy dlë russkoy znatni on ustraival v gtoy palatke. Povar eqo, speüialğno vipisanniy iz Milana qotovil do 10-15 blöd i eqo duxovoy orkestr iqral russkiy qimn, v osobennosti koqda u neqo qostil konsul Belëev i dr.

Vsä gta istorië, spustë 8-10 mesëüev zakonçilasğ polnim konfiskovaniem skota i imuhestva revolöüionerov, daje tex, kto vovse ne bil priçasten k gtomu delu. Samo soboö razumeetsë, çto v teçenii 10 mesëüev vse çasti korpusa dovolğstvovalisğ na sredstva mestnoqo naselenië. Pod koneü vesğ krupniy i melkiy skot sovsem eskortom peredano bilo russkim voyskovım çastëm na pokritie ponesënnıx russkim pravitelğstvom rasxodov. Vsë gto imuhestvo: skot i pr. prodano s torqov, dlë çeqo bil vızvan iz Kubi podpolkovnik Leontğev i naznaçen predsedatelem torqa. Bilo prodano do 500000 qolov skota i denğqi postupili v russkuö kaznu.

Dolqo osparivali arendatorı tamojen – belğqiyüev uplatitğ im xotë bı pošlinı za gtot skot, ktorıy doljen bitğ poluçen russkimi poddannımi. No niçeqo ne vışlo.

V konüe 1912 q. çasti korpusa generala Fidorova pokinuli Persiö i dlë ukreplenie mestnoy vlasti bila orqanizovana jandarmerië. İnstruktorom bil vipisan iz Rossii general Lëxov.

Dalğneysie sobitië Vam luçşe izvestni.
Tbilisi 14.VII-47

S.v. 623
Əlyazma

9. Ordubadi Məmməd Səidə

Mnoqouvajaemiy t. Ordubadi!

Bil u Vas. Xotel pereqovoritǵ otositelǵno perevoda klavira ot “Evqeniy Oneqin”. K sojaleniö Vas ne zastal. Esli Vas ne potrevojit moy prihod – postaraösǵ bitǵ zavtra v 7-8 ç. veçera.

S tov. privetom uv. Vas

S.v. 629

Əlyazma

IV. MÜXTƏLİF ŞƏXSLƏRİN BİR-BİRİNƏ YAZDIĞI MƏKTUBLAR

Azərbaycan dilində

1. Bağırov Bahadırdan – Mirzə İbrahimova

Yol. İbrahimov!

Salam təbiidir.

Mən ürəyimin ən dərin guşələrindən birində sizə qarşı bəslədiyim həyatım tək xoş, könlüm tək açıq, jəvahirat qədər nurlu olan qardaşlıq salamlarını sizin kimi Azərbaycanımızın gənç və talantlı dramaturquna təqdim edirəm.

Mən özümün bir gənç qız çöhrəsini örtəmək qədər sevimli olan baqi təbessümlərimi uzaqdan-uzağa sizə təqdim etməkdə özümü borjlu bilirəm.

Yol. İbrahimov, mən və mənim kimi Naxçıvan ədəbiyyat həvəskarları bu məktubu yazmaq sizdən kömək və yardım etməni xahiş edirik.

Biz həyatımızdakı real və gözəl temaları götürüb xırdaja çojuq pyesləri yazmaq istərkən Naxçıvan injəsənət işləri komitəsi və yanındakı Naxçıvan Yazıçıları İttifaqının katibi Hüseyn Baqiyə verirkən bizə yardım əvəzinə, - sən uşaqsan, sən hələ teatr yaza bilməzsən – deyir. Mən soruşuram – yazmaqdamı yaşa baxar?..

Atalar sözüdür: Ağıl yaşda yox, başda olar. Mənjə yazmaq yaşa yox, talanta və bəjarığa baxar. İndi mən özümdən sizə demək istəyirəm. Mən Nax. İnter. Ped. məktəbin II kursunda oxuyuram. 15 yaşım vardır. Hələ mən 5-ji sinifdə oxuyandan şer və hekayə yazmaqla maraqlanmışam. Bir neçə şerim qəzetdə çıxmışdır.

Mən 1938-ji ilin yayında lagerdə ikən bir belə tema tapdım ki, Əsəd adlı bir çoban müxtəlif aldadığı vasitələrlə bir alman şpionunu posta təhvil verir. Bundan başqa qızıl əsgərlərin üç şpionu tutmaları kimi real temaları tapıb "Nadanlar" adı ilə 4 şəkildə bir pyes yazdım. İndi bir aydır ki, Baqinin qutusunda yatır.

İndi bizim parlayan talantımızı hələ erkən sönməsinə mənjə, siz heç də razı olmazsınız. Odur ki, sizin bu haqda bir qərar və yazmamız üçün şərait yaratmaq üçün müəyyən ölçü götürməyizi çöjuq qəlbimizdən xahiş edirik.

Bizdən bütün yazıçılarımıza, xüsusən sizə, Vurğuna, Ordubadiyə, Rəhmana, Rüstəmə, Rahimə və s. yazıçı yoldaşlarımıza unudulmaz salamlar.

Adres: Nax. İnter. Ped. mək. Bahadır Bağirov Ordubadi.

10.III-39

Javab yazınız.

Məmməd dayı, bu məktubu mümkün olarsa, İ. Mirzəyə göndərməyinizi əjizənə xahiş edirəm.

S.v. 810

Latın əlifbası ilə əlyazma

2. Jəfər Xəndandan – Rəsul Rzaya

Rəsul, salam!

Çoxdandır "Azərbaycan"a yerli materiallar göndərmirəm. Məhəmmədəli Qövsü tərəfindən yazılmış məqaləni yararlı hesab etdiyim üçün göndərdim. Özüm də bir şey yazajağam.

Sənin Lenin ordeni ilə təltif edilməyini səmimi qəlbədən təbrik edirəm.

Sizin Jəfər Xəndan

Təbriz 14 mart 1946

S.v. 938

3. Əziz Şərifdən – Azərnəşrin bədii ədəbiyyat şöbəsinə

Azərnəşrin b/ədəbiyyat şöbəsinə

Möhtərəm yoldaşlar!

Bu gün 22.III tarixli məktubunuzu aldım. Verdiyiniz göstərişlərə görə aşağıdakı materialları göndərirəm.

1) “Romeo və Jülyetta”dan mütərcim tərəfindən buraxılmış parçanın tərcüməsi və
2) redaktəsini apardığım “Dumanlı Təbriz”ə və tərcümə etdiyim “Molla Nəsrəddin” kitabına rusja annotasiya.

Göndərdiyim bu materiallar sizi qane etmədiyi təqdirdə xüsusi göstərişlərinizi gözləyirəm, qane etdiyi təqdirdə isə xəbər vermənizi və annotasiyaların əlyazısını mənə geri göndərmənizi rija edirəm.

Məktubunuzda “göndərdiyiniz materiallara pul yazılajaqdır” xəbərini məmnuniyyətlə oxudum, lakin pulun nə vaxt yazılajağını da bildirseydiniz, mənə olduqca minnətdar ederdiniz.

“Haqverdiyev” kitabının, iki nüsxədən ibarət olaraq, hazır olduğuna qarşı təşəkkür edirəm. Bildiyiniz üzrə mən bu kitabı Moskvaya aparmalıyam, bu da sizə göndərdiyim materialların qonorarını almağımdan asılıdır. İşin əhəmiyyətini nəzərə alaraq, pulu təxirə salmayajağınıza əmin olmaq istədim. Mən 1 apreldə burdan çıxmaq niyyətindəyəm.

Yeni tapşırıqlarınızı yerinə yetirməyə hazırım.

Əziz Şərif

25.III-38

Tbilisi. Ninoşvili 41

S.v. 951

Latın əlifbası ilə əlyazma

4. Xalq məhkəmə hakimindən - “Molla Nəsrəddin” məjmuəsinə

“Molla Nəsrəddin” məjmuəsinə.

“Molla Nəsrəddin” məjmuəsinin 15-ji nömrəsində Binəqədi dairə xalq məhkəməsinə bir işçi yoldaş Qurbanəli Xəlilzadə namında öz oğurlanan əşyalarını məhkəməyə verməyini və geri almağını mümkün edə bilmədiyini yazır. Mən həmin məhkəmənin hakimi olduğum halda lazım bilirəm cavab verməyi: məhkəmədə bu yazılan iş yoxdur. Ona görə xahiş edirəm, “Molla Nəsrəddin” curnalı vasitəsilə elan olunsun yoldaş Xəlilzadəyə ki, gəlsin məhkəməyə rəsmi surətdə məlumat alsın və hərğah ona məhkəmədən rədd cavab olubsa və ya olursa, Bakı xalq vilayət məhkəməsinə mürəjət edib öz əşyalarını tələb etsin.

Bakı 7-ji dairə xalq məhkəmə hakimi

27 sentyabr 1924 №1282

S.v. 869

Ərəb əlifbası ilə əlyazma

5. Şərifov və Kazımovdan

Dusti-əzizim! Kağızınız yetişdi. Nəhayət, məmnun və məsrur olduq. Məhəmməd səlamətdir. “İrani-no”də işləyirik. “Günəş”də “İranlı” imzası ilə yazan odur. İranın vəziyyəti yaxşı deyil. Get-gedə irtija artır. Eynüddövlə vəzir-i-daxilə, Fərmanfərma vəzir-i-jəng və Zillüssoltan hakimi-Fars oldular. Bu da bizim məjlisin əksəriyyətindən oldu ki, etidaliyyunlardılar. İngilislər İranın jənubunda candarma qoymaq fikrindədir. Gümanımja, müvəffəq ola bilməzlər, əgər iranlılar intriqələrini buraxsalar.

Salam Şərifzadəyə və Seyid Məhəmmədə və Əbdülbaqiyə və qeyriyə.

S.v. 866

Ərəb əlifbası ilə əlyazma. Məktubun kimə ünvanlandığı məlum deyil.

6. Tağıyev Hüseynəndən – Maqsuda

Unudulmaz Maqsud!

Salam təbiidir.

İkinji, biz sağ və salamat gəlib çatdıq. Bizdən nigaran olmayın. Anjaq 27/IX-38 mən belə teleqram aldım: İz Baku. Dculfa. Tağıyev Quseynu. Otpравğte semö podpisğ Mamedov. Bilmirəm, bu neyə işdir. Mənim də bir əmindən başqa Mamedov

adamım yoxdur. Bu haqda atana bir teleqram vurdu, bir javab almadım. Odur ki, səndən xahiş edirəm, bu kağızı alan kimi həmin haqda bizi xəbərdar edəsiniz, görək bu neyə işdir.

Sizin Hüseyn

10.X.38

S.v. 914

Latın əlifbası ilə əlyazma

Rus dilində 7. Quretskidən - Sverdlova

Kompozitoru Sverdlovu M.Ə.

Krayrabis obcəvlət Vam blaqodarnostğ za prepodnesenie k 18-y qodovhine RKKA muzikalğnoqo proizvedeniə "Marş pobediteley", na tekst tov. Mayzelə L.M. dlə çetirəx qolosovoqo xora s akkompanimentom roələ, kotoryı Vı posvətılı 10-y Kavdivizii.

Komandovanie takje peredaət Vam bolğşuö blaqodarnostğ za Vaşı xoroşie trudi.

Mı nadeemse, çto vı tov. Sverdlov Mixail Əkovleviç napişete ehə ne odno boevoe massovoe proizvedenie, kak kulğturnıy şef nad RKKA.

Upolnomoçennyı ÜK Soöza

Rabis Sev. Kav. kraə

Qureükiy

S.v. 830

Makina çapı

8. Şərafəddinova Lətifədən - Taisiyaya

Zdrastvuyte, doroqae Taisə Vasilğevna! Şlö vam i vaşey semğe serdeçny privet.

Doroqae Taisə Vasilğevna, opişite mne kak ot Maksima pisğmo estğ ili net i kak eqo zdorovğe. T. Vasilğevna, kak brat Ordubadı poexal k sinu Maksimu ili net, opişi mne.

T.Vasilğevna, ə v Baku poslala zaevlenie, mne vozvratili obratno. Potom ə s Katta-kurqana poslala v Moskvu, s Moskvı poslali v Baku v Verxovnyy Sovet. A Verxovnyy Sovet mne poslali obratno i veleli çto bı on sam napisal s törğmı, ə emu poslala. Ə emu poslala pisem, ot neqo netu niçeqo. Ə propadaö ot toski, ne znaö çto s nim i sluçilosə.

Taisə Vasilğevna, on prosil tēploe odeəlo i şapku. Ne znaö, oni poslali ili net. İli je emu ne daöt. Ə ot neqo ne odnoqo pisğma ne poluçala.

Doroqae Taisə Vasilğevna, opişite kak brat ezdil ili net, skoree propişite.

Poka do svidaniə. Jelaö vseqo xoroşeqo! Teperğ ne znaö, Taisə Vasilğevna, ə ne znaö çeqo delatğ mne. Naverno propadatğ, pustimi rukami niçeqo nelğzə sdelatğ.

Katta-kurqan, Əñçikurqanskoqo s/s.
Vraç. punkt, Şarafudinovoy Latifi

S.v. 950
Əlyazma

MÜNDƏRİJAT

Ön söz.....	3
Məmməd Səid Ordubadinin müxtəlif şəxslərə yazdığı məktublar	6
Müxtəlif şəxslərin Məmməd Səid Ordubadiyə yazdığı məktublar	23
Müəllifi naməlum məktublar	86
Müxtəlif şəxslərin bir-birinə yazdığı məktublar	93

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu elmi şurasının 15 may 2002-ji il tarixli 4 №-li iqlasının qərarı ilə nəşr edilir.

Nəşrə hazırlayan: Nailə Səmədova
filologiya elmləri namizədi

Redaktoru: Paşa Kərimov
filologiya elmləri namizədi

Kompüter ijr  ları: Tamerlan F rzan ,
Suad  hm dov

M MM D S İD ORDUBADI
ARXIVİND Kİ

MƏKTUBLAR

BAKI - 2002
AZƏRBAYJAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
MƏHƏMMƏD FÜZULİ adına ƏLYAZMALAR İNSTİTUTU

Anadan olmasının 130 illiyinə

MƏMMƏD SƏİD ORDUBADI
ARXIVİNDƏKİ
MƏKTUBLAR

BAKI- NURLAN - 2002